

**T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**SOVYETLER BİRLİĞİ'NİN DAĞILMASIDAN SONRA
TÜRKİYE-GÜRCİSTAN İLİŞKİLERİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Ulvia MUSAEVA

Enstitü Anabilim Dalı : Uluslararası İlişkiler

Tez Danışmanı: Doç.Dr İsmail EDİZ

HAZİRAN – 2019

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

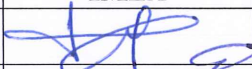
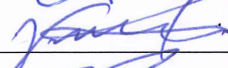

SOVYETLER BİRLİĞİ'NİN DAĞILMASINDAN SONRA
TÜRKİYE-GÜRCİSTAN İLİŞKİLERİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Ulvia MUSAEVA

Enstitü Anabilim Dalı : Uluslararası İlişkiler

“Bu tez 17.06/201.. tarihinde aşağıdaki jüri tarafından Oybirliği / Oyçokluğu ile kabul edilmiştir.”

JÜRİ ÜYESİ	KANAATI	İMZA
Doc.Dr. İsmail EDİT	Başarılı	
Dr. Öğr. Ü. Yıldırım TURAN	BASARILI	
Dr. Öğr. Ü. Mustafa YETİM	BASARILI	

SAKARYA
ÜNİVERSİTESİ

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEZ SAVUNULABİLİRLİK VE ORJİNALLİK BEYAN FORMU

Sayfa : 1/1

Öğrencinin

Adı Soyadı : Ulvia MUSAEVA

Öğrenci Numarası : 1560Y07022

Enstitü Anabilim Dalı : ULUSLARARASI İLİŞKİLER

Enstitü Bilim Dalı :

Programı : YÜKSEK LİSANS

DOKTORA

Tezin Başlığı : SOVYETLER BİRLİĞİ'NİN DAĞILMASIDAN SONRA TÜRKİYE-GÜRCİSTAN İLİŞKİLERİ

Benzerlik Oranı : %20

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE,

Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Enstitüsü Lisansüstü Tez Çalışması Benzerlik Raporu Uygulama Esaslarını inceledim. Enstitünüz tarafından Uygulama Esasları çerçevesinde alınan Benzerlik Raporuna göre yukarıda bilgileri verilen tez çalışmasının benzerlik oranının herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi beyan ederim.

10/05/2019
Öğrenci İmza

Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Enstitüsü Lisansüstü Tez Çalışması Benzerlik Raporu Uygulama Esaslarını inceledim. Enstitünüz tarafından Uygulama Esasları çerçevesinde alınan Benzerlik Raporuna göre yukarıda bilgileri verilen tez çalışmasının benzerlik oranının herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi beyan ederim.

...../...../20.....
Öğrenci İmza

Uygun

Danışman
Unvanı / Adı-Soyadı: Doç.Dr İsmail EDİZ

Tarih:10/05/2019

İmza:

KABUL EDİLMİŞTİR

REDDEDİLMİŞTİR

EYK Tarih ve No:

Enstitü Birim Sorumlusu Onayı

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	i
KISALTMALAR	iii
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	iv
TABLolar LİSTESİ.....	v
ÖZET.....	vi
SUMMARY	vii

GİRİŞ	1
BÖLÜM 1. KAFKASYA'DA GÜRCİSTAN	6
1.1. Giriş.....	6
1.1.1. Kafkasya Konumu.....	6
1.1.2. Gürcistan'ın Coğrafi Konumu.....	8
1.1.3. Güney Kafkasya'da Gürcistan'ın Jeostratejik ve Jeopolitik Konum	9
1.1.4. Gürcistan'ın Demografi, İdari ve Sosyal Yapısı	10
1.2. Gürcistan'ın Siyasi Yapısı.....	12
1.2.1. Soğuk Savaştan Sonra Gürcistan'ın Geçirdiği Siyasi Dönemler	12
1.2.2. Gürcistan'ın İlk Cumhurbaşkanı Zviad Gamsakhurdya	14
1.2.3. Gürcistan'ı AB'ye Tanıtan Eduard Şevernadze.....	16
1.2.4. “Gül Devrimi'nin“ Lideri Mikheil Saakaşvili.....	19
1.2.5. 28 Ekim 2018 Gürcistan'da Son Seçim ve Muhalefet.....	29
1.2.6. Gürcistan'ın Dış Politikası	41
1.3. Gürcistan'ın Abhazya Sorunu	45
1.3.1. Abhazya'nın Kısa Tarihi, Etnik-Kültürel Kökeni ve Dili.....	45
1.3.2. Abhazya İçin Etkin Oluşturan Çatışma Nedenleri	51
1.3.3. Gürcü-Abhaz Çatışmasına Arabuluculuk Yapmaya Çalışan Ülkeler .	53
1.3.4. Amerika Birleşik Devletleri Yaklaşımı.....	53
1.3.5. Rusya Federasyonu	54
1.3.6. Türkiye Cumhuriyeti	55
1.3.7. Uluslararası Örgütlerin Bölgedeki Tesisi.....	56

BÖLÜM 2. GÜRCİSTAN-TÜRKİYE İLİŞKİLERİ	58
2.1. Bağımsızlık Sonrası Türkiye-Gürcistan Siyasi İlişkileri.....	58
2.2. AKParti Dönemi Türkiye'nin Gürcistan'a Yönelik Politikası	60
2.3. Rusya-Gürcistan Savaşında Türkiye'nin Desteği	63
2.4. İki Ülke arasında Ortak Üye oldukları Uluslararası Örgütler.....	68
2.4.1. 2.4.1 NATO Kapsamında Türkiye-Gürcistan İlişkileri.....	68
2.4.2. Karadeniz İşbirliği Görev Grubu (BLACKSEAFOR).....	73
2.4.3. Avrupa- Kafkasya Asya Ulaşım Koridoru (TRACECA).....	75
2.4.4. Karadeniz Ekonomik İşbirliği Örgütü (KEİ-BSEC).....	76
BÖLÜM 3. EKONOMİK VE KÜLTÜREL İLİŞKİLER	80
3.1. Ekonomi İlişkiler.....	80
3.2. İki Ülke Arasında Ortak İş Yaptıkları Projeler	88
3.2.1. Bakü- Ceyhan- Boru Hattı	89
3.2.2. Bakü-Tiflis-Erzurum Doğal Gaz Boru Hattı.....	95
3.2.3. Bakü-Tiflis-Kars Demiryolu Projesi	99
3.3. İki Ülke Arasında Sosyal ve Eğitim Alanlarında Ortak İş Çalışmaları.....	101
3.3.1. Eğitim Alanında İşbirliği.....	102
3.3.2. Gürcistan'da TİKA'nın Çalışmaları	105
SONUÇ.....	107
KAYNAKÇA	110
ÖZGEÇMİŞ.....	126

KISALTMALAR

a.g.m.	: Adı geçen makale
a.g.e	: Adı geçen eser
AKP	: Adalet ve Kalkınma Partisi
AB	: Avrupa Bilriği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
BLACKSEAFOR	: Karadeniz Deniz İşbirliği Görev Grubu
BP	: British Petroleum
BTC	: Bakü-Tiflis-Ceyhan Petrol Boru Hattı Projesi
BTE	: Bakü-Tiflis-Erzrum Doğal Gaz Boru Hattı Projesi
BTK	: Bakü-Tiflis-Kars Demiryolu Hattı Projesi
TMMM	: Terörizmle Mücadelede Mükemmeliyet Merkezi
S TP	: Bilim Yoluyla Güvenlik Programı
GSK	: Gürcistan Silahlı Kuvveleri
TSK	: Türkiye Silahlı Kuvvetleri
ISAF	: Uluslararası Güvenlik Yardım Gücü
NATO	: Kuzey Atlantik Kuruluşu
YETKM	: Yunus Emre Türk Kültür Merkezi
TİKA	: Türk İşbirliği Koordinasyon Ajansı
KEİ	: Karadeniz Ekonomi İşbirliği
TRACECA	: Avrupa-Kafkasya Asya Ulaşım Koridoru
SSCB	: Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti Birliği

ŞEKİLLER LİSTESİ

- Şekil 1.** 1990-2013 yıllarında Gürcistan'ın kişi başına düşen geliri (PPP) 82
- Şekil 2.** Türkiye'nin GSMG 1990-2013'de PPP hesabıyla, World Bank Group. 83
- Şekil 3.** Gürcistan'ın 2018'de İthalatının Büyük Payı Olan Ülkeler. 86
- Şekil 4.** Batum/Georgia: Sarp sınır kapısı. 88

TABLÖLAR LİSTESİ

- Tablo 1.** 2014-2017 yıllar arasında Gürcistan''ın ihracatında önde gelen 4 ülke 85
- Tablo 2.** 2014-2017 yıllar arasında Gürcistan''ın ithalatında önde gelen 4 ülke 86
- Tablo 3.** Türk vatandaşlarının Gürcistan'a ziyaret sayısı ,2005-2014 yıllar arasında ve 2015 yılının 9 ayı, İstatistikası. 87

Sakarya Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Özeti

Yüksek Lisans	☒	Doktora	☐
Tezin Başlığı: Sovyetler Birliği'nin Dağılmasından Sonra Türkiye-Gürcistan İlişkileri			
Tezin Yazarı: Ulvia MUSAEVA		Danışman: : Doç.Dr İsmail EDİZ	
Kabul Tarihi: 17.06.2019		Sayfa Sayısı: vii(ön kısım) + 126(tez)	
Anabilim Dalı: Uluslararası İlişkiler		Bilim Dalı:	
<p>Tez, konusunda görüldüğü gibi Türkiye-Gürcistan genel ilişkilerinin XX. yüzyılın sonları ile XXI. yüzyıl başlarından bu güne kadar geçen süre zarfındaki durumu göz önüne alınarak incelenmiştir. Bu zaman diliminde bu iki ülke, birlikte çalıştığı projelerle (BTE, BTK, BTC), uluslararası örgüt çalışmalarıyla ve çeşitli programlarla ikili ilişkilerde bulunmuşlardır. Türkiye, Güney Kafkasya'da yer alan bu ülkenin bağımsızlığını kazandığı ilk günden beri devlet egemenliğini tanımış ve kendi stratejik çıkarlarına uygun olarak ilişkilerini geliştirmeye devam etmiştir. Rusya'dan Enerji ve petrol bağımlılığını azaltmak için Türkiye diğer ülkelerde mevcut petrol ve gaz enerji kaynakları için Gürcistangüzargahını kullanarak en uygun müttefiki olmuştur. Gürcistan açısından Türkiye, NATO ve AB kapı olarak görülmesi her iki ülkeyi birbirine yaklaştıran noktaları oluşturmuştur. İki ülke Avrupa Kafkasya Asya Ulaştırma Koridoru(TRACECA), Karadeniz Ekonomi İşbirliği ve Karadeniz İşbirliği Görev Grubu'na dahil olarak çeşitli projelerde birlikte yer almışlardır. Türkiye'nin eğitim, sosyal, ekonomik ve kültürel faaliyetleri sayesinde Gürcistan ile olan beraberliğinde daha da güven vermesine ve ülkelerin ilişkilerinin daha da genişletmesine olanak sağlamıştır. Türkiye Gürcistan ilişkilerinin en önemli noktalardan birisi de bu iki ülkenin dış politikalarının aynı dönemde, birbirine ihtiyaç duydukları anda karşılaşması ve her iki ülkenin çıkarlarının üst üste düşmesidir.</p> <p>Araştırmada yöntem olarak vaka çalışması tercih edilmiş, veri toplama tekniği olarak literatür taraması yapılmıştır. Çalışma kapsamında Sovyetlerin dağılması sonrasında Gürcistan'ın özgür bir devletten bahsedilerek yaşanan iç siyasi gelişmeler incelenmiş ve yaşanan bu gelişmelerin Türkiye-Gürcistan ilişkilerine nasıl yansdığı ortaya konulmaya çalışılmıştır. Aynı zamanda Gürcistan'ın iç sorunu olan Gürcistan-Abhazya sorununa kısaca değinilmiştir.</p>			
Anahtar Kelimeler: Gürcistan, Türkiye, AB, ABD, BTC, BTK, BTE, İlişkiler			

Sakarya University
Institute of Social Sciences Abstract of Thesis

Master Degree	☒	Ph.D.	☐
Title of Thesis: Turkey-Georgia Relationship After The Disintegration Of SSCB			
Author of Thesis: Ulvia MUSAEVA		Supervisor: Assoc. Prof. İsmail EDİZ	
Accepted Date: 17.06.2019		Number of Pages: vii(pre text) + 126(main body)	
Department: İnternational Relationship		Subfield:	
<p>The thesis has been examined by considering the general relations between Turkey and Georgia as of the end of the 20th century and the period since the beginning of the 21st century to today. During this period, these two countries have had bilateral relations with thecollaborated projects (BTE, BTK, BTC), international organization studies, and various programs. Turkey has recognized the sovereignty of the state since its first independence in the South Caucasus and has continued to develop its relations in line with its strategic interests. Georgia has become the best alliance for Turkey by beingas destination from Georgia to the other countries having oil and gas energy resources to reduce energy and oil dependence with Russia. SinceTurkey is a member of NATO and Turkey’s view to see a gate for EU, ithas created the points that bring both countries closer together. These two countries have been involved in various projects, including the European Transport Corridor in Europe (TRACECA), the Black Sea Economic Cooperation and the Black Sea Cooperation Task Force. Thanks to Turkey’s educational, social, economic and cultural activities, it has given more confidence to Georgia and increased relations for each other. One of the most important points forTurkey’s relations with Georgia is the foreign policy of these two countries at the same time as they need each other and the overlapping of the interests of both countries.</p> <p>The method for thisstudy is combined of incurement and research for the events and literature review as a data collection technique. By this studyGeorgia is defined as an independent stateafter the dissolution of the Soviet Unionand internal political developmentswereexamined and it hasbeen tried to put out how those experiences to reflect the development of Turkey-Georgia relations. Additionally, the issue of Georgia-Abhazia which is the internal political problem for Georgia is beriefly mentioned.</p>			
Keywords: Georgia, Turkey, EU, US, BTC, BBC, BT, Relationships			

GİRİŞ

Devletlerarasında kurulan ilişki bazen ülke menfaatleri üzerine ve bazen de diğer devletlerin etkisi veya dayatmaları üzerine kurulmaktadır.

Araştırma Konusu

İki devletin ilişkileri çok eskilere dayansa da günümüzde ‘‘Sovyetler Birliği’nin Dağılmasından Sonra Türkiye-Gürcistan İlişkileri’ şekillenmiştir. Günümüzde Türkiye ve Gürcistan da dâhil olmak üzere birçok ülke ‘‘ulus devlet’’üzerinden yaptığı tartışmaları yoğun bir şekilde sürdürmektedir. Maalesef bu tartışmaların temelinde sağlam olmayan teorik bilgiler, tarihi verilerden yoksun siyasi söylemler ve sloganlar yatmaktadır. Belli tarihi koşullar altında meydana gelmiş ‘‘ulus’’ve ‘‘ulus devlet’’kavramı insan topluluğunun tekâmül sürecinin bir aşamasıdır. Ulus devlet, yapılandığı dönemin koşulları ve bulunduğu ortam dikkate alındığında, kendisinden önceki devlet yapılanmalarından daha da gelişmiş bir yapı olarak karşımıza çıkmaktadır. Zaten o zamana dek varlığını sürdürebilmiş devletlerin toplumsal gelişim düzeyine ayak uyduramaması, yapısal sorunlarını aşamaması, eski haliyle yönetilememesi gibi nedenler yeni bir devlet modeli olan ulus devlet modelinin ortaya çıkmasına vesile olmuştur.

Araştırma Amacı

Çağımızda enerji ve petrol kaynakları üzerinden küresel politik oyunlar oynanmakta olup bunun amacı enerji ile petrol kaynaklarına ve taşıma yollarına sahip olmak ve kontrol altına almaktır. Türkiye, Soğuk Savaş’tan sonra yeniden yapılandığı dış politikasında, Karadeniz’e çıkmış ve obölgede etkili hale gelmek için yoğun açılımlarda bulunmuştur. Karadeniz’e komşu olan Gürcistan, Orta Asya’ya açılan kapı olması nedeniyle Sovyetlerin dağılması ile birlikte Türkiye için kilit nokta haline gelmiştir.

Yenidünya düzeninin kurulduğu bu dönemde Güney Kafkasya’da bağımsızlığını kazanan Gürcistan, kendi ulus devletini kurduğu bu zamanda birçok iç sorunla karşı karşıya kalmıştır. Sovyetlerin mirasçısı Rusya Federasyonu, SSCB’nin dağılmasından sonra Kafkasya’da kendi etkisini ve gücünü kaybetmemesi için değişik politikalara başvurmuştur. Dolayısıyla Gürcistan’da iç ayrılıkçı grupların ortaya çıkması ve onlara destekçi olmakla bölge dengesini bozmaya çalışan Rusya, öte yandan Azerbaycan topraklarını işgal eden Ermenistan’ın en önemli müttefiki olmuştur.

Gürcistan iç çatışmalarında toprak kaybetmesiyle ve kriz yaşayan ekonomisiyle ülkeyi dış destek aramaya itmiştir. Güvenilir ortaklar ve askeri yardım arayışına çıktığı bu dönemde başta NATO üyesi olan Türkiye, ABD ve AB ülkelerinden destek gördüğünden dolayı, dış politikasını bu duruma uygun olarak şekillendirmeye çalışmıştır. Hedeflediği dış politika; toprak bütünlüğünü korumak, demokrasiyi inşa etmek ve uluslararası hukuk ve insan haklarını müdafaa eden kurumlarla birlikteliğini sürdürmektir.

Araştırma Önemi ve Problemi

Çalışmanın birinci bölümünde; Gürcistanın iç siyasetinde karşılaştığı zorluklardan dolayı milliyetçi partiler tarafından yönetilmeye başlanması, ülkenin çıkmaza girmesi ve bu yüzden ayrılıkçı düşüncelerin ülkede uyanması anlatılmaktadır. Gürcistan, Güney Kafkasya'nın en renkli ve en etnik kökene sahip olan devletidir. Fakat Gürcistan'ın ilk Cumhurbaşkanı Zviad Gamsakhurdia'nın yürüttüğü baskıcı siyaset anlayışı ülkenin parçalanmasına sebep oluşturur. "Zviadist"¹ grupların yaptığı siyasi baskılar, var olan Abhazya ve Güney Osetya iç çatışmalarını iyice artırmış ve bölgede etnik çatışma alevlenmeye başlamıştır.

İç sorunu yatıştırmak ve düzene sokmak için, Sovyetlerin eski Dış İşleri Bakanı Eduard Şevardnadze hâkimiyeti ele almış ve Batı yönlü bir siyaset yürütmeye gayret göstermiştir. Fakat karşısına çıkan Rus engeline boyun eğmek zorunda bırakılmış ve eski Sovyet ülkeleri örgütü BDT'ye üye olmak zorunda kalmıştır. Batı yolunu seçerken yine de Sovyet kalıntılarından ülkesini kurtaramamıştır. Girdiği bu çıkmaz yol, bu tezde detaylı bir şekilde incelenmiş ve aydınlatılmaya çalışılmıştır.

Tüm bu Rus baskılarına rağmen Şevardnadze, Gürcistan tarihinde ilk kez devletini BM zirve toplantısında bağımsız bir egemen hükümet olarak tanımlayan ilk cumhurbaşkanı olmuştur. Buna rağmen ülkenin refahını sağlayamayan Şevardnadze'nin temsil ettiği "Vatandaş Birliği"partisinden çıkan genç "Reformcu" Mikheil Saakaşvili, taraftarları vasıtasıyla Şevardnadzey'i devirerek ülkenin üçüncü cumhurbaşkanı olmuştur. Devletin başına geçtiği ilk günden beri ülkede ekonomi, eğitim, güvenlik ve sağlık yönünde çok sayıda reformlar yapmış, ülkeyi biraz da olsa refaha kavuşturmayı başarabilmiştir. Kayda değer şekilde yürüttüğü Batı yönlü politikası ve Rusya'ya rest çekmesi, Güney Kafkasya

---

¹ Gürcistan'ın ilk cumhurbaşkanı Zviad Gamsakhurdiya taraftarlarına verilmiş ad.

ve uzak ya da yakın bölgelerde ses getirmiştir. Bu dönemde komşuluk ilişkilerini geliştiren Saakaşvili'nin, en güvenilir AB ve NATO kapısı olarak gördüğü Türkiye'ye yakınlaşmasını ve ilişkilerini üst seviyeye nasıl çıkarttığını bu çalışmanın içeriğinde göreceğiz. Bu zaman diliminde Türkiye, Gürcistan ile ortak üye oldukları projelerde (BTC, BTK, BTE) yer almışlardır. Son dört yılını sıkıyönetimle idare etmeye çalışan Saakaşvili, ayrılıkçı bölgeleri Gürcistan idaresine bağlama isteğiyle, Rusya ile ilişkilerini kötüleştirilmiş ve ülkeyi bir savaşın içine sürüklemiştir. Bu savaş maddi ve manevi olarak Gürcistan'ı yıpratmış, ülkenin savunma yapısına zarar vermiştir. Halkın hiddetini kazanmış bu olay sonrasında Saakaşvili, Rus iş adamı Bidzina İvanişvili ve muhalif destekçiler tarafından protesto edilmiş, bu protestolar Saakaşvili'nin görevi terk etmesine neden olmuştur. Bu olaydan sonra Gürcistan siyasetine giren milyarder Bidzine, kamuoyunda Rus yanlısı bir siyaset yürüteceğine inananların aksine NATO'ya daha da yaklaşmış ve AB'yle Serbest Vize geçiş sözleşmesi imzalamıştır. Onun yanı sıra Rusya'yla denge politikası izlemiş ancak ekonomik gelirlerin gözle görülür şekilde düşüşüne engel olamamıştır. 2010 yılında alınan fakat 2013 yılında yürürlüğe giren kararla Gürcistan'da Parlamento seçim sistemine geçilmiştir. 28 Ekim 2018 tarihinde yapılan son Cumhurbaşkanı seçimlerinin ikinci turunda, iktidarın desteklediği aday Salome Zurabişvili bu seçimi zaferle kazanmıştır.

Gürcistan Türkiye ilişkilerinin özeti olan siyasi ve ekonomik ilişkilerin yanı sıra eğitim ve kültürel ortaklık çalışmaları, bu tezi kapsayan konular olarak ele alınmaktadır. Özellikle Adalet Kalkınma Partisi döneminde siyasi ilişkilerde nasıl adımlar atıldığı incelenmiştir.

Soğuk Savaşın sona ermesiyle Güney Kafkasya ve Orta Asya'da bulunan genç devletlere destek veren Türkiye, bu genç devletlerin toprak bütünlüklerini kabul etmiş ve kamuoyunda bir siyasi denge sağlamaya çalışmıştır. Bu açıdan ilk Gürcistan'ı ziyaret etmiş, 1991 yılında Gürcistan'ın toprak bütünlüğünü tanıdığını bildirmiş, "İyi Dostluk" anlaşmasını imzalamış ve ileride daha sıkı ilişkiler kuracağını açık şekilde bildirmiştir. Bundan sonra Rusya'nın sıcak bakmamasına rağmen Türkiye-Gürcistan ilişkileri hızlı bir şekilde gelişmeye başlamıştır. Rusya, boğazlardan Avrupa'ya geçiş yolunu ele almak ve Türkiye'nin kendine bağımlı olmasını amaçladığı için Bakü-Tiflis-Erzrum doğal gaz hattı projesi gibi Türkiye ve Gürcistan arasında yapılmış olan proje ve

anlaşmalara engel olmuştur. Bunun nedeni ise Türkiye'nin zayıf noktası olan enerji kaynakları bağımlılığını sadece kendisinin yönetmek isteğidir.

Bu çalışmada Türkiye Gürcistan ilişkilerinin en önemli ve faydalı noktası olarak Bakü-Tiflis-Ceyhan, Bakü-Tiflis-Erzurum petrol ve doğal gaz kaynaklarının Güney Kafkasya ayağı Gürcistan ve Avrupa pazarlar ayağı Türkiye'nin karşılaştıkları siyasi ve ekonomik olaylara karşı duruşları sergilenmektedir. Bu bakımdan ABD, AB ve Rusya gibi aktörlerin nasıl bir tutumda oldukları açığa çıkarılmıştır. İran, Türkmenistan, Azerbaycan ve Ermenistan'ın bu projelerde nasıl bir rol oynadığı iki ülke açısından detaylarıyla anlatılmıştır.

Bahsi geçen bu konu Türkiye-Gürcistan için ABD ve AB'yi çevreleyen koridor ve projelerde yer almaktadır. BLACKSEAFOR'un amacından belli olduğu gibi kıyı ülkelerin deniz kuvvetleri arasında işbirliği ve birlikte çalışma birliğini geliştirme amacı, Karadeniz'de dostluk, iyi ilişkiler ve karşılıklı anlayışın daha da güçlendirilmesine katkıda bulunmaktadır. TRACECA koridoru sayesinde Bakü-Tiflis-Kars demiryolu projesi de Gürcistan açısından Türkiye vasıtasıyla Avrupa'ya giden bir kapıdır. Türkiye'nin NATO'ya üye olması Gürcistan için büyük bir avantajdır. Gürcistan, NATO'yla ilk ilişkilerine 1992 yılında başlamış ve bu güne kadar üye olmak için NATO çalışmalarında çok aktif bir şekilde çalışmış ve bu üyelik çalışmalarında Türkiye'nin çok büyük rolünün olduğuna bu çalışmada değinilmiştir.

2008 yılında çıkan Rusya-Gürcistan savaşında Türkiye Rusya'yı kınamış pozisyonda olsa da bir denge politikası izlediği bu çalışmada öne çıkmış, çalışmaya elde edilen veriler sunulmuştur. Türkiye'de 2016 yılında yaşanan 15 Temmuz askeri darbe girişimi iki ülkenin ilişkilerini doğrudan olmasa da dolaylı yoldan etkilemiştir. Bu çalışmada TİKA'nın Gürcistan faaliyetinde Türkiye'nin darbe girişiminden sonra çıkmış Türk basın mensuplarını Gürcistan'ın FETÖ terörüne yardım amaçlı okullar çalışmasına izin verdiği için suçlamıştır. Toplanmış verilerde buna Gürcistan'ın nasıl bir siyasi yol izlediği tahlil edilmiştir.

İki ülke arasında anlaşılmış önemli projeler olan Bakü-Tiflis-Ceyhan petrol boru hattı, Bakü-Tiflis-Kars demiryolu ve Bakü-Tiflis-Erzurum doğal gaz boru hattı projelerinde Rusya ve Ermenistan ülkelerinin devre dışı edilmesi kısa ve açık şekilde anlatılmaya çalışılmıştır.

Araştırma Yöntemi

Bahsi geçen çalışma Soğuk Savaş sonrası Gürcistan ve Türkiye arasında meydana gelen gelişmeleri, elde edilen bulgular ve araştırılmış kaynaklar sayesinde ortaya çıkarılmasıdır. Araştırmada birincil ve ikincil kaynaklar. Tezde çalışılmış kaynak dilleri Rusça, Gürcüce, Türkçe ve İngilizce dilleridir. Çalışmayı ortaya koyan literatür taraması esasen kitap, makale, tez, internet, haber portalları ve uluslararası ilişkiler araştırma merkezlerinden kullanılmıştır.

BÖLÜM 1. KAFKASYA'DA GÜRCİSTAN

1.1. Giriş

1.1.1. Kafkasya Konumu

Kafkasya, Avrupa – Asya sınırı arasında yer alan önemli bir coğrafikonumasahiptir. Kafkasya'nın Avrasya kıtası üzerinde kuzeyi güneye ve doğuyu batıya bağlayan bir köprü pozisyonundaki coğrafi konumu, stratejik önemini muhafaza etmesine imkân vermiştir. Kafkasya'nın sahip olduğu coğrafi konum, bölgeyi tarihin her döneminde cazip kılmıştır. Eskiden kavimlerin geçiş noktasında bulunan Kafkasya, günümüzde Hazar ve Orta Asya bölgelerindeki petrol ve doğal gaz kaynaklarını Batı dünyasına ulaştıran kapısı ve ticaret yollarının geçiş köprüsüdür.

Bölge ismini “Kafkasya“ ile ilk defa Eski Yunan bilim insanlarından Aiskhylos'un yazdığı, “Zincire Vurulmuş Zevk ve Eğlence“ adlı eserinde anılan “Kavkasos Dağı“ söyleminde görülmüştür. Aynı zamanda Gürcü eseri olan Gürcü alfabesine çevrilen destanı Gürcü tarihi Kartlis-Çxovreba'da da geçmektedir.² Eski Yunan'dan Romalılar'a “Kavkasus“ olarak adlandırılan bölge, Rönesans'tan sonra, Hümanistler'in eserlerinde, “Caucasus“, “Caucasia“, “Caucasie“ olarak anılmaya başlanmıştır.³ Kafkasya, tarih boyunca Rusya için sıcak denizlere ve güneye yayılma yolu üzerinde bir geçiş yolu iken, Osmanlı İmparatorluğu için Doğu'nun zengin kaynaklarını Batı'ya taşıyan İpek Yolu üzerinde bulunan köprü olmuştur.⁴

Güney Kafkasya'nın yüz ölçümü 186.043⁵km²dir. Birbirinden farklı ve birbirine bağımlı devletlerden oluşan bölge dağlık bir coğrafyaya sahiptir. Kafkasya'nın doğusunda Hazar Denizi, batısında Azak Denizi ve ortasında Karadeniz yer almaktadır. Kuzey sınırına bakıldığında ise Kuban ve Kuma Nehirleri, güneyinde Türkiye ve İran bulunmaktadır.⁶

---

² Mahmut Bi, *Kafkasya Tarihi*, Berikan Yayınevi, Maltepe/Ankara, 2011, s. 5

³ Savaş Yanar, *Türk-Rus İlişkilerinde Gizli Güç: Kafkasya*, IQ Kültür Sanat Yayıncılık: 36, Ağustos 2002, İstanbul, s. 30

⁴ Yaşar Bedirhan, *Selçuklar ve Kafkasya*, Çizgi Kitapevi Yayınları,(1. Baskı Ekim 2000) Konya.

⁵ Ramazan Özey , “Kafkasya ve Kafkas Ülkeleri”, Ankara, Temmuz 2016, s.3

⁶ Aladin Yalçınkaya, *Kafkasya'da Siyasi gelişmeler Etnik Düğümde Küresel Kördüğüm*, Ankara, Lalezar Kitapevi, 2006, s. 9

Bugün siyasi, coğrafi, etnik veya kültürel sınırlar açısından bakıldığında, önümüze birbirinden farklı sınırlara sahip bir kaç Kafkasya tanımının olduğu görülmektedir. Bazı coğrafyacılar Kafkasya'yı Kuzey ve Güney olmak üzere ikiye bölmüştür ve aynı zamandabölgenin tarihine yabancı olan, etnik ve sosyolojik yapısını derinlemesine bilmeyen siyaset bilimcileri de bu bölünmeyi kabul ederek iki yere bölünmüş isimlerini literatürde kabul etmişlerdir.

Güney Kafkasya, Sovyetler Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin çöküşünden sonra ortaya çıkan 3 bağımsız cumhuriyet (Gürcistan, Azerbaycan, Ermenistan), altı özerk cumhuriyet ve üç özerk bölgeyi içindebarındıran bir alana sahiptir. Bu devletlerin bağımsızlıklarından sonra Güney ve Kuzey Kafkasya'nın iç sorunları ortaya çıkmaya başlamıştır. Bölge genelinde birçok çatışma ve ekonomi, güvenlik, etnik, dini, siyasi, deniz statüsü gibi uyumsuzlukların öne çıktığı ve en önemlisi Rusya'nın etkisinin önem taşıdığını görülmektedir.⁷

Kafkasya tarihine bakılırsa bu topraklar jeopolitik bakımdan önemli bir konuma sahip olmuş ve günümüzden halen etkisini sürdürmektedir. Eskiden sadece kara yollarının kullanımını için ön plana çıkan Kafkasya, günümüzde Hazar ve Orta Asya petrollerinin Batı ülkelerine ulaştırılması için önemli bir geçiş noktası haline gelmiştir. Doğal kaynakları ile petrol ve doğal gaz ticaretinin köprüsü olan Kafkasya yeniden gündeme gelmektedir. Aynı zamanda Avrupa ve Asya'yı birleştiren güzargahları belirleyen stratejik bir konuma sahiptir. Yenedünya düzeninde Kafkasya bir "Avrasya Petrol Mücadelesi" jeopolitik ve ticari öğelerin kullandığı çok taraflı savaş alanı haline gelmiş ve birçok Batılı ülkenin ilgisini çekmiştir.⁸

Kafkasya coğrafi koşulları itibariyle birçok din, dil, etnik ve ulus gruplarına ev sahipliği yapmıştır. Birçok medeniyetin yaşadığı bu bölgede, Rusya'nın izlediği stratejiler nedeniyle zaman zaman bu etnik azınlıklar arasında çatışmalar ortaya çıkmıştır. Günümüz itibariyle bu bölge 50'den fazla etnik grubu barındırmaktadır.

---

⁷ Okan Yeşilot, *Değişen Dünya Düzeninde Kafkasya*, İstanbul, Bayrak Matbaası, 2005, s.5-6

⁸Fatih Armanoğlu, "Kafkaslar'da Yeni Yapılandırma", *Silahlı Kuvveler Dergisi*, İstanbul, Kitabevi, 1993, s. 9

1.1.2. Gürcistan'ın Coğrafi Konumu

Güney Kafkasya'nın merkez kısmında, Karadeniz ve Hazar denizinin ortasında yer alan Gürcistan, Avrupa ve Asya arasında en kısa ulaşımı sağlayan bir ülkedir. Kuzeyinde Rusya Federasyonu, güneydoğusunda Azerbaycan, güneyinde Türkiye ve Ermenistan batısında ise Karadeniz yer almaktadır. Ulaşım ve geçiş güzargahlarına bakılırsa Ukrayna'dan Karadeniz'e çıkışını sağlıyor, Azerbaycan'dan ise Hazar ve Orta Asya hattı, Türkiye-Rusya hattı, Rusya-İran hattı ve Türkiye-Azerbaycan-Hazar-Orta Asya hattı üzerinde bulunan Gürcistan, "Transit" coğrafyaya sahiptir. Aynı zamanda Rusya'nın yedi özerk bölgesinde komşudur.⁹

69.700km² lik alana sahip olan Gürcistan aynı zamanda (içerisinde de facto bölge olan Abhazya 8,600km² ve Güney Osetya Özerk bölgesi 3,885km² olan) Acara Özerk Cumhuriyeti 2,900km² dir. Acara özerk bölgesi kendi Yüksek Kurul Konseyi var olan ve Gürcistan ülkesine bağılı bir bölgedir.¹⁰ Gürcistan küçük ülke olmasına rağmen birçok farklı ulus, etnik grup, farklı kültür, din, dil ve mezhep barındırmaktadır.

Gürcistan'ın arazisinin %53,6'ı dağılık, %33,49' u ovalık %33,49' u dağı eteklerinden oluşmaktadır. Gürcü coğrafi bilim adamı Al. Javakhişvili tarafından tahsis edilmiş coğrafi haritaya göre Gürcistan'ı coğrafi bölgelere ayırmıştır:

Dağı eteklerinin başladığı alanda; Kolkheti sahili, Şida Kartli, Kvemo Kartli ve Lazani ilçeleri, dış alanlarında Kakheti yaylaları bulunuyor. Dağılık bölgeleri; Abhazya, Samegrelo ve İmereti dağılı tepeleri, İmereti yüksek dağıları ve Racha-Lechkhumi Mağarası, Batı Kafkasya'nın orta ve yüksek dağı etekleri, merkezi Kafkasyan'ın alçak dağı etekleri, merkezi Kafkasya'nın orta ve yüksek dağı etekleri, doğu (Kakheti) Kafkasya'nın orta ve yüksek dağı eteklerinden oluşmaktadır.

Güney dağılık bölgesi ise Acara ve Guria'nın dağı etekleri, Acara-İmereti'nin sırasında orta ve yüksek dağı etekleri, Trialeti-Lokos sırasında orta ve yüksek dağı etekleri, Axalçikhe Mağarası, Cavakheti ve Tsalka volkan vadilerinden oluşmaktadır.¹¹

⁹ Tayyar Arı, *Orta Asya ve Kafkasya Rekabetten İşbirliği*, Bursa, MKM Yayıncılık, 2010, s.108

¹⁰ Acar Özerk Cumhuriyet'nin resmi sitesi <http://www.adjara.gov.ge>, (Erişim Tarihi: 10 Ekim 2018)

¹¹Gürcistan hükümetinin resmi Cumhurbaşkanı sitesi, <https://www.president.gov.ge/GE/saqartvelosaqartvelos-shesakheb.aspx>,(Erişim Tarihi: 15 Ekim 2018)

Güney Kafkasya birkaç sıra dağla başlamaktadır ve onlardan biri Liaxvi yani Surami çıkıntısıdır. Gürcistan'ı iki kısma bölmektedir- Batı ve Doğu kısımlarına.

Eski tarihi kendide bulunduran Gürcistan'da bundan 1,7-1,8 milyon yıl önce insanların yaşadığı bir alan olduğu belirtilmiştir. Bu bilgi 1999 yılında Gürcistan'ın Güney-Doğu kısmında gerçekleştirilen bir tahkikat ile Homo Erectus-dik insan kafatası ve çene arkanthropis Dmanisi şehrinde tespit edilmiştir.¹²

Gürcü tarih kitaplarına dayanan bilgiye uygun olarak Gürcistan'a yoğunlukla Karadeniz, Çoruh ve Araz etraflarında yer almış dağlardan, Tona Nehri üzerinden, doğu taraftan Kura ırmağına bağlı olan Alazan sonundan yerleşimler olmuştur. Bölge 40° 47 ve 43° 15 kuzey paralelleri ile 59° ve 15 ve 64° 58 doğu meridyenlerinde yer almaktadır.¹³

Karadeniz'e 310 km kıyısı olan Gürcistan jeopolitiğinin belkide en önemli boyutu denize kıyı olmasıdır. Dolayısıyla Gürcistan, bir Kafkasya ülkesi olmakla, aynı zamanda bir Karadeniz ülkesidir. Bu konum bütün Kafkasya ve Orta Asya ülkelerini Gürcistan üzerinden Karadeniz'e ulaşmasını sağlamaktadır. Gürcistan jeopolitiği bakımından çok önemli bir ülke haline getirirken ülke için aynı zamanda risk teşkil etmektedir.¹⁴

1.1.3. Güney Kafkasya'da Gürcistan'ın Jeostratejik ve Jeopolitik Konum

Dünya çapında süper güç olmak amacıyla mücadele eden devletler hedeflerine ulaşmak için uydu ülkeleri kullanmışlar. Bu savaşları en belirgin şekilde "Soğuk Savaş" döneminden sonra görülmüştür. O dönemde Sovyetlerin çöküşü az gelişmiş ülkelerin ortaya çıkışı ve o ülkeleri yöneten süper güçlerin savaş alanı olmuştur. Ekonomi-politik, jeopolitik, jeokültürel, jeoekonomik, jeostrateji gibi kavramların devletlerin güç tanımlanmalarında daha sık bir şekilde kullanışlı hale gelmesi, Soğuk Savaş sonrası dönemin dinamik şartlarının getirdiği özel konjonktür ile birlikte daha da belirgin bir nitelik kazanmıştır.¹⁵

Aslına bakılırsa, jeopolitik konum küçük devletler için mevcut değil, lakin süper güçlerin yönetmeleriyle o jeopolitik çizgiyi Gürcistan gibi küçük devletler sayesinde sağlıyorlar.

---

¹²Gürcistan Milli Online Kütüphanesi ,<http://www.nplg.gov.ge/wikidict/index.php/>,(Erişim Tarihi: 15 Ekim 2018)

¹³ Mose Djanaşvili ve Aleksandr Kalandadze,"Gürcistan'ın Kısa Tarihi",1884 Tiflis, Ketevan Baskıevi

¹⁴Arı, a.g.e, s. 109

¹⁵ Ahmet Davutoğlu, *Stratejik Derinlik Türkiye'nin Uluslararası Konumu*, İstanbul, Küre Yayınları,Doksanördüncü Basım, 2014, s. 16

ABD ve Rusya devleti için önemli bir ülke olan Gürcistan jeopolitik önemi açısından kendi komşularından farklı olarak önemli avantajlara sahiptir. Gürcistan kuzey, güney, batı ve doğu ülkelerine bağlayan bir kavşak ülke konumundadır ve Kafkasların açık denize açılan kapısıdır.¹⁶

74 yıl süresince (1917-1991) 15 cumhuriyet üzerinde egemenlik kuran Sovyetler Birliği'nin dağılması, Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle dünya yeni bir düzene girmiştir. Yenedünya düzeni Orta Asya, Balkanlar ve Kafkasya'da pek çok ülkenin kendi ulus devletlerini kurmasına yardımcı olmuştur. Bağımsızlıklarını kazanan bu ülkeler yıllarca uzak kaldıkları değerleri (demokrasi, insan hakları, özgürlük) ülkelerinde tatbik etmeye başlamışlardır. Sovyetler Birliği'nin çökmesiyle ortaya çıkan bu yeni devletler kendi ulus devletlerini kurarken ulusal kimliklerinden ve kültürel değerler üzerinden ilham almışlar. Küçük ama önemli konuma sahip olan ülkeler (Gürcistan), komşularıyla da iyi ilişkiler kurmaya gayret göstermişlerdir.

Gürcistan'ın bulunduğu bölgede yaşanan çatışmalar hegemonya rekabetinin olması; ülkenin jeostratejik, jeopolitik açıdan önem yüklemiştir. İç ve dış çatışmalar Gürcistan'ı hem iyi hem kötü açıdan etkilemiştir. Olumsuz olarak etkilemesi yanlış siyasi gözlemcilik yüzünden topraklarını kaybetmesi olarak karşımıza çıkarken, olumlu olarak da bölgede öne çıkmış devletlerin rekabeti ülkeyi önemli konumda olduğunu göstermesi bakımından karşımıza çıkmaktadır.

1.1.4. Gürcistan'ın Demografi, İdari ve Sosyal Yapısı

Wordometers verilerine uygun olarak Gürcistan bağımsızlığını kazandıktan sonra nüfusu 5,4¹⁷milyon sayı kayda geçilmiş, şu an 2018 itibariyle Gürcistan'ın istatistik kurumu olan GEOSTAD'ın¹⁸ verilerine göre 3.729.600 göstermektedir. SSCB'in çöküşünden sonra ülke geçirdiği buhran nedeniyle yaşanan ekonomik sıkıntıdan dolayı, sonraki yıllarda ülke nüfusu azalmıştır. Devlet ismi "Gürcistan Cumhuriyeti" olan ülkenin başkenti Tiflis'tir. Gürcistan'ın sorunlu bölgesi olan Abhazya'nın yaklaşık 340 bin (2014) nüfusu

---

¹⁶ Davit Kamladze, "Gürcistan'ın Jeopolitik Konumu", 25 Ekim 2016, <https://www.radiotavisupleba.ge/a/tavisupali-sivrtse-davit-kamladze-saqartvelos-geopolitikuri-mdgomareoba,28.075.927.html> (Erişim Tarihi:25 Ekim 2018), s.1

¹⁷Wordometers,GeorgiaPopulation,<http://www.worldometers.info/world-population/georgia-population/>, (ErişimTarihi: 28 Ekim 2018)

¹⁸Gürcistan İstatistik kurumu, GEOSTAT,<http://www.geostat.ge/u.>(Erişim Tarihi: 28 Ekim 2018)

olan Güney Osetya bölgesi 55.000 (2015) nüfusa sahiptir. Acara Özerk bölgesinin ise yaklaşık nüfusu 55.000'dir. Ülke nüfusunun büyük bir kısmı başkent Tiflis'te yaşamakta olup diğer önemli şehirleri Kutaisi, Rustavi, Batumi, Gori, Poti'dir. Gürcistan'da idare açısından 12 bölge, 8 il ve 63 ilçe bulunmaktadır. Coğrafi olarak içine girilmesi çok zor ve ilginç olan Kafkasya, farklı halkların, dinler için bir kaçış yeri ve yaşam yuvası olan, adeta bir etnik mozaik oluşturmuştur. Dolayısıyla Kafkasya homojen/bütüncül kavramından uzak bir alandır. Gürcistan demografik yapı açısından değerlendirildiğinde Güney Kafkasya'da yer alan (Gürcistan, Azerbaycan, Ermenistan) ülkeler arasında ulaşım açısından transit bir konuma sahiptir. Çünkü Gürcistan etnik çeşitliliğe sahip bir ülke olduğu için yakın komşularının da bu diller ile etkileşim içinde olduğunu ifade edebiliriz. Geostat'ın 2018 verilerine uygun olarak Gürcistan nüfusu 3.729.600'dir.¹⁹ Bu veriyle nüfus sayısı bakımından Gürcistan dünyada 119. sırada yer almaktadır. Gürcistan nüfusunun %83,8'i Gürcü, %6,5'i Türkler (resmi kayıtlarda Azeri), %5,7'si Ermeni, %1,5 Rus ve %2,5 diğer etnikler teşkil etmektedir. Güney Kafkasya'da kullanılmakta olan dillerin kökeni şu şekildedir. Azerbaycan'da Oğuz dil ailesi, Ermenistan'da Hint-Avrupa dil ailesi, Gürcistan'da ise Gürcü dilini birçok Avrupa dilbilim adamı araştırmış olsa da Gürcü dilbilim adamı Aleksandre Tsagarelinin sözlerinden yola çıkarak, Gürcü dili tam olarak hangi dil grubuna ait olduğu ispatlanamamıştır.²⁰ Aynı zamanda Gürcü dili internet portalı "Kültür Gezisi"nde (The Culture Trip), Gürcü dilinin dünyanın en zor diller sıralamasında beşinci sırada yer almaktadır.²¹ Gürcüler, Ortodoks-Hıristiyan bir topluluktur. Gürcistan'ın toplumsal yapısı çok farklı gruplardan oluştuğu gibi, Gürcüler de etnik açıdan homojen değildir. Gürcüler, Svanlar, Lazlar (Megreller), Gurililer, Kartlar gibi boylarına ayrılmaktadır.²²

Gürcistan'da farklı diller olduğu gibi farklı dinlerde vardır. Ortodoks Hıristiyan kesim %83,9, Müslüman %9,9, Ermeni-Gregoryanlar %3,9, Katoliklerin oranı %0,8 ve diğer

---

¹⁹Gürcistan İstatistik Kurumu, GEOSTAT, <http://www.geostat.ge/u.2018>, (Erişim Tarihi: 17 Ekim 2018)

²⁰ Gürcistan Milli Elektronik Kütüphanesi, "Gürcü Dilinin Kökenleri" Sitenin Son yenileme Tarihi 14 Eylül 2018, <http://www.nplg.gov.ge/wikidict/index.php/>, (Erişim Tarihi: 31 Ekim 2018)

²¹Leni Silinger, "Gürcü Dili Dünyada En Zor Dillerden Beşincisi Oldu", 24 Ekim 2015, (çev) Ani Nemtsidze, <https://edu.aris.ge/news/qartuli-ena-msoflioshi-yvelaze-rtuli-enebis-xuteulshi-moxvda.html>, (Erişim Tarihi: 31 Ekim 2018)

²² Arı, a.g.e, s. 115

dinlere mensup olan %0,8'dır. Kendisini ateist sanan mensupların oranı %0,7 olarak gösterilmiştir.²³

Gürcistan tarihinde en önemli inkılâplardan olan “Gül Devrimi“ devlet sembollerini değiştirmiştir. XIII. yüzyılda kullanılmış beş haçlı bayrağın manası birinci haçı İsa peygamberi, diğer 4 haç Hristiyan dinine hizmet edenlerin işaretidir. Bu gün Gürcistan'ın resmi bayrağı kırmızı şeritli beyaz beş haçlı bayraktır. Gürcistan ilk resmi bayrağı 1918-1921 yıllarında Sovyet Sosyelisti anımsatan bayrak olmuştur. Aynı bayrak Sovyetler dağıldıktan sonra 1991 yılından 2004'na kadar 14 yıl kadar kullanılmış ve sonra Gürcistan'ın üçüncü cumhurbaşkanının açılış töreninde resmi olarak beş haçlı bayrağı onaylamıştır.²⁴ Bu bayrağın taşıdığı simgelerin çok önemi var elbet, çünkü bayrak tarihi bir simge taşısa bile, Sovyetlerin yıkılışından sonra dini ön plana çıkarmayı amaçlayan bir semboldür.

1.2. Gürcistan'ın Siyasi Yapısı

1.2.1. Soğuk Savaştan Sonra Gürcistan'ın Geçirdiği Siyasi Dönemler

M.Ö. 304-239 bölgenin ilk dini ve siyasi reformlarını yapan önemli figür Kral Parnavaz olmuştur. Aynı zamanda Kral Parnavaz'ın Gürcü alfabesinin yayılmasında çok büyük rolü olmuştur. Gürcistan devletinin siyasi birliğini ilk defa kuran Gürcistan hükümdarı III Bagrat'tır. IV Davit'ın hükümdarlığı döneminde Gürcistan'ı yabancı güçlerden temizlemiş, ülke refaha kavuşmuş ve gösterdiği büyük hizmetlerden dolayı Gürcü halkı tarafından kendisine “Kurucu“ lakabı verilmiştir. XII. yüzyılda bir kadının hükümdar olması büyük bir devrim niteliği taşımaktadır. Bu kadın Gürcistan'ın ilk kadın hükümdarı Kraliçe Tamara olmuştur. Kraliçe Tamara devrinde günümüz Gürcistan'ın sınırlarından daha büyük sınırlara ulaşmış ve adeta zenginliğin içinde yüzmüştür. Bu yüzden Gürcistan tarihinin bir asırlık “Altın Çağı'nın“²⁵ en güzel devri olmuştur.

Yabancı işgallerden dolayı Gürcistan parçalanarak küçük krallıklara ayrılmıştır. Bazen birbirlerine karşı savaştılar, bazende birlik olarak düşmana karşı savaştılar.1801'de başlayan Rus istilası 26 Mayıs 1918'e kadar sürmüştü ve sonrasında Gürcistan Cumhuriyeti

²³ Arı, a.g.e.s. 117

²⁴ "Gürcistan Bayrağı En Kadim Bayrak Olarak Dünyada İkinci Yeredir", 14 Ocak 2016, Sputnik Ajansı <https://sputnik-georgia.com/society/20160114/229790849.html>, (Erişim Tarihi: 10 Kasım 2018)

²⁵ResmiCumhurbaşkan sitesi <https://www.president.gov.ge/ka-GE/saqartvelo/saqartvelos-shesakheb.aspx>, Gürcistan Tarihi, (Erişim Tarihi: 15 Ekim 2018)

kurulmuştur. Fakat Gürcista'nın egemenliği uzun sürmemiştir. Rus Kızıl ordusu tarafından 25 Şubat 1921'de tekrar bağımsızlığına son verilmiştir. Gürcistan 1922 yılı itibariyle resmi olarak SSCB'nin bir parçasına dönüşmüştür.²⁶ 15 cumhuriyeti kendi egemenliği altında birleştiren SSCB ve bu hükümlerini 74 yıl sürdürmüştür. 80'li yılların sonuna doğru SSCB'nin içerisinde olan ülkeleri kendi ulus devletlerinin bağımsızlığı için mücadeleye başlamışlardır. Bu ülkelerde Sovyetler aleyhine yapılan ayaklanmalar sonucunda SSCB 26 Aralık 1991'de resmi olarak kendini fes etmiştir.²⁷

Sovyetlerin dağılması uluslararası sistemde değişikliklere yol açmış ve yenisünya düzenini ortaya çıkarmıştır. Resmi olarak 9 Nisan 1991'de²⁸ özgürlüğünü kazanan Gürcistan'ın ilk cumhurbaşkanı Zviad Gamsakurda seçilmiştir. Bundan sonraki süreçte iç sorunlarını körükleyerek Gürcistan'a müdahalede bulunan Rusya, Abhazya ve Osetya bölgesinde etnik ayrılıkçı grupları destekleyerek etnik çatışmalara ve iç karışıklıklara yol açmıştır.

Gürcistan Kanununa uygun olarak devlet egemenliği 31 Mart 1991'da yapılan referandum ve 9 Nisan 1991'da kabul edilen bağımsızlık yasası ile bağımsız, üniter ve bölünmez bir devlet olarak kurulmuştur. Ülkenin yönetim şekli demokratik cumhuriyettir. Gürcistan'ın idari yönetim birimleri, 9 bölge ve başkent Tiflis ile Abhazya Özerk Cumhuriyeti ve Acara Özerk Cumhuriyeti'nden oluşmaktadır.²⁹

Gürcistan'da her beş yılda bir seçimler yapılmaktadır. Yapılan seçimlerde adayın ilk turda oyların %50'den fazlasını toplaması gerekmektedir. Cumhurbaşkanı seçimleri genellikle anayasa, seçim yasası ve vatandaşların siyasi birlik yasalarıyla düzenlenmektedir. 27 Ekim 2013 tarihinde gerçekleştirilen seçimlerde "Gürcü Rüyası" koalisyonunun adayı Giorgi Margvelashvili, geçerli oyların yaklaşık %62'sini alarak Mikheil Saakaşvili'nin yerine Cumhurbaşkanı seçilmiştir. Gürcistan'da yapılan seçimler yoğunlukla yabancı kurumların gözlemciliği ile yapılmaktadır.³⁰

---

²⁶Güler Kalay, *Soğuk Savaş Sonrası Eski SSCB Coğrafyasında Etnik ve Dinsel Çatışmalar*, Ankara, Berikan Yayınları, 2013, s.34

²⁷ Kala Güler, *Soğuk Savaş Sonrası Eski SSCB Coğrafyasında Etnik ve Dinsel Çatışmalar*, Ankara, Berikan Yayınlar, 2013, s. 44

²⁸Arı, a.g.e, s.117

²⁹ Gürcistan Anayasası, Gürcistan Parlamentosunun Ulusal Kütüphanesi, <http://www.nplg.gov.ge/gsdll/cgi-bin/library.exe?e>, (Erişim Tarihi: 15 Ekim 2018)

³⁰27 Ekim 2013.Gürcistan'da Cumhurbaşkanı Seçimleri, AGİT Demokrasi Kurumu ve İnsan Hakları Ofisinin seçilerde gözlemci nihayi Raporu (Varşava 14 Ocak 2014 s.4)

“Gürcü Rüyası“ partisinin 17 Kasım 2013 tarihinde yeni Cumhurbaşkanı’nın göreve başlamasıyla, Anayasada parlamenter sisteme geçişe ilişkin olarak 2010 yılında ileri sürülen değişiklikler de yürürlüğe girmiştir. Hükümet, ülkenin iç ve dış siyasetinden sorumlu ana yürütme organı haline gelmiştir. Bu çerçevede, cumhurbaşkanının yetkileri önemli ölçüde azaltılırken, başbakan, hükümet ve parlamentonun yetkileri artırılmıştır.³¹

Gürcistan Parlamentosu tek yönetimli olup, 150 üyeden oluşmaktadır. Parlamento seçimleri dört yılda bir düzenlenmektedir. Son parlamento seçimleri 8 ve 30 Ekim 2016 tarihlerinde iki turla gerçekleştirilmiş, hâlihazırda “Gürcü Rüyası’nın“ 115, “Birleşik Ulusal Hareketin’in“ 27, “Gürcistan Yurtseverler Birliği’nin“ 6 sandalyesi bulunmaktadır.³² Son cumhurbaşkanlık seçimleri 28 Ekim 2018 yılında gerçekleştirilmiştir.

1.2.2. Gürcistan’ın İlk Cumhurbaşkanı Zviad Gamsakhurdya

Gorbachev, kendi reformları yüzünden Sovyetlerin dağılmasına sebep olmuştur. Dağılan Sovyetlerden çıkan ülkeler bağımsızlık mücadelesine girmişlerdir. Mücadele eden ülkelerden biri de Türkiye’nin doğu komşusu olan Gürcistan’dır. 1991 yılında yapılan seçimler sonucunda Zviad Gamsakhurdya bağımsız Gürcistan’ın ilk cumhurbaşkanı olmuştur. Zviad Gamsakhurdya 1950 yılında Anti-Sovyet muhalif faaliyetleri yüzünden hapis cezası almıştır. Kendisi milliyetçilerin yanında bulunarak birçoğunun desteğini ve yardımını almıştır. Gamsakhurdya ve yakın hemfikri olan Merab Kostava’yı bir kısım milliyetçiler “Gürcü milliyetçiliğinin manevi babası“ olarak adlandırmıştır. Fakat muhalif tarafta faaliyet gösterdiği için tutuklanmıştır.³³

Çokmilletli bir bağımsız devletin yaranmasında yöneticinin görüşleri çok önem arz etmektedir. Zviad Gamsakhurdyan’ın öncülük ettiği siyasetin Gürcistan tarihinde bıraktığı iz, ülke iç işlerinin dış güçlerden etkilemesine bir zemin yaratmıştır. Deneyimsiz bir devletin vatandaşlık anlayışının gelişmediği bir ortamda, Gürcü etnik milliyetçiliği,

---

³¹Gürcistan Parlamentosu'nun Başkanı İrakli Kobkhidze, 20 Eylül 2017, http://factcheck.ge/article/tqhuilia-rom-akhali-konstitutsiith-prezidentis-uphlebebi-ramenairad-izghudeba/?fbclid=IwAR2PjHsIyRQecEGU0AMi26TO4zFVGCsqkEkySsMHP_neo5szuw6SDIM8AzI, (Erişim Tarihi: 20 Ekim 2018)

³²Resmi parlamento sitesi, <http://parliament.ge/ge/>, (Erişim Tarihi 17 Ekim 2018)

³³CIA Belgeleri, "Gürcistan Cumhurbaşkanı Zviad Gamsakhurdya ve CIA'in Belgeleri, Özgür Fikir ve Gelişim Enstitüsü, 11 Mayıs 2017, https://idfi.gege/documents_from_CIA, (Erişim Tarihi: 11 Kasım 2018)

başlangıç itibariyle Rus tarafına olan asimilasyon çabalarına karşı çıkmıştır. Gürcü milliyetçiliğın, asimilasyona karşı korumaçabalarıyla başlayan bu durum zamanla kendine ve vatandaşlarına zarar verir hale gelmiştir. Perestroyka'nın (yeniden yapılandırma) ve Gürcü milliyetçiliği ile eş zamanlı ortaya çıkan diğer etnik milliyetçiliklerin de rolü olmuştur. Bu süreçte kendilerini dışlanmış hissedenden Gürcü olmayan etnik gruplar Abhazya ve Osetya'nın özerk bölge olarak genişletilmesini ve Gürcistan'dan ayrılmayı talep etmişler.

Bu gelişmelerden sonra Abhazya Komünüst Partisi ve Abhazya Bölge Komitesi ve Abhazya bakanlar kurulu üyeleri bir toplantı düzenleyerek toplantıda Deklarasyonu kabul ederler. Abhazya Özerk Cumhuriyeti'nin statüsünü değiştirerek "Bağımsız Abhazya Cumhuriyeti" statüsünün kabul edilmesini talep etmişler. Bu deklarasyonu duyan Gürcistan yönetimi başkentte 24 Mayıs 1989 yılında protestolar başlatmıştır.³⁴

Bu protestolar son olarak 9 Nisan 1989'da kanlı bir çatışmaya yol açmıştır. Gürcistan'ın Komünist Partisi, Kızıl Ordu'nun gösterisi ve İgor Godunov'un öncülüğü ile barışçıl protesto dağıtılmıştır. Protestoda zırhlı araçlarla donanmış Sovyet silahlı birlikleri tarafından yapılan müdahale sırasında atılan ateş sonucu, çoğunlukla çocuk ve kadınlardan oluşan 21 insan hayatını kaybetmiş 2000'e yakın insan zehirlenmiştir. Aynı yılda İgor Godunov televizyonda yaptığı konuşmada olayın trajik sebebinin, Gürcü politikasının yetersizliğinden doğduğunu belirtmiştir. Mücadeleci Gürcistan toplumu herşeye rağmen iki sene sonra bağımsızlıklarını kazanmış ve 24 Ağustos 1995'de yürürlüğe girmiş anayasanın ilk maddesinde Gürcistan'ın egemenliğini belirtilerek bağımsız bir devlet olmuştur.³⁵

İç olayların çatışmaya tırmanmasına rağmen ülke bağımsızlığını kazandı. Kazanılmış olan bağımsızlıktan sonra, sistem yapılandırması yeni partilerin ortaya çıkması ülkede ikili bir iktidar yapısını oluşturmuştur: SSCB'nin bir dalı olan Gürcistan Komünist Partisi iktidarı ve özgür iradesi olan halk tarafından bütünleşmiş "muhalif" iktidarı ortaya çıkartmıştır. CIA tarafından yazılmış belgeye ve rapora esasen Zviad Gamsakhurdya'nın bir yönetici olarak seçildikten sonraki kusurlarından bahsedilmiştir:

³⁴ Cavid Veliev ve Araz Alanlı, *Güney Kafkasya Toprak Bütünlüğü*, Jeopolitik Mücadeleler ve Enerji, Ankara, 2011, s.58

³⁵ " 1989 yılın 9 Nisan'ın önemi", LAW FIRM GLG GROUP, 9 Nisan 2018, <https://www.lawfirmglc.com/single-post/1989--9-aprel> (Erişim Tarihi: 9 Nisan 2018)

- Siyasi muhaliflere, Ulusal Kongre ve özellikle etnik azınlıklara hoşgörölü bir siyasi bakış göstermemiş
- Medyayı devlet kontrolüne almış
- Yerel özünüyönetme sistemleri devlet kontrolü altına geçirmiştir.

CIA raporunda belirtildiği gibi seçim sonrası cumhurbaşkanı ilk basın toplantısında Wall Street ve Kremli gazetecilerini provokatör adlandırmış ve onların toplantından çıkmalarına neden olmuştur. Gamsakhurdiye cumhurbaşkanlığına başladığı ilk andan, özgür ülkenin Sovyet ve Sosyalist kelimelerini kaldırmış ve devlet ismini “Gürcistan Cumhuriyeti“ olarak tanımlamıştır. 17 Mart 1991 yılında yapılan referandumun Gürcistan’da yapılması reddedilmiştir. Böylece Moskova tarafından hazırlanmış yeni birlik kabul edilmemiş ve 31 Mart 1991 seçimlerinde 1918 yılında kurulmuş Demokratik Gürcistan’ın bağımsızlığını destekleme sorgusu gerçekleşmiş ve sorguda % 98’i bağımsızlık yönünde irade sergilemiştir. Moskova’ya karşı durmanın bedelini ağır ödeyeceğini bilen Gürcistan özgürlük uğruna bu savaşa girmiş ve zor da olsa kazanmıştır. Rusya’dan uzaklaşma politikasını izleyen Gamsakhurdiya, ülkenin zor olan ekonomi durumunun iyice ağırlaşmasına sebep olmuştur. Son olarak ekonomik zor durumda kalan halk, Zviad Gamsakhurdiya’nın yanından uzaklaşmıştır. Yalnız kalacağını düşünerek diktatörlük rejimine başlayan Gamsakhurdiya bu defa iktidarı kaybedeceğini anlamış ve ülkeden kaçmıştır. Gürcü topluluğunun bir kısmı Zviad Gamsakhurdiya’yı “ Milli Demokratik Devrim“ olarak değerlendiriyor aynı zamanda “Yuvarlak Masa’nın“ 10 aylık politikası iflası gibi görüyor. Özgürlüğü Gürcistan’a armağan ederek Sovyetlere karşı giden ve halkı arkasına alan, Gamsakhurdiya bu liderliğini devlet yönetimi zamanı sergilediği birliğini sağlayamamıştır.³⁶ Zviad Gamsakhurdiya’nın sürdüremediği siyasi yönetim Rusyatarafından bir fırsata dönüştürülmüş, Rusya Abhaz ve Osetya ayrılıkçı fikirlerine destek olmuş ve Gürcistan’dan fiili egemenlik alanı dışına çıkmasına sebep olmuştur.

1.2.3. Gürcistan’ı AB’ye Tanıtan Eduard Şevernadze

Bağımsızlığını kazanan Gürcistan, Sovyetlerden ayrılarak devlet inşasına başladığını sanıp ilk cumhurbaşkanını seçmiş ve yeni bir döneme gireceğini düşünmüştür. Zviad

---

³⁶ Kamil Ağacan, *Güney Kafkasya Toprak Bütünlüğü, Jeopolitik Mücadeleler ve Enerji*, Ankara, 2011, s 65

Gamsakhurdiyan'ın öncülüğünde yönetilen Gürcistan aşırı milliyetçi siyaseti yüzünden ülkenin parçalanmasına ve kargaşa dolu bir döneme girmesine neden olmuştur. Sürüklenmiş oldukları bu bataklıktan çıkabilmek için, ortamı yumuşatan ve yükselmiş milliyetçi tansiyonunu düşürecek bir lidere ihtiyaç duyulmuştur. Sovyetler Birliği'nin eski dışişleri bakanı Eduard Şevardnadzenin Gürcistan'a gelme sebebi ülkeyi girdiği kargaşadan çıkarmak olmuştur.

7 Mart 1992 yılında Şevardnadze Moskova'dan döndüğünde ülkesinin bir çıkmazda olduğunu anlamıştır. "Zviadistlerin" (1990-1992 yılında Gürcistan'ın ilk cumhurbaşkanının "Gürcistan Gürcüler içindir" sloganını kullanan kesim) bıraktıkları mirası toplaması gerekiyordu. Şevardnadze taraftarları onun Moskova'dan Gürcü-Abhaz ilişkilerinin çözülmesi için geldiğini belirtmekmiş, ama Şevardnadze beklediği sonucu alamamıştır³⁷

Böyle bir ortamda iktidara gelen Şevardnadze'nin önünde iki temel görevi vardı. İlki merkezi otoriteye sağlamak, şekillendirmek ve siyasi iktidarını kanunileştirmektir. İkincisi de, ülkenin ayrılıkçı bölgesini bütünleştirmek ve merkezi otoriteyi sağlamaktır. Şevardnadze bu görevlerini hayata geçirmek için zaman kaybetmedengereken çalışmalara başlamıştır. Ekim 1999'da genel seçimlerin yapılmasına karar verirken, diğer taraftan da Güney Osetya'nın ve Abhazya'nın kontrol altına alınması için askeri operasyonlara başlamıştır.³⁸ Şevardnadze Gürcistan Konseyi Başkanı olarak Avrupa Birliği'nin Güvenlik ve İşbirliği toplantısında (10 Temmuz 1992 Helsinki-2) konuşma yapmıştır. Bu konuşmanın en önemli kısmı bu şekildedir: "Sovyetlerin dağılması Varşova Paktı'nın tasfiyesi ile ortaya çıkmış ülkelerin gelişmesinin karşısında iki önemli yolu bırakmıştır: Demokrasinin gelişmesi ve totaliter rejimin yeniden yapılandırılması".³⁹ Şevardnadze döneminde iç çatışmayı her zaman iki taraflı konuşmaya, görüşmeye çağırılmış ve ülkenin izlediği politika ülke içinde vatandaşların eşit olması ve haklarının

---

³⁷Emzar Jgrenia, Doris Poglia ve Eduart Şevardnadze , Uygulamalar, Röportajlar, Gürcistan Parlamentosunun Milli Kütüphanesi, Derleğiçi: Tinatin Sulukhia ve Kukuri Kiğuradze, (Cilt XII, s. 20-23)

³⁸ Cavid Veliev ve Araz Alanlı, Kamil Ağacan, *Güney Kafkasya Toprak Bütünlüğü, Jeopolitik Mücadeleler ve Enerji*, Ankara, 2011, s.64

³⁹ Emzar Jgrenia, Doris Poglia ve Eduart Şevardnadze Uygulamalar, Röportajlar, Gürcistan Parlamentosunun Milli Kütüphanesi, Derleğiçi: Tinatin Sulukhia ve Kukuri Kiğuradze, (Cilt XII, s. 120)

korunmasını belirten bir siyasetçi olmuştur. Osetya ve Abhazya yöneticileriyle görüşmelerinde birleşip Gürcistan için savaşmayı teklif etmiştir.

24 Ağustos 1992 yılında Şevardnadzekendi konuşmasında “AB’nin Genel Sekreteri Sayın Butros Galiye: Gürcistan’ın bölgesi olan Abhazya ve Osetya’da baş veren hadiseleri, AB ülkelerine olayların nerden kaynaklandığı bildirisinde bulunursanız çok memnun kalırız.”⁴⁰ Gibi resmi yolla bildirimlerle probleme çözüm aramıştır.

Şevardnadze, 11 Ekim 1992’de yapılan genel seçimlerde kendisine bağlı bir siyasi parti oluşturma yoluna girmemiştir. Bütün siyasi güçlerin onun fiili devlet başkanlığını kabul ettiği bir ortamda, partiler üst kimliğini muhafaza ederek, birbiri ile daha sıkı rekabet haline girerek çok sayıda siyasi partinin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Partiler Şevardnadze’yi paylaşmayınca duruma özgü bir düzenlemeye gidilmiştir. Otoriteye olanak tanıdığı gerekçesiyle Gamsakhurdye döneminde uygulanan başkanlık sistemi terk edilerek meclis hükümeti sistemi uygulamaya konulmuş, genel seçimle seçilen ve hiç bir siyasi partiye olmayan parlamento başkanlığı oluşturulmuştur.⁴¹

Gürcistan bağımsızlığı elde ettiği ilk günden beri egemenliğini, toprak bütünlüğünü her zaman dikkate almıştır. Bununla birlikte 24 Ağustos 1995’te Gürcistan Parlamentosunda benimsenen yeni Anayasa bunun göstergesidir. Ayrılıkçı Abhazya ve Güney Osetya bölgeleri bu anayasanın onların haklarını korumadığı gerekçesiyle anayasayı reddetmişlerdir.

Gürcistan parlamentosunda yapılan oylar sonucunda Gürcistan 1994 yılında Bağımsız Devletler Topluluğuna dahil olmuştur. Eduart Şevardnadze Abhazya ve Güney Osetya’yı koruması için BDT’ye girdiğini ileri sürmüştür. Ama yinede sorunlu bölgede istikrarı koruyamamıştır. Parlamentoda yapılan oylamada partileri iki kısma bölünmüşler, bir kısmı BDT’ye girmekle Gürcistan’ın sorunlu bölgesinde çatışmanın yumuşayacağını savunurken, bir diğer kesim ise BDT’ye girmenin Gürcistan’ın sorununa çözüm sağlamayacağını savunmuştur. Farklı fikirler arasında kalan Şevardnadze kendi konuşmasında “Rusya devletiyle şaka yapılmaz ben BDT’ye girmeyi kabul etmesem

---

⁴⁰ Emzar Jgenia, Doris Pogliave Eduart Şevardnadze, Uygulamalar, Röportajlar, Gürcistan Parlamentosunun Milli Kütüphanesi, Derleği: Tinatin Sulukhia ve Kukuri Kiğuradze, (Cilt XII, s.199)

⁴¹ Cavid Veliev ve Araz Alanlı, Kamil Ağacan, *Güney Kafkasya Toprak Bütünlüğü, Jeopolitik Mücadeleler ve Enerji*, Ankara , 2011, s.65

belki daha 1993 yılında savaşında Rus askerleri başkente kadar sokulabilir“ sözleriyle BDT’ye girmenin gerekçesini ortaya koymuştur.⁴²

2008 yılında siyasi arenada Gürcü-Rus savaşı olarak bilinen aslında Abhazya ve Güney Osetya’nın Gürcistan ile olan savaşındansonra, Gürcistan 14 Ağustos’ta BDT’ye dilekçe vererek topluluktan çıkmak istemiştir. Topluluğun anlaşmadaki 9.maddesine göre topluluktan çıkma dilekçesi, verildiği günden 12 ay sonra yürürlüğe giriyor. Buna uygun olarak 18 Ağustos 2009’da⁴³ Gürcistan resmi olarak Topluluktan ayrılmıştır. Gürcista’nın egemenliğini hiçe sayarak Rusya Abhazya’yı bağımsız bir devlet olarak tanımıştır. Siyasi uzmanlara göre Gürcistan BDT’den çıkmamış olsaydı Abhazya’nın bağımsızlığını tanıma ihtimali düşük olabilirdi. Bu söylemlere inanırsak biz aynı durumladaha öncede rastladık BDT’ye girmekle sorunlu bölgesini kurtaramamıştır. BDT’ye girme ve çıkmasının hiçbir şeyi değiştirmedini görmekteyiz.

Şeverdnadze, Gürcistan’ın demokratik Batı yönlü bir siyaset izlemiş cumhurbaşkanı olarak tarihe geçmiştir. Gürcistan bağımsızlığından sonra ikinci yönetimiyle bir zirveye çıkamamış ama en azından yükselme, demokratikleşme, insan haklarını tanıma, Sivil Toplumların ve birçok örgütlenmelerin yaratılmasına kapı açmıştır.

1.2.4. “Gül Devrimi’nin“ Lideri Mikheil Saakaşvili

Gürcistan tarihine bu inkılap (Sakaşvili parlamentoya ellerinde güllerle girdiği için) “Gül Devrimi“ olarak adlandırılmıştır. Gürcistan’ın üçüncü cumhurbaşkanı olan Saakaşvili “Gül Devrimi“ ile devletin başına geçmiştir. Eski yönetici SSCB’nin üst düzey bürokratu olan Şevardnadze halka verdiği vaatleri tutamadığı için cumhurbaşkanı makamını kendi isteği ile değil reformist kanatların protestoları sebebiyle bırakmak zorunda kalmıştır.

Bu demek oluyor ki Şevardnadze vaatlerinin hiçbirini yerine yetiremedi, aksine devleti iktisadi, siyasi, sosyal zorluğun içine sürüklemiştir. Ülkede demokrasiye giden yolu aramakta olan toplum, genç entelektüel eğitilmiş bir adaya ihtiyaç duymuştur. Mikheil Saakaşvili; lisansını Ukrayna’da, İnsan Hakları Uluslararası Enstitüsü’nü Strasbourg’da, New York’da Columbia Üniversitesinde, Yüksek Lisansını ve Doktora eğitimini de George Washington Üniversitesinde yapmıştır. Siyasi hayatına devrin

⁴² Laşa Berulava, "01 Ekim 1994 yılında BDT’ye Dahil Olma ile ilgili Direk Oylama, 28 Kasım 2011 <https://droni.ge/?m=3&AID=5413>,(Erişim Tarihi: 28 Kasım 2011)

⁴³ Gürcistan Dış İşler Bakanlığı Resmi Site, <http://mfa.gov.ge/News>, (Erişim Tarihi: 17 Kasım 2018)

cumhurbaşkanı olan Eduard Şevardnadze'nin "Vatandaş Birliği" partisi ile başlamıştır. Partide parlamento hukuk işleri başkanı olarak faaliyet göstermiştir. Sonra ki yıllarda oy çoğunluğuyla milletvekili ve adalet bakanı olmuştur. Görevi süresinde toplantılarda her zaman devlete karşı konuşmalar yapmış ve bakanlıktan istifa etmiştir. Şevardnadze politikasına inanmadığını beyan etmiş ve milletvekilliğine geri dönmüş, siyasi hayatına "Birleşik Ulusal Hareket- Demokratik Cephe"de yer alarak devam etmiştir. Başkent Tiflis'in Vake ilinde yerel seçimlerinde halkın güvenini kazanarak belediye başkanı seçilmiştir. Bu dönemden itibaren "Birleşik Ulusal Hareket Partisi" adı altında Mikheil Saakaşvili, Şevardnadze'nin radikal muhalefetine çevrilmiştir. Artık Gürcistan siyasetinde iki kanatlı parti oluşmuştur. Biri Reformist Sakaşvili diğeri Sovyet geleneklerine sadık kalan Eduard Şevardnadze taraftarları olmuştur. Gürcistan'ın tarihi bundan sonra bu iki siyasi kanatların savaşına şahit olacaktır.⁴⁴ Bu mücadele sürecinde parti içinde başlıca iki gruba ayrılmıştır:

- Hızla liberal reformlar yapılmasını talep eden genç entelektüel "reformist" kanatı.
- Komünist parti döneminde parti ve bürokrasinin farklı kademelerinde görev yapmış "muhafazakâr" kısım.

2 Kasım 2003'de ülkede parlamento seçimleri yapılmıştır. Seçim zamanı oy çokluğu sistemiyle idari birim tarafından 85 milletvekili seçilmiştir. Seçim sonuçlarını kabul etmeyen muhalif taraftarları, yerli STK örgütleri özellikle "Kmara"⁴⁵ (Yeter) ve uluslararası gözlemciler seçimin geniş çaplı usulsüzlük yapıldığı üzerine sandık çıkışı kamuoyu araştırmasında seçimlerin sahte olduğunu belirlenmiş "Birleşik Ulusal Hareketin" lideri Mikheil Saakaşvili'ni itiraz gösterileri başlatılmıştır. Parlamento karşısında eylemlerde Sakaşvilinin seçim kampanya sloganı "Şevardnadzesiz Gürcistan" olmuştur. "Gürcistan Vatandaş Birliği'nin" eski genel sekreteri Zurab Jvania ve Gürcistan Parlamento Başkanı⁴⁶ Nino Burjanadze, 2003-2004 yıllarında geçici cumhurbaşkanı ve

---

⁴⁴EkaTsamalashvili, "Mikheil Saakaşvili ve Onun Vaatleri", 30 Aralık 2003, <https://www.radiotavisupleba.ge/a/1532842.html>, (Erişim Tarihi: 30 Aralık 2018),s.1.

⁴⁵ 24 Saat, Gürcistan Milli Kütüphanesi, "Gül DevrimindeSivil Toplumun Rolü",13 Mays 2003, <http://www.nplg.gov.ge/gSDL/>, (Erişim Tarihi: 13 Ekim2018)

⁴⁶ Gürcistan Parlamentosu, Eski Gürcistan Vatandaş Birliği'nin Genel Sekreteri ve Parlamento Başkanı Zurab Jvania, Resmi site, http://www.gov.ge/index.php?lang_id=GEO&sec_id=29,(Erişim Tarihi: 30 Aralık 2018)

“Gürcistan Birliği-Demokratik Hareket⁴⁷ Partisi’nin“ lideri ve Mikheil Saakaşvili’yle aynı safta olarak seçimleri protesto etmişlerdir. Aynı düşünceleri paylaşarak Gürcistan’ın demokratik bir sisteme gireceğini ve ülkenin sosyal, ekonomik, ticari alanda gelişiminin üst düzeye çıkaracaklarını belirtmişlerdir.

Günlerce açlık grevine giren toplum ve siyasi mücadeleler sonucunda 2003’ün Kasım ayında seçim sonuçlarını iptal ettirmiştir. Şevardnadze görevinden gönderildikten sonra 4 Ocak 2004’de cumhurbaşkanı⁴⁸ olağanüstü seçimleri yapılmış ve oyların % 96’sını Mikheil Saakaşvili kazanmıştır. Seçimlerin daha demokratik ve şeffaf yapıldığının ispatı için 28 Mart 2004’de yeniden çoğunluk (Parlamento) seçimleri yapılmış, seçimde 17 parti katılımcı kaydedilmiştir. Nispi sistemle % 7 barajı geçen 135’i (% 66,24) “Birleşik Ulusal Hareket“ ve 15’i (% 7,56) sağ muhalefet kazanmıştır.⁴⁹ Sonuç olarak Mikheil Saakaşvili partisi seçimlerde zafer kazanmıştır. Ardından, 13 Şubat 2004 yılında hükümetin yapısı, yetki ve yürüme kuralı değiştirilmiştir. Anayasada yapılmış düzenleme doğrultusunda devlet başkanına karşı sorumlu olan başbakanlık, makamı kurma yetkisine sahip olmuştur. Başbakana, devlet başkanı tarafından doğrudan atanan savunma ve içişleri bakanları dışında, hükümetin diğer üyelerini seçmeye yetkisi verilmiştir. Yeni düzenlenmede hükümetin parlamentodan güvenoyu alması gerektiği belirtilmiş, üç defa güvensizlik oyu vermesi halinde devlet başkanına parlamentoyu iptal etme yetkisi tanınmıştır⁵⁰. Anayasada yapmış olduğu değişiklik bir nevi kendisinin yetkisinin artması, bir sıkıyönetim sisteminden yararlanmasına bir adım olarak nitelendirebiliriz.

Devrimden hemen sonra devletin yeni bayrağı, yemini ve parlamento şehrini değiştirmiştir. Devletin şekillenmesi ve demokratik ülkeye çevrilmesi için Saakaşvili karşısında birtakım engeller olduğunu biliyordu. En önemli yapacağı işlerden bir kaçını şu şekilde tanımlamıştır:

- İlk ve en önemlisi toprak bütünlüğünü sağlamak,

⁴⁷“Gürcistan Birliği-Demokratik Hareket " Partisi Resmi Site <http://www.democrats.ge/ka/chvenigundi/thavmjdomare/biografia>, (Erişim Tarihi: 30 Aralık 2018)

⁴⁸ " Demokrasi Enstitüsü ve İnsan Hakları Ofisi", Gürcistan Olağanüstü Cumhurbaşkanı Seçimleri 4 Ocak 2004, AGİT Demokrasi Enstitüsü ve İnsan Hakları Ofisi Seçimlerde Gözlemci Raporu, Varşava, 28 Şubat 2004, <https://www.osce.org/ka/odhr/elections/georgia/24600>, (Erişim Tarihi: 28 Şubat 2018),s.2

⁴⁹ İa Abulaşvili,“Gürcistan’da Seçimlerin Tarihi 1919-2012 yılları”, 12 Eylül 2016, http://www.resonancedaily.com/index.php?id_rub=5&id_artc=30599 (Erişim Tarihi:12 Eylül 2018)

⁵⁰“Gürcistan Hükümetinin Yapısı, Yetki ve Faaliyet Kuralları Hakkında Gürcistan Yasasında Yapılan Değişiklikle”. 24 Aralık 2004, <https://matsne.gov.ge/ka/document/view/32908?publication=0>, (Erişim Tarihi: 15 Ekim 2018)

- İkincisi devletin Sovyet kalıntılarından temizlemek,
- Üçüncüsü zayıf ve korunmasız devlet algısını gidermek,
- Dördüncü ve olmazsa olmazı ekonomik istikrarı normalleştirmektir.

Arazi bütünlüğünü ilk olarak Acara Özerk Bölgesinden başlamıştır. Ülkede inkılâbın yaşanması sırasında söz sahibi olan, Azad TV, gazeteler ve demokrasiye giden yollar Acara yöneticisi Aslan Abaşidze tarafından bloke edilmiştir. Başkent Tiflis'te gelişen devrim sedalarını duyan Acara halkı bu ayaklanmayla birleşmek, kendine özgü seçim hukukunu kullanmak istemişlerdir. Ama Acara yöneticisi 4 Ocak 2004'te olağanüstü seçimlerde buna müsaade etmeyeceğini ve seçim sonuçlarını kesinlikle kabul etmeyeceğini beyan etmiştir. 28 Mart'ta gerçekleşecek olan Parlamento seçimlerine katılmayacağını da bildirmiştir. Aslan Abaşidzen'in açıklaması yerli halkın uyanmasına neden olmuştur. Saakaşvili Aslan Abaşidze'yi bir kaç defa görüşmeye çağırmış, ama Abaşidze bu görüşmeye hiç yanaşmamıştır. Bu durumu anlayan Saakaşvili 14 Mart Batum'a gelmiş ve Abşidze ile dört saatlik görüşmesinden sonra Mikheil Sakaşvili Tiflis yönetiminin Acara otonom bölgesine tatbik ettiği ekonomi ambargosunu bir şartla kaldıracağını belirtmiştir. Bu şart da Acara halkının kendi seçimlerini özgürce ifade edilmesine izin verilmesi ve seçimlere katılmasının sağlanmasıdır. Görüşten sonra Aslan Abaşidze hiç bir konuşma yapmamıştır.⁵¹

Bu olaydan sonra yerli STK' lar ve Tiflis'ten katılan birçok STK (İntelekt, Parlak Gelecek, Bizim Acara v.b.) insanların demokratik, özgür seçimlere katılması için aktif şekilde çalışmalar yapmaya başlamıştır. Muhalif protestoculara Acara yöneticisi tarafından defalarca güç kullanılmıştır.⁵²

3 Mayıs'ta Aslan Abaşidze, Acaran'ın Kakhati ve Choloki köprüsü havaya uçurtma emrini vermiştir. Bu olaydan sonra ülkede kalamayacağını anlamış ve 6 Mayıs'ta Moskova'ya kaçmıştır.⁵³ Böylece Gürcistan merkezi hükümeti ile Acaristan Özerk bölgesi arasında 10 yıldır süregelen gerginlik ortadan kalkmıştır.

---

⁵¹ Saakaşvili Acara'nın Silahsızlaşmasını Talep etti, "Axali Taoba" Gazete, 19Mart 2004, № 77 (1521)

⁵² Gürcistan Milli Kütüphanesi, "Gül Devrimi" Sivil Toplumun Rolü", Bölüm 4. Acara Olayları, <http://www.nplg.gov.ge/gsd/cgi-bin/library.exe>, 2008 (ISBN 978-99928-824-4-3),(Erişim Tarihi: 15 Ekim2018)

⁵³ "Aslan Kaçtı Acara Özgür Oldu" Acara İnkılabından 14 sene Geçiyor, 06 Mayıs 2018, <http://rustavi2.ge/ka/news/103263> (Erişim Tarihi: 06 Mayıs 2018)

lke i çatışmalarına bir türlü son veremiyordu. Bu i husumetleri Sovyetlerden kalma miras olarak değerlendirebiliriz. Gürcistan, Sovyetler'den sonra özgürlüğüne kavuştuğu ilk günden beri demokrasi arayışında olmuştur. Fakat hükümet başına gelen yöneticiler demokrasi, zgrlk, Batıya entegrasyon vaatleriyle gelse de hiçte söyledikleri vaatlerini yerine yetiremediğini söyleye biliriz. Seçilen ilk cumhurbaşkanı Zviad Gamsakhurdiya Rusya'nın Sovyetlerde yaptığı Ruslaşma politikasını Gürcistan'da milliyetci politikası uygulamak istemiştir. İzlenen bu politika Abhaz, Güney Osetya sorununun derinleşmesine sebep olmuştur. İkinici cumhurbaşkanı Eduart şevardnadze kaosa giren, ekonomik kriz, etnik çatışma gibi sorunlarla karşı karşıya kalan ülkeyi AB aracılığı ile ülkeyi kabuğundan çıkarmaya çabalamıştır. Fakat ülkeyi bu kaotik durumdan çıkarmaya yönelik çabaları sonuç vermemiş ve Rusya Federasyonu'nun etkisini üzerinden atamamıştır. Devletin nc yöneticisi ve iktidardayken muhalefete geçen ve direkt devlet rejimine karşı çıkan Mikheil Saakaşvili olmuştur. Geldiği ilk günden beri kendine hedef koymuştur. Bu hedeflerden ilki de ülkenin toprak bütünlüğünü sağlamak, demokratikleştirme ve ekonomik istikrar yaratmak idi. Hedeflerini gerçekleştirme yönündeki başarısı tartişılır olsa da ülkedeki  özerk bölgeden biri olan Acara'yı merkezi yönetime dâhil etmesi toprak bütünlüğünü sağlanmasına yönelik başarılı bir örnek teşkil etmektedir.

Saakaşvili Acara'daki zaferinden aldığı ilhamla bir sonraki hedefi Gürcistan'ın hukuki bölgesi olan Güney Osetya ve Abhazya olmuştur. Güney Osetya ve Abhazya sorunu Acara'daki durumdan farklılık olarak Rusya'nın baskısı nedeniyle etnik ayrılıkçı sorun olarak ortaya konulmuştur. Güney Osetya ve Abhazya merkeze bağlaması için Saakaşvili birkaç yol denemiştir. Saakaşvili açıklamalarının birinde Tskhinvali arasında demiryolu bağlantılarını açacağını ve Tskhinvalide kurulacak merkezlerde halka emekli maaşlarını verileceğini belirtmiştir. Bu gibi açıklamalar ekonomik açıdan zor günler geçiren Oset halkının, Tiflis yönetimine sıcak bakacağı düşünmüştür. 1 Haziran 2004'te yaklaşık 400 Gürcü askeri, sınırda Rus askerleriyle sorun yaşadığı gerekçesi ile bölgeye girmiştir. Askeri operasyonun devreye girmesi sonrası durumlar değişmeye başlamış ve Gürcistan kendi girişimlerinin başarısız olduğunu görmüş, diğer taraftan ayrılıkçı Oset halkı ellerinde olan kozu, tehtide karşı Abhazya ile askeri yardım anlaşması imzalamıştır. Yapılan askeri ve barışçıl girişimlerden sonra Rusya-Gürcistan arasında orta nokta bulma arayışına girilmiştir. Karışıklığın zerine 10 Eylül 2005'te Güney Osetya merkez

Gürcistan'dan ayrılmasının 15. yıl kutlamasında Tskhinvali'de patlama meydana gelmiş ve bu patlama üç kişinin ölümüne neden olmuştur.⁵⁴ Olaylar aslında adım adım savaşa yol açmasının belirtileri idi. Gürcistan ve Rusya olayın sakinleşmesi için denge sağlamak için yine konuşmalara ve diyaloga girmişlerdir. Gürcistan Rusya'yı ayrılıkçı bölgelerine her zaman destek olması ve askerini bölgesinde tutması gerekçesini öne sürerek Rusya'yı suçlamış, Rusya ise aslında yardıma ihtiyacı olan bir bölgeye, hiçbir siyasi çıkarı olmadan, yardım etme isteğinde olduğunu belirtmiştir.

Rusya taraftarların uzmanları çoğunluk Mikhail Saakaşvili'yi ABD'nin öncülüğünde askeri tatbikat geçirmesi ve ayrılıkçı Güney Osetya'nın başkenti Tskhinvali şehrine askeri güçleriyle girmesinin savaşa hazırlık olduğunu belirtmişler. 7-8 Ağustos 2008 tarihlerinde Gürcistan devlet başkanı Mikhail Saakaşvili tatbikat sonucu Tskhinvali şehrine bir askeri harekette bulunmuş onun karşılığını, bu hareketin karşılığını Güney Osetya'da olan barışçıl Rus askerleri vermiştir. Rus siyaset uzmanı Konstantin Makeyn'in aynı zamanda Gürcistan bu savaşa zaten hazırlandığını ve askeri operasyonla hamle yapacağını planlandığını belirtmiştir.⁵⁵ Makeyn'in sözleri klasik Rus uzmanlar düşüncesini ifade etmektedir. Aynı fikrin taşıyıcısı olan diğer bir rus siyaset uzmanının sözlerinde bunu daha sert bir şekilde görebiliriz. Uluslararası Avrasya hareketinin lideri, Rusya Jeopolitik uzman merkezinin başkanı Aleksandr Dugin, 2008'de savaştan 1 yıl sonra yaptığı röportajında "ABD'ye yakın olan her hangi bir ülke Rusya'nın düşmanıdır. Gürcistan Abhazya'nın ve Güney Osetya'nın özgürlüğünü kabul etmese bile, ABD ona bu bölgelerle olan sorunlarını halledebileceği söz konusu olamaz. ABD ve NATO Gürcistan'a ne kadar yaklaşırsa bir o kadar Gürcistan'nın zarar göreceği aşikârdır. Gürcistan'da NATO'nun ve ABD yönetiminin etkisi Rusya'nın siyasi ve bölgesel stratejisine ters gelmektedir. Bunu her iki taraf çok iyi biliyor. Saakaşvili NATO üstlerini Gürcistan'a sokarsa ve ABD yanlı politika izlerse o zaman durum daha kötüye gideceğini bildirmektedir. Gürcistan Rusya'ya yaklaşır ve barışçıl bir pozisyonda olursa o zaman

---

⁵⁴ Huriye Yıldırım, "Güney Osetya Sorunu", (der.) Necati İYİKAN, Orta Asya-Güney Kafkasya Siyasi Gelişmeler 1991-2010, Hiperlink Yayınları:39, İstanbul, 2011, s.250

⁵⁵Olga Bojaev, "Rusya ve Gürcistan Arasındaki Beş günlük Savaşın Kayıpları, OrdununYeni Reformuna Yol Açtı ",7Ağustos 2018,<https://www.mk.ru/politics/2018.08.07.080808-poteri-pyatidnevnoy-voyny-rossiyagruziya-priveli-k-reforme-armii.html>, (Erişim Tarihi:07 Ağustos 2018)

durumlar farklı olabilir. Gürcistan yönetiminde kimin olacağı Kremil'i o kadarda ilgilendirmiyor⁵⁶.

Bölgenin en önemli uzmanlarından Aleksandr Dugin'in söylediklerinden anlaşılıyor ki; devletin her zaman önde gelen ülkenin çıkarlarıdır ve bölgedeki liderlik önem taşımaktadır. Rusya SSCB'nin miras taşıyıcısı olarak her zaman bölgede etkisini kaybetmemesi için uğraşmıştır. SSCB'den ayrılan ülkelere daima baskıcı politika izleyerek kendi ağırlığını göstermiştir.

Bundan sonra Rusya'a Gürcistan'aticari kısıtlamalar uygulaya ve 2006 Eylül'de 4 Rus subayının Gürcistan tarafındancasus damgası vurması iki ülke arasında olayı daha da büyümüştür. Bu yakalanma olayından sonra Rusya Gürcistan'ın 119 vatandaşını sınır dışı etmiştir. Aynı zamanda Rusya'da yaşayan Gürcü vatandaşlarına vize uygulanmış, gidiş gelişi kısıtlamıştır. Devletlerarasında olan çatışmalar gözle görülür şekilde ilerlemiştir. Mayıs 2008'de Abhazya'da demiryolu onarılması gerekçesiyle, Rusya demiryolu kuvvetlerini Abhazya'ya sokmuştur. Bundan tedirgin olan Gürcistan'ın dışişleri bakanı Eka Tkheleşvili, rus demiryolu kuvvetlerinin derhal çekilmesini açık şekilde beyan etmiştir. Rusya yerleştirdiği askerlerin barış kuvveti olduğunu ve Abhazya Gürcistan arasında çıkacak olan savaşı önlemesi gerekçesini öne sürmüştür. Buna karşılık Saakaşvili Batumi'de basın toplantısında, Rusya'nın barış kuvvetlerinin yerine, uluslararası barış askerinin yerleştirilmesini talep etmiştir. Bu toplantıdan sonra Rusya'nın yanı sıra Abhazya da uluslararası güç önerisine karşı çıkmışlardır.⁵⁷

Gürcistan cumhurbaşkanı Mikail Saakaşvili'nin, bağımsızlık isteyen Güney Osetya, Abhazya ve Acaristan'ı yeniden merkezi yönetime bağlama politikası, kamuoyunun kabul ettiği teze göre, Saakaşvili'nin söz konusu "toprak bütünlüğü" politikasını, ABD'nin Kafkasya çıkarlarının bölgesel çıkarlarını paralel bir biçimde uygulaması, daha da önemlisi toprak bütünlüğünün sağlanması, ABD'nin askeri-politik desteğine bağlı olması söz konusudur. Saakaşvili geldiği ilk günden itibaren liberal ekonomi politikasını sağlamaya çalışmıştır. Vergi kanunlarını sadeleştirilmiş, lisans ve izinlerin çeşitliliğini azaltılmış ve bürokratik prosedürler kolaylaştırmıştır. Ülkeye büyük bir özelleştirme

---

⁵⁶ Aleksandr Dugin, Gürcistan Amerikan Üstlerini Ülkesine Yerleştirmeye Kalkarsa veya NATO Örgütüne Üye olmayı Denerse Daha Kötü Olaylarla Karşılaşabilir, 17 Eylül 2009, röpartaj, <https://inosmi.ru/world/20090917/252720.html>, (Erişim Tarihi: 15 Ocak 2018)

süreci ve altyapıya yatırım yapma süreci başlatılmıştır. Hükümet tarafından gerçekleştirilen reformlar hem ekonomik hem de yatırım akışlarının artmasına neden olmuştur. Ancak, Ağustos 2008'deki Rus saldırısının bir sonucu olarak ekonomik kriz nedeniyle Gürcistan'daki ekonomik faaliyetler önemli ölçüde azalmıştır. Gürcistan ve AB'nin Gürcistan ekonomisini yeniden güçlendirmek için Avrupa Komşuluk Politikası (ENP) kapsamında Doğu Ortaklığı Anlaşması imzalanmıştır. Benzer şekilde, Gürcistan ile Türkiye arasında imzalanan Serbest Ticaret Anlaşması Gürcistan'ın ekonomisinin toparlanmasına yardımcı olmuştur.⁵⁸

Ekonomi, eğitim, sistemsal reformların yapılmasında da dış desteklerin önemli rolünü unutmamak gerekir. Eski devlet yönetiminde IMF'ye büyük miktarda borçlandığı için IMF Gürcistanla ilişkilerini kesmiştir. Fakat 2004 yılında Saakaşvili döneminde IMF, 144 milyon ABD doları tutarında üç yıllık kredi sağlamıştır.⁵⁹

Saakaşvili cumhurbaşkanlığı döneminde kamuoyunda ses getirmiş bir lider olmuştur. Fakat Saakaşvili'nin kurduğu bu düzen, yapılmış reformlar, ülkeyi istikrara kavuşturması için çabaladığı bu siyasi izlem onun görevde uzun süre kalmasına sebep olamamıştır. SSCB sistemini yok ederek, ülkeye bu kadar demokrasi sağlayarak, yolsuzluğu, rüşveti yok ederek, işsizlik oranını düşürerek ülkede ve Kafkaslar'da popüler bir cumhurbaşkanı olarak tanınan Mikhail Saakaşvili, bir anda bir despotyönetici adı altında ön plana çıkartılmıştır.

7 Kasım 2007, Gürcistan tarihinin dönüm noktalarından birisidir. Saakaşvili'nin hükümete karşı darbe girişiminde bulunmak isteyen güçlere karşı sıkıyönetim ilan edildiğini duyurmuştur. Sokaklara dökülen protestoçular, Saakaşvili'nin ülkeden gitmesini ve erken seçimlerin olmasını talep etmişlerdir. Bu talep karşılığında Saakaşvili, protestoları Ruslar tarafından düzenlediği gerekçesi ile Gürcistan'ın özel kuvvetleri tarafından protestoları bastırmış ve ülkede yaşanan olayları açık bir şekilde yayınlayan "Imedi TV" adlı yerel televizyon yayınına baskın yaparak anayasaya aykırı bir şekilde kapattırılmıştır. "Imedi TV" kanalının sahibi Rus iş adamı Arkadi Patarkaşişvili'nin

---

⁵⁸ Davit Narmania, "Gürcistan'da Ekonomik Politika: Liberalizasyon", Kafkas Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Enstitüsü (CIESR), *Turkish Policy Quarterly*, 2009, s.120

⁵⁹ Cavid Veliyev ve Araz Aslanlı, *Güney Kafkasya Toprak Bütünlüğü, Jeopolitik Mücadele ve Enerji*, Ankara, Berikan Matbaası, 2011, s.74

Gürcistan’da olan mülküne el koymuştur.⁶⁰Saakaşvili“Imedi TV“ kanalının sahibi Rus iş adamı Arkadi Patarkaşişvili arasında birçok siyasi görüşün zıt olması sebebiyle ile çatışmalar olmuştur. “Imedi TV“ kanalının Rus yanlısı haber yayınladığını ve ülke çıkarlarını koruyamadığını ve devlete karşı bir komplo hazırladığını dile getirmiştir.⁶¹

Birçok uzmanın görüşüne uygun olarak Saakaşvili geldiği ilk günden zengin olan, kendi işini geliştirmiş kesimlere karşı fazla vergi kontrolü yürütmesi, onu varlıklı kesimin gözünden düşürmüştür.

Bu olaylardan sonra Tiflis Şehir Mahkemesi, “şiddet ve görevini kötüye kullanmak“ gerekçesi ile Saakaşvili’yi ve zamanının üst kademesinde bulunan bakanlarını tutuklu yargılanması için karar çıkarmıştır. Kararda “Imedi TV“ televizyon kanalını zorla yasadışı kapatması, baskı zamanı TV şirketin dağılması sonucunda görüldüğü hasarın (3158307 LARİ (1776375\$)(2014 kuru)) karşılanması, iş adamı Arkadi Patarkaşişvili’nin zorla mülkünün benimsenmesi ve başka suçlar içeren vakalarla tutuklanması kararı alınmıştır. Saakaşvili’nin yöneticiliği zamanı üst rütbe sahipleri olan eski içişleri bakanı Ivane Merabishvili, eski genel savcı Zurab Adeishvili, eski savunma bakanı Davit Kezerashvili ve Tiflis Belediye Başkanı Giorgi Ugulava’nın suç ortakları olduğu gerekçesi ile tutuklama kararı çıkarmıştır.⁶²

7 Kasım 2007’de yapılan eylemleri takiben Saakaşvili yönetimi erken seçimlere girmiş ve bu seçimlerde % 53’ünü alarak görevine devam etmiştir. Aynı yılın milletvekili seçimlerinde baraj % 7’den % 5’e düşürülmüştür.⁶³ Son olarak parlamento seçimlerinde de kendi liderliğini korumuş ve 119 oyla zafer kazanmıştır.

Eylem sonucunda hükümetin devrilmesi bekleniyordu. Tüm muhalefetin aynı safta birleşmesi devletin iç muhalefetin hükümete olan öfkesi günden güne artmaya başlamıştır. Bir an önce Sakaşvili’nin görevinden gitmesiyle ülke huzur bulabileceğini düşünen muhalif kısımlar oluşmuştur.

---

⁶⁰ “Mikheil Saakaşvili Bir Suçlu Olarak Cinayet İşini Kaldırıldı”, 28 Haziran 2014, Trialeti, <http://trialeti.ge/?p=4187>, (Erişim Tarihi: 31 Eylül 2018)

⁶¹ Nino Rodonia, “7 Kasım Olaylarında Kurbanların Vakası Strasburk İncelemesi”, 06 Kasım 2009, <https://www.radiotavisupleba.ge/a/1871343.html> (Erişim Tarihi: 31 Eylül 2018)

⁶² Gürcistan Savcılığı’nın Resmi Sitesi, 28 Temmuz 2014, http://pog.gov.ge/geo/news?info_id=518, (Erişim Tarihi: 31 Eylül 2018)

⁶³ Tabula, “Seçimler, Seçim Tarihçesi”, 17 Ağustos 2016, <http://www.tabula.ge/ge/elections-2016/history>, (Erişim Tarihi: 31 Eylül 2018).

2012 parlamento seçimleri yaklaştığında kamuoyunun hiç tanımadığı siyasi bir figür ortaya çıkmıştır. Rus milyarderi Bidzina İvanişvili etrafına tüm muhalefeti toplayarak Saakaşvili'ye karşı mücadeleye girerek, seçimlerde "Gürcü Rüyası" koalisyonu adı altında 150 sandalye alarak parlamentoda 85 milletvekili ile iktidara geçmiştir. "Birleşik Ulusal Hareket" partisi ise 65 milletvekiliyle muhalefette kalmıştır.⁶⁴

"Gürcü Rüyası" koalisyonunun parlamento seçimlerini kazandıktan sonraki planı cumhurbaşkanı seçimlerinde aday seçmesi idi. Milyarder İvanişvili göreve geldiğinde başbakan atanmış ve cumhurbaşkanı yetkisinde değişiklikler yapmıştır. Çünkü artık Gürcistan parlamento sistemine geçme aşamasına girmiştir.

İvanişvili cumhurbaşkanı için seçtiği adayı Gürcistan siyasi hayatında aktif bir biçimde yer almamış, son olarak Gürcistan Kamu İşler Enstitüsü (GIPA) araştırma başkanı olarak çalışmış Giorgi Margvelaşviliyi⁶⁵ seçmiştir. 2013 cumhurbaşkanı seçimlerinde oyların % 62'sini toplayarak zafer kazanmıştır.

Gürcistan'ın eski ve üçüncü cumhurbaşkanı Saakaşvili kendi siyasi mücadelesine eğitim aldığı ve aktif siyasi hayatına başladığı ülkesi olan Ukrayna'ya giderek oradan devam ettirmeye çalışmıştır. İlk olarak 2015 yılında Ukrayna cumhurbaşkanı Petro Poreşenko'nun danışmanı ve Uluslararası Reform Konseyi'nin başkanı olarak faaliyet göstermiştir. 29 Mayıs 2015'te Ukrayna vatandaşlığını almış bundan dolayı Gürcistan vatandaşlığından mahrum edilmiştir. 30 Mayıs 2015'te Odesa valisi olarak atanmıştır. 7 Kasım 2016'da ise valilik görevinden istifa etmiştir.⁶⁶

Saakaşvili Gürcistan vatandaşlığından mahrum olsa dahi politika hayatını yurtdışından idare etmeye çalışmıştır. "Birleşik Ulusal Hareket" partisi Gürcistan siyasi hayatında aktif olarak muhalif safta devam etmiştir. 28 Ekim 2018 yılında Cumhurbaşkanı seçimlerinde muhalif "Birleşik Ulusal Hareket" partisinde eski Dış İşleri Bakanı (2008-2012) Grigol Vaşadze, kendi adaylığını ilan etmiştir. İktidar olan "Gürcü Rüyası" koalisyonun

---

⁶⁴ Elnur İsmayıl, "Seçim Sonrası Gürcistan", 30 Ekim 2012, <http://www.bilgesam.org/incele/161/-secim-sonrasi-gurcistan/#.W97NB9UzbIU>, (Erişim Tarihi: 31 Eylül 2018)

⁶⁵ Giorgi Margvelaşvili Biyograf, <https://www.president.gov.ge/ka-GE/prezidenti/biografia.aspx>, (30 Ekim 2018)

⁶⁶ Thomas de Waal, "Odessa" Projesinde Saakaşvili Nasıl Başarıya Ulaştı", 29 Şubat 2016, <https://inosmi.ru/politic/20160229/235566689.html>, (Erişim Tarihi: 31 Eylül 2018)

desteğini almış, Fransa’da doğmuş Gürcü göçmeni Salome Zurabişvili’yle rekabete girmiştir.

2018 yılı seçiminde Gürcistan’ın hem iç hem de dış politik çerçevesine farklı çizgiler çizileceğini önümüzdeki yıllarda kendisini gösterecektir. İktidar Rusya-Gürcistan ilişkilerine sıcak bakarken, muhalefet ise bu ilişkinin işgal altında olan toprakların geri dönmeyeceği sürede, herhangi bir ilişkiden söz edilemez görüşündedir. Bu aynı zamanda bölgede olan dengelerin değişmesi anlamına da gelmektedir. Seçim sonucunda kazanan tarafın ABD ve AB ilişkilerini nasıl kuracağı çok önemlidir.

1.2.5. 28 Ekim 2018 Gürcistan’da Son Seçim ve Muhalefet

SSCB’nin çöküşü ve Berlin Duvarı’nın yıkılması ile federasyon mantığı bitmiş, komünizm ve kapitalizm arasında savaşın çıkacağı döneme girilmiştir. Kapitalizm rekabete dayalı, ama plansız hareket etmekteydi. Lakin komünizm insanlığa dayalı ve planlı ekonomi sağlamak peşindeydi. Haliyle parçalanmış devletlerin, kendi merkezi devlet yapılarını koruyarak ayakta kalmaları için sancılı bir süreçten geçmesi gerekiyordu.

Söz konusu olan parçalanmış devletlerden biri de Kafkasya’nın güneyinde yer alan Gürcistan bağımsız devletidir. Birçok devlet gibi Gürcistan’ın da siyasi hayatında birkaç bölünmeye ve ayaklanmalara rast gelinmiştir. Partilerin oluşması, milliyetçiliğin inşası sırasında ortaya çıkan sorunlardan kendi ulusunu korumak için mücadeleler yapmıştır. Gürcistan’ın demokratik ülkeler ailesine tam yetkili bir üye olma arzusu, tüm gürcü politikacılarının hedefi olmuş ve hukuki manada devleti düzenine oturtmak ve yönetim sistemi oluşturma çabasına girmiştir.

Demokrasi kelimesinin ortaya çıktığı ve bir kavram olarak kabul olduğu günden beri tarih boyunca birçok aşamadan geçtiğini de vurgulamakta önem vardır. Örneğin gerçek (aracı sağlanmadan) demokrasi, yarı gerçek demokrasi, temsili demokrasi, liberal, sosyal, ekonomi ve modern demokrasi adı altında şekillenmeye başlamıştır.

Genel seçim hukukunun yayılması, nüfusun alt kademesinde ve sosyal değişiklik önem arz ederek (sanayileşme ve kentleşme) yaygınlaşmıştır. Kitlesele partilerde genellikle milliyetçi partilerin çoğunluk teşkil ettiğini görmekteyiz. Milliyetçiliğe yoğunlaşmış bir parti, her zaman kendi etnik grubunu seferber etmeye ve kendi özyönetimini (özerklik,

bağımsızlık) kurmaya yönelmiştir. Partilerin amaçlarından çok, önemli olan tarafı faaliyetleridir. Onun için bu iki konu birbirine çok yakından bağlıdır. Seçilen parti üyesinin amacı önemlidir, ancak diğer önemli konu onun bu amacı yerine yetirmesidir. Demokratik seçimler, taraflar ve taraflarca sunulan adaylar arasında seçim yapmak anlamına gelmektedir. Partilerin faaliyetlerini iki hisseye ayırabiliriz.

- Çoğunluğu kamu alanıyla ve toplumuyla beraber çalışmayı tercih eden partiler.
- Toplummuhalif ve iktidar partilerin karar alma mekanizmasına etki ederse o zaman toplum siyasi sistemin bir parçası haline gelir.

Partinin her iki kolu farklı fonksiyonları hayata geçirmektedir. Biri toplum çıkarlarını “birleştirmek“ diğeri de “ikna etmek” fonksiyonlarını yerine yetirmektedir. Toplumdan alınan bilgileri hükümete ulaştırma veya kamudan toplumu bilgilendirme görevine sahiptirler.

Genel yazılarda ve söylemlerde; bir kısım sosyalizm sonrası sol hareketlerin Batı Avrupa’da geçerli sosyal demokrat anlayışla paralel siyasete yönelirken, bazılarının da sol adı altında radikal milliyetçi siyaseti benimsemeleriyle ilgili genişleyen bir tartışmanın varlığından bahsetmek mümkündür. Bu iki grubun tanımı, Herbert Kitschelt’in ataerkil aile ve toplum ile ulusal uzlaşmacı komünizm sınıflandırmasına dayandırmaktadır. Buna göre, bir önceki siyasal düzen bu sınıfa ait özellikleri itibarıyla, geçiş dönemlerindeki siyasette kalıntılar bırakmaktadır. Kitschelt, “Hiyerarşik, rasyonel, bürokratik ve elitlik içi rekabete izin vermeyen ataerkil komünist sistemden evrilen politik sistemlerde, çoğulculuğun nitelikten ziyade niceliksel anlam taşıdığını ve siyasal muhalefetin hoş görülmediğini, demokratik merkeziliğin ağır bastığını“ söylemektedir.⁶⁷ Buradan anlaşılıyor ki çoğunluğun sayılmayacak şekilde anlam taşımasından ziyade, siyasal partilerin görüşlerinin sayılabilir şekilde öne çıkarmak, demokrasinin merkezini yok etmek veya bastırma anlamına gelmesidir. Gözle görülür şekilde demokrasinin yıkılmasına neden olmasıdır. Demokratik ülkelerde egemenliğin halkın yönetim biçimi ve siyasal bir sistem şeklinde olması gerekir.

Yani liberal demokrasinin daha gevşek ve demokrasinin kökenlerine dayalı bir sistem olarak kurulması daha çok, Batılı ülkelerde yaygın olduğunu belirtebiliriz. O yüzden

---

⁶⁷ Nazif Mandacı, “Avrupa’daki Radikal Sağ Partiler ve Balkanlı Kuzenleri: Çanlar Türkiye İçin Çalıyor”, Uluslararası İlişkiler, Cilt 9, Sayı 33, 2012, s. 43

günümüzde “klasik demokrasi“ sistemi örnek alınarak devlet halkındır, egemenlik halkındır diye adlanmış olsa da günümüzde buna sadece kitaplarda ve Batı Avrupa ülkelerinde rastlandığını söylemek mümkündür.

Gürcistan örneğindeki parti sisteminin gelişmesi, batılı parti sistemlerinden önemli şekilde fark olduğu belirtilmektedir. Gürcistan’da parti sisteminin gelişmesi özelliklerini iki şekilde tanımlanmak olur. İlki XX. yüzyılın başlarındaki sömürge dönemi, diğeri ise 1917 yılında seçimleri temsil eden kurumların yok olmasıdır. İlk dönem; Ekim 1917devrimine kadar kamusal toplum faaliyetleri ve 1924 yılına kadar isyancıların bastırılması, ülke içinde örgütlenme faaliyetinin aradan kaldırılmasıdır. Milliyetçilik ruhuyla kurulmuş Sosyal-Demokrat partisi Gürcistan’da ilk parti olmuştur. Kendi kimliği ile öne çıkmaya çalışan ve 26 Mayıs 1918’de özgürlüğünü kazanıpve 1921’de Kızıl ordunun işgaliyle SSCB’ye bağlanmıştır.⁶⁸ Bundan sonra Gürcistan ve diğeri 15 devlet 70 senelik bir merkezîyetçi sistem içinde varlığını sürdürmüştür. SSCB’nin parçalanması yeni parti dönemini ve radikal değişim güçlerini beraberinde getirmiştir. Gürcistan 1991 yılında bağımsızlığını elde ederek Kafkasya’da siyasi bir güç olarak varlığını ortaya koymaya çalışmıştır. Gürcistan, egemenliğini ilk kazandığı günden beri, geçirdiği ekonomik, siyasi, etnik çatışmalara bakmayarak her zaman demokrasi arayışında olmuş, batı yönlü bir politika izlemeyi tercih etmiştir. Seçilmiş olan devlet başkanları politik izlemlerini ekonominin istikrarı, demokrasinin devamı, yolsuzluğun sonu ve bu gibi söylemlerle şekillendirmiştir. Söylemleri zamanla hayata geçirmek ve ülkeyi refaha kavuşturmak için türlü adımlar atılmış olsa da başarılı olunamamıştır.

Gürcistan’ın üçüncü devlet başkanı Saakaşvili ilk döneminde bir takım reformlar hayata geçirirse de cumhurbaşkanlığının son dört senesi oldukça zor geçmiştir. Örneğin 250.000’den fazla kişi işinden olmuştur. Eğitim alanında yaptığı Gürcüleştirme politikası, İngiliz ve Gürcü dilini bilmeyen üniversite hocaları, polis memurları ve politikacıları işsiz bırakmış, 25.000 kişiyi haps ettirmiştir.⁶⁹ Bu yüzden de devlet içinde baskıcı bir yönetim anlayışı ortaya çıkmıştır.

---

⁶⁸Gürcistan Milli Kütüphanesi, Gürcistan’ın Siyasi Manzarası, Bölüm: I, <http://www.nplg.gov.ge>, (Erişim Tarihi: 15 Ekim 2018)

⁶⁹ Korneli Kakachia, " Gürcistan Parlamento Seçimleri Sonucu: Dış Politika ve Yeni Yaklaşım Arayışları", Tiflis Devlet Üniversitesi, 2012,s.38

Türkiye ile Gürcistan'ı karşılaştırdığımız zaman; II. Dünya savaşından sonra CHP (Cumhuriyet Halk Partisi) hükümeti, batılı ülkelere özellikle de ABD'ye Türkiye'nin liberal ekonomik ve demokratik laik bir devlet kurduğunu göstermek için bir takım çalışmalarda bulunmuştur. Bu dönemde Türkiye'de yeterinden fazlasıyla partiler ortaya çıkmıştır. Onlardan biri de Sosyalist Emekçi ve Köylü Partisi'dir. *“Emekçi ve köylü yığınlarının gittikçe daha geniş ölçülerde teşkilatlanmalarına ve iktisadi, siyasi hareketlere girişmelerine yardım suretiyle memlekette sosyalist bir cemiyete geçiş şartlarını olgunlaştırmak.”* gibi söylemlerle işçi parti gruplarını desteklediğini görmekteyiz. Bu gibi söylemlerden etkilenen gençler ve işçi sınıflar eylemlere başlamış ve yönetime karşı bir duruş sergilemişlerdir. Üniversite öğrencileri buradan hareketle Eyüp Feshane Fabrikası'na üzerinde orak-çekiç olan ve “İşçiler Birleşiniz” yazılı pullar yapıştırması sonucunda “İleri Gençlik Birliği” davası açılır. CHP 1945-1946 yıllarında sıkıyönetim sistemiyle elli beş kişiyi cezalandırır.⁷⁰

Siyasetle hiçbir ilgisi olmayan Rusya'da kendi sermayesini toplayan İvanişvili, 1996 yılında kamuoyuna çıkmış ve Gürcistan'da “Cartu Grup” bankasını kurmuştur. “Cartu Grup” bankası vasıtasıyla Hayırsever Vakfı'nı yaratmış ve Gürcistan'da faaliyete başlamıştır.⁷¹

İvanişvili'nin siyasete katılma söylemleri 2006 yılından başlamıştır. Hayırseverlik Vakfı'yla başlayarak Gürcistan'da tiyatro, kilise gibi restorasyonlar yaptırmıştır. Yaptığı işlerle siyasete gelebileceğine gürcü siyaset bilimcileri ihtimal vermemiştir. Kendisi de bir rus gazetesine verdiği röportajında siyaseti düşünmediğini vurgulamıştır. Siyaset bilimcisi Ramaz Klimiaşvili'nin sözleri “Toplum tarafından sahiplenilmiş varlıklı bir adamdır ama bu onu siyasetçi yapmaz. Devlet başkanı olması mümkün değil, çünkü Rusya'da bir iş adamıdır. Siyasette önemli olan devletin iç ve dış politikasıdır. Ülkenin çıkarları önemlidir. O siyasete gelirse ABD, Rusya, AB gibi ülkeler için nasıl bir politika izleyeceği ve işgal olunmuş bölgelerle ilgili nasıl bir karar alacağı çok önemlidir.”⁷² Bir diğer Gürcü siyasi bilim adamı olan Gia Nodia da “Bidzina İvanişvili'nin siyasete

⁷⁰Yüksel KAŞTAN, “Türkiye’de Demokratikleşme Hareketleri İçinde Sivil Toplum Örgütleri (1945- 1960)”, Çukurova Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 2006, s.77-78

⁷¹ Zaza Tsuladze, “Bidzina İvanişvili Politikadan Ne İstiyor ?”, 19 Ekim 2011, <https://www.amerikiskhma.com/a/georgia--politics-ivanishvili-132069328/536874.html>, (Erişim Tarihi: 15 Ekim 2018)

⁷² Gürcistan Parlamentinin Milli Kütüphanesi, “Biznes ve Politika Gürcistanda”, 05 Mayıs 2006, s.5

gelmesi hayatının yanlışı olabilir, çünkü o yönetim becerisi olmayan işlerine bağlı birisidir. Geçmişte hayırseverliği ona kutsal bir imaj yaratmıştır. Bundan dolayı herhangi bir muhalefet partisinin onun yanında olması normal bir durumdur. Seçimlerin %25’ni kazanırsa bu bir başarısızlık olur.İvanişvili’nin amacı oy çoğunluğuyla zafer kazanmaktır.⁷³

İvanişvili’nin gelişi ile Güney Kafkasya’da yeni bir siyasi figürün ortaya çıkması, Rusya’yı rahatsız etmiştir. Bunun nedeni ise;İvanişvilininrus iş adamı olarak siyasete girmesi kamuoyunda ve basınında Rusya yanlı politikalar izleyeceği düşüncesinin oluşmasıdır. Gürcistan’ın NATO’ya üyelik ve Avrupa’ya entegrasyona yönelik siyasetinin değişmeyeceğini dile getiren İvanişvili’nin “Elbette ki stratejik ortaklarımızın olmasını istiyoruz, aynı şekilde komşu ülkelerle de ilişkilerimizin iyi olmasını diliyoruz, çünkü iyi komşuluk siyaseti önceliklerimizden biridir“ şeklindeki ifadeleri, politikasının ana hatlarını çizmektedir.⁷⁴

Ocak 2013’te Mikhail Saakaşvili görevini bırakarak, Bidzina İvanişvili’yi Moskova’nın “maşası“ ve Putin’nin “sözcüsü“ olarak adlandırmıştır.Gürcistan’da demokrasiyi kendisinin oluşturduğunu ve görevinden halkın isteğiyle bıraktığını beyan etmiştir.⁷⁵

Yeni bir siyasi gelişmelere göre Gürcistan, Rusya ile Batılı siyaseti arasında kalmıştır. Gürcistan’ın iki siyasi izlem ortasında kalmasının nedeni, Avrupa ve Asya’yı birleştiren Hazar denizinin enerji yataklarını kendi toprakları üzerinden taşıması ve NATO’ya üye olmak isteğidir. Stratejik konumu Rusya ve ABD çıkarları için elverişli olan birkonumdur. Rusya, Gürcistan’ı “arka bahçesi“ olarak görmekte, ABD ve AB ise kendi bölgesel gücünü ortaya koyarak Rusya’ya bağımlı enerji kaynaklarından kurtulmayı amaçlamıştır. Altını çizmemiz gereken bir diğer önemli durum Gürcistan’ın NATO’ya giden yolu Türkiye’den geçtiğini bilmesidir. Gürcistan’ın izlediği siyasi stratejide Türkiye önemli bir yere sahiptir. Gürcistan’da ABD, AB, Rusya ve Türkiye ile kurulan siyasi ilişkiler önem taşımaktadır.

---

⁷³Nino Bekişvili,“*Bidzin İvanişvili'nin Siyasi Hatası*”,12 Eylül 2012, <http://liberali.ge/articles/view/2648/bidzina-ivanishvilis-politikuri-shetsdomebi>,(Erişim Tarihi:12Eylül 2018)

⁷⁴ “Portre:Bidzina İvanişvili” , Aljazeera, 28 Mart 2013, <http://www.aljazeera.com.tr/haber/portre-bidzina-ivanisvili>, (Erişim Tarihi: 15 Ekim 2018)

⁷⁵ “Portre: Bidzina İvanişvili”, Aljazeera, 28 Mart 2013, <http://www.aljazeera.com.tr/haber/portre-bidzina-ivanisvili>, (Erişim Tarihi: 15 Ekim 2018)

Beş günlük Rus-Gürcü savaşıyla ilgili ülkeler Bilge Savaşına çıkmıştır. Bu bilge savaşına dış güçlerinin de yeterince müdahalesi olmuştur. Savaşın başlama nedenlerini Batılı siyaset bilim adamları hiç de Gürcistan'ı haklayacak açıklamalarda bulunmamışlar. Çünkü denge politikası devletler için önemli ilkelerdendir. Rusya'nın barışçıl askerlerini Güney Osetya'yla Gürcistan sınırına toplaması önemli bir noktadır. NATO'nun 2008'in Nisan ayında Bükreş zirvesinde MAP'le (Üyelik Eylem Planı) ilgili konuşmaları, Rusya'nın bu adımı atmasına neden olmuştur. Bu savaş kimin başlattığı önemli değildir. Önemli olan her iki ülkenin de izlediği politikayı gözlemleyerek atacağı adımlardır. İvanişvili'nin siyasete gelişi ve atacağı adım bu açıdan öneme sahiptir. Yeni denge politikası "Gürcü Rüyası" koalisyonu gelene kadar klasik bir çatışma halindeydi. Kamuoyunda benimsenen bir teori vardır; Batı yanlı Saakaşvili, ABD ve AB öncülüğünde bir paradigmadır. Öte yandan Kafkaslar'da hali hazırda gücünü kaybetmek istemeyen Rusya devleti Gürcistan'ı arka bahçesi olarak görmektedir. "Gürcü Rüyası" koalisyonu, Gürcistan'ı ele aldığı anda durumların farklı olacağını öngörüyordu.

Yerli ve yabancı siyasi bilim adamlarının söyledikleri gerçekleşmeye başlamıştır. Çünkü İvanişvili bakan olduğu dönemde ilk konuşmaları zamanı Rusya'yla ilgili açıklamasında "ekonomik ilişkileri geliştirmenin ve iyi komşuluk adımları atmanın" önemini vurgulamıştır. Eski politikayı izleyerek bir sonuca varılmayacağını belirtmiştir. Cumhurbaşkanı Margvelaşvili onu takiben kaybedilen toprakları almak için birçok önemli adım atılması gerektiğini söylemiştir. NATO'ya girerek Batı'yla iyi ilişki yürüterek bu dengeyi bir arada tutmaya çalışmakta ve başarıya ulaşılmaktadır. Gürcü şarabı ve doğal sularının rus pazarlarına çıkışı sağlanmıştır.⁷⁶

Gürcistan, hem olumlu hem de olumsuz yönleri sahip bir konumdadır. Petrol, doğal gaz sahibi ülkelerle ve doğal kaynaklara sahip olmayan ancak bu kaynakların bölge dışı pazarlara ulaşım yolu Gürcistan üzerinden geçtiğinden diğer ülkeler arasında önemli ekonomik çıkar çatışmaları ortaya çıkmıştır. Ekonomi merkezli sorunlar, ülkelerin iç siyasal ilişkilerinde de ciddi sorunlara neden olmuştur. Petrol ve doğal gaz gibi ülkeye yabancı yatırım çekebilen ve doğrudan ekonomiye gelir getirici doğal kaynakları olmayan

---

⁷⁶ "Ağustos Savaşının Beşinci Yıl Dönümünde Gürcü-Rus Paradigması", Amerika Sesi, 7 Ağustos 2013, <https://www.amerikiskhama.com/a/russia-georgia-war-fifth-anniversary/1724816.html>, (Erişim Tarihi: 15 Ekim 2018)

Gürcistan’da, ekonomik sorunların siyasal yansımalarının diğer ülkelere göre şiddetli olması olağan bir durumdur.

Uluslararası siyaset bilimi uzmanı Lincoln Mitchell Netgazetge’ye verdiği açıklamada, İvanişvili ile ilgili pek çok bilgi yoktur diye belirtmiştir. Batılı siyasetçiler ve Amerika onun siyasete gelmesini hoş karşılamıştır. Ama nasıl bir siyasetin izleneceği bilinmemektedir. İvanişvili yerli ve yabancı medyayla alakası olmayan ve az tanınan bir siyasetçidir. ABD’li politika uzmanları İvanişvili ile ilgili daha çok bilgi edinmek istemektedirler. İvanişvili kendini Batıya tanıtmalı ve politik kararlara çok önem vermelidir.⁷⁷ ABD, Rusya yanlısı olan İvanişvili’nin politikasını nasıl yürüteceği önemlidir. Gürcistan’ın ülke güvenliğinin, demokrasi ve egemen bir hükümet olarak gelişmesi aynı zamanda uluslararası kamuoyuna katılması için NATO ve Batı yönlü bir siyaset izlenmesinin önemli olduğunun farkındadır.

Uzmanlar Gürcista’nın Saakaşvili döneminde ilerlemişken bir anda krize girmesine farklı yorumlar ve açıklamalar getirmiştir. Örneğin: Niklas Nillson ve Svante Cornell bu vaziyeti iki şekilde açıklamaya çalışmışlardır. “İlk olarak seçim önceki iktidar partisinin dokuz yıl hâkimiyette kalması ve Gürcistan toplumunun büyük çoğunluğundan belirgin bir yorgunluk meydana gelmiş, bunun sonucu olarak yeni güvenilir alternatiflere ihtiyaç duyulmuştur.Devlet başkanıSaakaşvili’nin müzakereye dayalı olmayan yönetim sistemi, bu algıyı desteklemiş olabilir. İkinci bir sebep olarak, “Birleşik Ulusal Hareket“ zamanında ülke ekonomisinde önemli gelişmeler yaşanmış ve ülke idaresinde ciddi ilerlemeler sağlanmış olsa da, bu gelişmeni toplumun büyük çoğunluğuişsizlik ve yoksulluk nedeniyle Gürcistan seçmenleri için en büyük sorun olmaya devam etmişaynı zamanda iş olanaklarıveyaşam standartlarının yükselmesine bir katkıda bulunamamıştır.”⁷⁸

Saakaşvili’nin Gürcistan siyasetinden ayrılmasıyla Batı’nın Gürcistan’a olan ilgisi azalmamıştır. Gürcistan’ı Rusya gibi bir devletin önünde tek başına bırakmak, Batı’nın “Rusya’yı engelleyici“ politikasını yarım bırakması ve oyundan çekilmesi demektir. Diğer taraftan Rusya, bu yarışı kaybetmek istemeyecektir ve etkili yollarla İvanişvili’yi

⁷⁷ Lincoln Mitchell ”Gürcü hükümeti Ivanishvili’den gerçekten korkuyor”, Netgazet Haber Ajansı , 21 Ekim 2011, <http://netgazeti.ge/opinion/11119/>,(Erişim Tarihi:21 Ekim 2011)

⁷⁸ Kornelia Kakachia, “Gürcistan Parlamento Seçimleri Sonucu: Dış Politika ve Yeni Yaklaşımları”, *Tiflis Devlet Üniversitesi* , Hazar Raporu, 2012, s.37-38

kendi yanına çekip kaybetmemeye çalışacaktır. Batı, Azerbaycan, TürkiyeGürcistan'a yatırımlarını artıracak ve kendilerine daha yakın olabilmesi için gayret edecektir. AB, Gürcistan'la vize şartını ortadan kaldıracak gibi, Gürcistan'ı serbest ticaret bölgesine dahil edebilir, ya da ileri bir adım olarak üyelik süreci sözleşmesini imzalayabilir. Kafkasya ve Orta Asya'nın kaynaklarının kimin elinde olacağı, Rusya ve Batı'nın yanı sıra bölge ülkelerini, özellikle Azerbaycan ve Türkiye'yi de ilgilendiren bir konudur.

“Gürcü Rüyası“ döneminde toplum tarafından ve yabancı yatırımcılar tarafından itiraza neden olan bir başka olay Zanafob (korku-nefret) düşünceli grupların ayaklanmasıdır. “Gürcü Yürüşü“ adı altında protestolar yapan insanlar, yabancı yatırımcıların Gürcistan'dan toprak alma ve yerleşme isteklerine karşı çıkmışlar. Protestocular yabancı yatırımcılara karşı yasaların daha sıkı olmasını ve izin belgelerinin zorlaştırılmasını talep etmişlerdir.⁷⁹

“Gürcü Rüyası“nın izlediği politika, iç ve dış güçlerinin ilgi alanı olmuştur. Bölgede denge siyaseti kurma isteği ve sergilediği performansı, Batı ve Rusya tarafından her zaman göz önünde tutulan bir unsurdur. Rusya pazarına Gürcü şarabının, maden sularının çıkışının yanı sıra AB ülkelerine serbest gidiş-geliş vizesi sağlandı. Serbest vize çıkışı “Gürcü Rüyası“ koalisyonun elde etmiş olduğu başarıdır. Bu sayede Gürcistan'ın Avrupa'ya açılan kapısı olmuştur.

2 Şubat 2017'de Avrupa Parlamentosunda Gürcistan devletinin vize rejim uygulamasının kaldırılması için oy kullanılmış ve oyların sonucunda 553'e 66 oyla serbest vize geçişi elde edilmiştir. Gürcistan vatandaşları için vizesiz Avrupa ülkelere ziyarette 180 günden 90 gün kalma izni sunulmuştur. 22 Avrupa ülkesi, 4 AB üyesi olmayan ve 4 Şengen (Büyük Britanya ve İrlanda) vizesi geçerli ülkeye serbest vize uygulanmıştır. Serbest vize girişi 28 Mart 2017'de Avrupa Parlamentosu tarafından kabul edilmiştir. Sonrasında Gürcistan gibi birçok ülke serbest vize uygulamasından yararlanmıştır. 2009'da Makedonya, Sırbistan ve Karadağ, 2010 yılında Bosna-Hersek, Arnavutluk ve 2014'de Moldova almıştır.⁸⁰

---

⁷⁹ VERS, <https://www.versia.ge/index.php/2013-07-31-11-22-56/item/4969>, 14 Temmuz 2017 (Erişim Tarihi: 20 Ekim 2018)

⁸⁰ Gürcistan ve Avrupa İttifakının Haber Ajansı,<http://infocenter.gov.ge/euinfo-visa-liberalization/>, (Erişim Tarihi: 20 Ekim 2018)

Serbest vize uygulamasının önemleri ve koşulları:

- AB’ye serbest geçişin kolaylaştırılması
- Gürcistan’ın Batı Balkanları ile birlikte AB’ye entegrasyonu
- Gürcistan için ekonomik faydaları
- Gürcistan’ın işgal altında olan topraklarında Abhazya ve Güney Osetya’da yaşayan vatandaşlarına Gürcistan pasaportunu sunmak
- Gürcistan’da Avrupalı isteğini yükselterek Rusya propagandasını zayıflatmaktır.

Gürcistan için serbest vize uygulaması her açıdan fayda sağlayarak bölgede bir güç dengesi oluşturmuş ve AB’nin güvenilir bir partner modeli olmasının ortaya çıkarmasıdır.

Bununla ilgili İngiliz yazarı Kafkasya uzmanı ve modern Transkafkasya üzerine çalışma yapan Thomas De Waal’ın İvanışvili geldiğinden sonraki açıklamaları şu şekildedir; “Gürcistan dünyaya hiç bu kadar açık olmamıştı. Avrupa seferlerinin artmasıyla 2017 yılının ilk altı ayında ülkeyi 1,3 milyon kişi ziyaret etmiştir. Yaz sezonunda bu sayı daha da artacak. 55.000 Gürcistan vatandaşı (Mart ayında yürürlüğe giren) AB vize serbestliğinden yararlandı. Üzülerek söylemek gerekiyor ki turistin dışarıya açılması, gürcü siyasetinin içe kapalılığını teşkil etmektedir. Sorun iktidardaki Gürcü Rüyası’nın 2016 seçiminde elde ettiği sağlıksız çoğunluktan kaynaklanıyor. Bu sonuç üzerinde partinin başarılı kampanyası kadar, muhalefetin işlevsizliği de etkili oldu. “Gürcü Rüyası“ 150 sandalyeli parlamentoda 115’ini kazandı. Mutlak çoğunluğa sahip oldu. Gürcistan 1991 bağımsızlığından bu yana üçüncü defa fiilen tek-partili devlet oldu. Daha önce Şevardnadze’nin partisi (1999) ve Saakaşvili’nin “Birleşik Ulusal Hareketi“ (2004-2012) parlamentoda mutlak çoğunluğa erişmişlerdi. İki seferde de tek-parti hegemonyası ülke demokrasisine zarar vermiştir. Öncüleri gibi “Gürcü Rüyası“ da geniş bir yelpazeden oluşmaktadır. Parti 2012 yılında Saakaşvili karşıtı bir koalisyon olarak kuruldu. Partinin açık kanadı daha kamusal, Avrupa yanlısı ve yabancılarla iletişimi daha net biçimde olmuştur. AB ülkelerine vize serbestliği bu koalisyon sayesinde mümkün oldu. Partinin diğer kanadı daha yerel ve milliyetçidir. Gürcü Ortodoks Kilise’si içindeki yapılanmaya daha yakındır. Perde arkasında kalmayı tercih ediyorlar“ şeklinde belirtmiştir. Waal’ın en çok dikkatini çeken kısım, iktidar partisinin önerdiği anayasa değişiklikleridir. Bu değişikliğe göre seçimden birinci çıkacak parti fazladan sandalyelere sahip olacaktır. Cumhurbaşkanı halk tarafından değil, parlamento tarafından seçilecek ve koalisyonlar

dönemi sona erecektir. Oysa ki “Gürcü Rüyası“ bir koalisyon olarak iktidara gelmiştir. Önerilen değişikliklerin bazı kısımlarına AB ülkelerinde karşı çıkanlar da vardır. Ama genel olarak bakıldığında ve ülkede yargı reformunun ilerlemediği dikkate alınırsa denge denetim mekanizmasının zayıflatılmak istendiği ve “Gürcü Rüyası“nın tek-parti hegemonyasının kalıcılaştırılmaya çalışıldığı gibi bir izlenim doğmaktadır. Kaygı verici bir başka durum ise; Gürcistan içinde bulunan neo-etnik, kendini vatan ve milletsever grup olarak sergileyen ve ülkeye gelen turistleri istemeyen ve bu tarz söylemlerde bulunan gruptur.⁸¹

Gürcistan’daki bu durum Sovyetler’den sonraki kimlik arayışının çıktığı dönemden beri sürdürülmektedir. Bu durumun en önemli etkisi; Gürcistan demokrasisini ve dünyaya açılmaya hazır olan hükümeti, bu gibi grupların oluşmasıyla kamuoyunda devletin vizyonuna zarar verecek olayları meydana getirebilmesidir.

Gürcistan, demokrasiden uzak ve kendi ekonomisine zarar verecek şekilde, yabancı yatırımcıları dışlamaktadır. Bu durum yönetimin yanlış yürüttüğü siyaset yüzünden ortaya çıkan gruplardan kaynaklanıyor. Aynı zamanda bu olaylar Gürcistanı güvensiz ülke bir ülke olduğunun göstergesidir.⁸² Gürcistan’ı güvensiz ülke olarak gösteren bir başka mesele de Azerbaycan’ın muhalif gazetecisi Efkan Muhtarlı’nın Tiflisin merkezinde kaçırılarak Azerbaycan devletine teslim edilerek hapsaneye atılmasıdır. Gürcistan devletine sığınmış bir gazetecinin kaçırılarak kendi ülkesine teslim edilmesinin ancak bir nedeni olabilir, Azerbaycan’la ilişkilerini bozmamasıdır. Gürcistan istibaratının bu olayda rol alması açıktır.⁸³ Thomas De Waal’ın bahsettiği güvensizlik, aynı zamanda “Gürcü Rüyası“nın iç siyasetinde yer almış kadroların kendi görevini yeterince kaliteli bir şekilde yerine yetirmemesinde dile getirmiştir.

“Gürcü Rüyası“nın 6 yıllık hâkimiyetinden halk tam anlamıyla memnun kalmamıştır. Eski iktidar, şimdiki muhalif parti “Birleşik Ulusal Hareket“ partisi bu durumu kullanarak seçim öncesi kampanyalarına başlamıştır. Gürcistan’ın 2018 Ekim seçimleri herkesin ilgisini çeken bir nokta olmuştur. Çünkü bu sene yapılan seçimler son seçimler olacaktır. Hükümet artık parlamento sistemine geçecek ve cumhurbaşkanının yetkileri

---

⁸¹ De Waal, s.g.e, s.2

⁸² De Waal, a.g.e s.3

⁸³ Thomas De Waal, “Açık Gürcistan Kapalı Gürcistan”, 2 Ağustos 2017, <https://jam-news.net/thomas-de-waal-open-georgia-closed-georgia/>, (Erişim Tarihi: 2 Ağustos 2018)

azaltılacaktır.⁸⁴ 2012’da olduğu gibi bu seçim mücadelesi iki parti arasında devam edecek gibi gözüküyor. Saakaşvili Gürcistan ve Ukrayna vatandaşlığını kaybetse de “Birleşik Ulusal Hareket” partisinin kurucusu olarak kalmaktadır. Dışarıdan partinin yürütülmesini ve siyasi aktifliğini yönlendirmektedir.

2018 seçimleri öncesi ortalık karışmaya başlamış ve politikayı yakından takip eden iş adamlarının karşı durmalarına neden olmuştur. Gürcistan’ın iç siyasetine çok büyük etkisi olan iş gruplarının seçim öncesi yaptıkları açıklamalar basında yer almaya başlamıştır. İş sahipleri ve devlet arasında sıkıntılı bir duruma girilmiştir.

Gürcistan’da Şevardnadze’nin zamanından bu yana gümrük kurallarını ihlali ve vergiden yayınmakla suçlanan “Omega Grup” şirketine, 2004’da Mikheil Saakaşvili zamanı mali denetim sonucunda milyarlarca vergi cezası kesilmiştir. “Birleşik Ulusal Hareket” partisi muhalefete geçtikten sonra “Omega Grup”un kurucusu Zaza Okuaşvili iktidardan onlara kesilen cezanın kaldırılması için şikâyetle bulunmuştur. 2016 yılında “Omega Grup’a” dahil “İberia TV” kanalı ve başka şirketler faaliyetlerini devam ettirmiştir. Bunun için “Gürcü Rüyası” ile “Omega Grup” bir anlaşma imzalamıştır. Anlaşmayı ise Zaza Okuaşvili seçim önceki kompanya zamanı yayımlamıştır. Yayınlanan iktidarla anlaşma mevzuatı şöyledir; İvanişvili “Omega Grup”un satış gelirinin 4 milyonu “Gürcü Rüyası” bütçesine girmesi ve başka ticari işlerine ortak olması sayesinde olmuştur.⁸⁵ Olayda üst düzey kademe ve devlet adamlarının adının geçmesi “Gürcü Rüyası”nın geçmiş hâkimiyetten bir farkı olmadığını göstergesidir. Bu durumu kullanan Saakaşvili ve parti liderleri sosyal medya platformlarında kendine taraftar toplamak için, gerçekleşen olaylarla ilgili yaptıkları yorumlarla devletin profilini zedelemeye çalışmıştır.⁸⁶

Parti seçimden önceki kampanyasında kendi içinde “Birleşik Ulusal Hareket” partisi ve “Avrupalı Gürcistan” partisi olarak iki gruba ayrılmış ve seçim kampanyasına katılmıştır. Eski “Birleşik Ulusal Hareket” partisindeki Gigi Ugulava ve Davit Bakradze artık yeni “Avrupalı Gürcistan” partisinde olarak siyasete devam etmiş ve Davit Bakradze adaylığı

⁸⁴ MSK, <http://cesko.ge/geo/elections/2018>, (Erişim Tarihi: 20 Ekim 2018)

⁸⁵ “Hükümet Değişilmesi ile “Omega Grupun” ilişkileri nedir? ”, PrimeTime Gazetesi, 1 Ekim 2018, <http://kvira.ge/424027>, (Erişim Tarihi: 15 Ekim 2018)

⁸⁶ Mikheil Saakaşvili: İvanişvili Hayatında bu Kadar Dürüst Olmamıştır, 25 Temmuz 2018 <https://commercant.ge/ge/post/mixeil-Saakaşvili-amdeni-simartle-ivanishvils-tavis-cxovrebashi-ar-utqvams>, (Erişim Tarihi: 20 Ekim 2018)

altında seçim mücadelesine girmiştir. “Birleşik Ulusal Hareket“ partisinden 2008-2012 yıllarında dış işleri bakanı olan Grigol Vaşadze’den sonra, “Gürcü Rüyası“nın desteklediği Salome Zurabişvili aday olarak seçime katılmıştır.⁸⁷Gürcistan cumhurbaşkanlığı için46 aday Merkezi Seçim Komisyonuna dilekçe sunmuştur.Bu adayların 20’si siyasi partilerden, 26’sıparti dışından kendi istekleriyle aday olmuştur.⁸⁸

Seçim öncesi iktidarın desteklediği adayı olan Salome Zurabişvili siyasette birçok yanlış yaparak toplumun ve dini kesimin itirazlarına neden olmuştur. 2008 yılında Rus-Gürcü savaşında ilk çatışmanın Gürcistan tarafından başlatıldığını ve Samçkhe-Cavakheti’nin Ninotsminda şehrinde Saakaşvili’ye karşı konuşmalar yaptığını belirtmiştir. Bu konuşmaya Gürcü Siyasi uzmanlarının tepkisi çok sert olmuşaynı zamanda ülkede diğer Türk (Azeri) toplumuna gürcüler tarafından türkefobiya düşüncesini ve etnik çatışma zeminini yarattığını belirtmişlerdir.⁸⁹

“Türlere vatandaşlık verildi“ sözünde Salome Zurabişvili, XX yüzyılda SSCB’den Ahıska Türklerini sürgün olayını öne sürmüştür. ⁹⁰ 2007’de yayınlanan yasaya göre, Saakaşvili dönemi Ahıska Türklerinin vatanlarına geri dönme çalışmalarına başlanmıştır. 2011’de ilk dilekçe tutanağıyla yurda dönebilme yetkisini almışlardır.⁹¹

28 Ekim 2018 yılında seçim yapılmış ve merkezi seçim komisyasına58’e yakın uluslararası gözlemci kayıt yaptırmıştır.⁹²Seçimde ne iktidar ne de ana muhalefet seçim barajını geçebilmiştir.Salome Zurabişvili iktidarın desteklediği oyların %38’ini toplamış,

---

⁸⁷ “Gürcistan Cumhurbaşkanlık Adaylık Kayıtları Son Buldu”, 23 Eylül 2018, <https://1tv.ge/news/vin-arian-saqartvelos-prezidentobis-kandidatebi-cesko-m-registraciis-procesi-daasrula/> (Erişim Tarihi:)

⁸⁸ MSK, 23 Eylül 2018 ,kaynak: <http://cesko.ge/geo/list/show/114936-2018-tslis-28-oqtombris-archevnebisvis-25-prezidentobis-kandidatia-registrirebuli>, (20 Ekim 2018)

⁸⁹ Tazo Kupreishvili, “Zurabişvili Ninotsminda Ermenilerine: Saakaşvili Türklere Vatandaşlık Dağıtmış Size -Yok”, 03 Ekim 2018, <http://netgazeti.ge/news/308517/>, (Erişim Tarihi: 19 Ekim 2018)

⁹⁰ Eda Alpbaz, *Geri Dönüş Yasası Öerçevesinde Ahıska Türkleri'nin Gürcistan Cumhuriyeti'ne Dönüşü*, Yayınlanmış Y. Lisans Tezi, Ankara, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2018, s.46

⁹¹ Burhan Özkoşar, “Ahıskalılara Yurda Dönüş Statüsü Verilmeye Başlanıldı”, 1 Ağustos 2011, <https://www.ahıska.net/makale/2278/110/ahıskalılara-yurda-donus-statusu-verilmeye-baslandi>, (Erişim Tarihi: 19 Ekim 2018)

⁹² Merkezi Seçim Komisyası’nın Resmi Sitesi, Uluslararası Gözlemci Kayıt Listesi, 15 Ekim 2018, <http://cesko.ge/geo/list/show/114190-2018-tslis-28-oqtombris-saqartvelos-prezidentis-archevnebisvis-tseskoshi-registrirebuli-saertashoriso-damkvirvebeli-organizatsiebi>, (Erişim Tarihi: 25 Ekim 2018)

Grigol Vaşadze “Birleşik Ulusal Hareket“ partisinden oyların %37’sini alarak ikinci tura kalmıştır.⁹³

28 Kasım 2018 tarihinde yapılan ikinci turoylamasında “Gürcü Rüyası“ koalisyonunun desteklediği Salome Zurabişvili oyların % 59,52’sini toplayarak muhalif “Birleşmiş Ulusal Hareket“ partisinin adayı Grigol Vaşadzeyi geride bırakarak Gürcistan’ın ve Güney Kafkasya’nın ilk kadın cumhurbaşkanı olmuştur.⁹⁴

1.2.6. Gürcistan’ın Dış Politikası

2012 seçimleri sonucu “Gürcü Rüyası“ koalisyonu iktidara gelmiştir ve Gürcistan’da yeni bir devir başlamıştır. Yeni hükümet, Gürcistan’da demokrasinin geliştirilmesi için karşılıklarına yeni hedefler koymuş ve Gürcistan dış politikasında yeni bir strateji izleyeceklerini belirtmiştir. Yeni yönetimin hedeflediği dış politika stratejilerinde sürprizler de yaşanabilirdi. Bu seçimlerin olağandışı sonucu olarak Gürcistan tarihinde ilk defa iktidarın yenilgisini kabul edip iktidar yetkisini muhalefete devretmiştir. Seçimlerden iki hafta sonra, farklı siyasi düşünceye sahip iktidar ve muhalefetin birleşmesiyle başka olaylarda ortaya çıkmıştır. Örneğin, yeni yönetim dış politikada öncelik verdiği Batı ülkelerindeki temsilciliklerinde bazı değişikliklerle ilgili kararları kabul etmiştir. Bununla beraber yeni hükümet dış ilişkilerde stratejik ortaklarının çıkarlarını gözetken formüller üretmiştir. Bu durumda eski “Birleşik Ulusal Hareket“ partisi hükümetinin yeni iktidara “Rusya Projesi“ suçlamasını temizlemek için daha çok çaba sarfetmesi gerekmektedir. Eski iktidar, devletin kaynaklarını kullanarak birçok yolsuzluk yapmış ve başarısızlığını ortaya koymuştur. “Gürcü Rüyası“ koalisyonunun Rusya yanlısı bir siyaset yürüteceğinin medya aracılığıyla bilgilenen Batılı siyasetçileri koalisyonun, bu yoldan döndürüleceğine inandırmaya çalışılmıştır. Bu gibi nedenlerden dolayı Batılı devletler yeni ve deneyimsiz bir koalisyona kolayca güvenememiştir. Bu durumu kullanarak eski Hükümet temsilcileri İvanişvili’nin güvenilirliğini sarsmak için elinden geleni yapmaya çalışmıştır. Eski hükümet temsilcileri yapılan yolsuzluklarına çığa çıkmasını engellemişler. Bu İvanişvili’nin konumunu zayıflatmış, kısa ve orta vadeli siyasi mücadelesine önemli şekilde etki etmiştir. Bu durum yakın

⁹³ 28 Ekim Cumhurbaşkanlık Seçimleri Ön Sonuçlar, <https://on.ge/elections/2018/results> (Erişim Tarihi: 30 Ekim 2018)

⁹⁴ Gürcistan Merkezi Seçim Merkezi, 28 Ekim 2018, <http://results.cec.gov.ge/>, (Erişim Tarihi: 28 Ekim 2018)

gelecekte sorunlu taraflarca kullanılacak bir koz olarak da değerlendirilmektedir. Moskova Tiflis'e karşı bu durumu kullanarak Abhazya ve Güney Osetya konusunda başka gerçeklerin peşinde olacağını belirtmiştir. Buna rağmen Moskova yönetimi problemlerin karşılıklı görüşmeler yoluyla çözüleceğine inanmışsma bu uyuşmazlıkta "kırmızı hatt"ın olduğunu da göz ardı etmemiştir. Üçüncü taraf olarak Abhazya ve Güney Osetya Cenevre görüşmelerindebu sorunun kolaylıkla çözülemeyeceğini sert bir şekilde belirtmiştir. Bu veya bunun gibi örneklere dayanarakGürcistan yönetimini kabul edeceklerine inanmışlardır. Bu durumda en önemli şey birlikte bir uzlaşmamı olacağı yoksa taraflar arasında siyasi krizemi girileceğidir. Yeni iktidaradaleti onaracağına, sosyal ve ekonomik durumu dahada iyileştireceğine söz vermiştir. Bu vaatlere halk ve uluslararası gözlemciler şüphe ile yaklaşmıştır.

Ortavadeli dış politikabakış açısının önemli faktörlerinin ortaya çıkmasıyla Gürcistan devletinin gelişmesine herhangi bir etkisinin olacağı düşünülmemektedir. Bunun için en önemli nokta; Batının ve Rusya'nın bağlantılarını dengede tutarak onların ilişkilerinin nitelikli bir şekilde yürütülmesidir.

Gürcistan bu iki farklı dış-politik (Rusya ve Batılı ülkelerle) çizgileri uygunlaştırmada ve aynı zamanda Kuzey Atlantik Birliğine (NATO) entegrasyondan geri kalmamakta ve Rusya'yla ilişkilerini normalleştirmede başarı sağlayabilecek mi?

Karabağ gibi bölgedeki diğer sorunlar her an ortaya çıkmaya müsaittir. Bu gibi çatışmaların ortaya çıkması iki ülke arasında sosyal ve ekonomik krizleride kendileriyle birlikte getirecektir. Kendi ulusal çıkarlarını düşünen bu iki ülkenin nasıl bir yol izleyeceği bilinmemektedir. İlimli mı yoksa tam tersi bir politika mı izleyeceği sorgulanmaktadır. Gürcistan'ın güvenliği açısından, Batıyla İran arasında olan çatışmanın ortaya çıkması sonucunda istikrarın bozulma ihtimali yüksektir. Gürcistan, coğrafi konumundan dolayı ortaya çıkan çatışmaya herhangi bir yorum yaparsa birçok tehlikeyle karşı karşıya gelmesi kaçınılmazdır. Onun için bu krizin "altın oran" noktasını bulmak gerekmektedirancak bu oranı bulmak oldukça zordur. Rusya yönetimi bu durumdan yararlanarak Gürcistan'ın milli çıkarları üzerinden kendine bir pay almayı amaçlamaktadır. Gürcistan yönetimi, kuzey tarafındaki sorunlu bölgesini göz önünde bulundurarak dış politikasını yönetmesi için uyanık olmalı ve daha faydalı adımlar

atmalıdır. Aslına bakılırsa Gürcistan'ın hedeflediği dış politikada aynı zamanda dengeleyici bir siyaset yürütmesi gerekir.⁹⁵

Geçmiş parlamento seçimlerinden sonra iktidara gelmiş yeni yönetim, Gürcistan'ı dünyayla ilişkilerinde yeni bir problemin çözülmesi ile karşışarşıya bırakmıştır.

“COHABİTATION“ (Yasadışı beraber yaşama) fikrini Gürcistan'nın NATO'ya üye olma perspektifi zayıflatabilirmi?⁹⁶

“Birleşik Ulusal Hareket“ partisi temsilcilerinin, iktidara gelen “Gürcü Rüyası“ koalisyonunca tutuklanması, Batılı ülkeler tarafından iyi karşılanmamış ve her zaman kötü olarak eleştirilmiştir. Ülkede baş veren istikrarsızlık Gürcistan'ı, NATO'ya üye olma arzusundan uzaklaştırmıştır. AB'nin bunu kötü bir durum olarak nitelendirdiği belirtilmiştir. 2013 senesinde AB ve Gürcistan arasında “İlişkiler Anlaşması“na imza atılmıştır. “COHABİTATION“ anlaşması, Gürcistan ve ABD'nin ikili ilişkilerini ve başka Batılı ülkelerle olan ilişkilerini etkilememiştir.⁹⁷

Gürcistan yönetimi Rusya–Gürcistan arasında iktaraflı ilişkilere ne kadar hazırdır?

Gürcistan hükümetinden farklı olarak Rusya devletini komşusunun durumu pek ilgilendirmemekte, o sadece iyimser bir politika izlemekle meşgul olmaktadır. Altını çizmemiz gereken husus, iki devletin karşılıklı anlaşmaya varması mümkün gözükmemektedir. Temel çıkarlar uyuşmadığından dolayı bir anlaşmadan bahsedilemez. Bu ilişkinin esasında büyük problemler olduğundan dolayı, kısmen iyimser ve uyumsal ilişkiler kurulması gereklidir ki, ileride oluşabilecek askeri çatışmaların önlemi alınabilsin.⁹⁸

Gürcistan'ın hedefi dış politikada güvenlik garantisini yaratmak, bağımsızlığını ve egemenliğini korumak, işgal altında olan bölgelerini kendi topraklarına birleştirmektir.⁹⁹

⁹⁵Gürcistan'ın Hedeflediği Dış Politika Programı, 2015-2018 yıllar için, <http://mfa.gov.ge/MainNav/ForeignPolicy/ForeignPolicyStrategy.aspx>, (Erişim Tarihi: 20 Ekim 2018)

⁹⁶ Gegeşidze, Gürcistanın 2013 yılda ABD Büyükelçisi Seçilmiştir, Gürcistan'ın Dış Politikasına Etkileyen Ortavadeli Perspektifler, 2013

⁹⁷ Arçil Gegeşidze, “Gürcistan'ın Dış Politikasında Ortavadeli Sorunun Perspektifleri”, Gürcistan Strateji ve Uluslararası Araştırma Fondu , 5 Say, 2013 Tiflis, s.7

⁹⁸ Gegeşidze, a.g.m, s. 7

⁹⁹Gürcistan Dış Politikası, 2015-2018 yıllarda hedeflenen dış politika, <http://mfa.gov.ge/MainNav/ForeignPolicy/ForeignPolicyStrategy>,(Erişim Tarihi: 30 Ekim 2018)

Gürcistan hükümeti, girişimci bir politika izleyerek Abhazya ve Güney Osetya yönetimiyle görüşebilecek mi?

Karşılıklı bir anlaşmaya varılması için Tiflis, Suhum ve Tskhinvali'yi idare eden yöneticileri daha liberal olaraksorunu karşılıklı çıkarları düşünerek çözmek ve bu sorunun çözülmesine uygun zemini yaratabilmektedir. Suhum ve Tiflis arasında bir uzlaşmanın ortaya çıkması için bir tarafın değil iki tarafın da anlaşması gerekmektedir. Karşılıklı görüşmeler olmadığı sürece, ilerleyen dönemlerde herhangi bir çözüme ulaşılabileceği beklenilmemektedir.¹⁰⁰

Avrupa ve Avro-Atlantik topluluğu ile entegrasyonun sağlanması Gürcistan'ın öncelikleri arasında yer almaktadır. AB ve NATO üyeliğinin stratejik önceliklerine ulaşabilmek için Gürcistan'ın demokrasiyi inşa etmek ve güçlendirmek, hukukun üstünlüğüne ve insan haklarına dayalı bir yönetim sistemi kurarak, sürdürülebilir ekonomik kalkınmayı sağlamak için daha fazla adım atması gerekmektedir.¹⁰¹

Gürcistan'ın Avrupa Birliği'ne üye olma isteğine karşı Rusya ve Post Sovyet ülkeleri nasıl bir yaklaşım sergilemektedir?

Gürcistan'ın AB ve NATO'ya üye olma isteği Rusya'yı endişelendirmemektedir. Çünkü bölgenin sorunlarının fazla olduğunun farkındadır ve AB'ye girme isteğindeki kabul etme sürecinin yetersiz olduğunun bilincindedir.¹⁰²

“Gürcü Rüyası“ koalisyonu zor bir miras elde ettiğinin farkındadır. Gürcistan'ın bir yanında Batılı dostluk gözlemi durmakta, öte yanında da ülke için her zaman bir kriz oluşturan Rusya devleti durmaktadır. Gürcistan, olağanüstü bir çatışmanın çözümünde iyi bir politika izleyebilirse, dış politikada çok güvenilir ortak desteğini alacağı aşikârdır.

Gürcistan'ın seçtiği Batı safı, ülkenin demokratik yönünü değiştiren bir noktadır. Gürcistan'ın dış politikasının başarısı, iç politik başarı için bir ön koşul olarak görülecektir ve tam tersi durumda herhangi bir Avrupa yapısına dahil olduğunda,

---

¹⁰⁰ Gegeşidze, a.g.m, s.8

¹⁰¹Gürcistan Dış Politika Öncelikleri, 07 Mart 2013, <https://www.apsny.ge/2013/pol/1362718907.php>,(Erişim Tarihi: 30 Ekim 2018)

¹⁰² Gegeşidze, a.g.m, s.9

Gürcistan'ın iç politik alanının somut parametrelere ve Batılı değerlere doğru ilerlediğini göstermesi gerekmektedir.

1.3. Gürcistan'ın Abhazya Sorunu

1.3.1. Abhazya'nın Kısa Tarihi, Etnik-Kültürel Kökeni ve Dili

Gürcü-Abhaz çatışmasının iyi analiz edilebilmesi için, öncelikli olarak bu çatışmanın tarihsel sürecini açıklamak gerekmektedir. Bu süreç ele alındığında değinilmesi gereken ilk nokta, bu iki toplumun akraba olarak ya da köken olarak birbirleriyle bağlantısının olmamasıdır. Dolayısıyla birbirinden farklı dillere ve geleneklere sahiptirler.

Abhazlar,

Gürcistan'ın Karadeniz ile Kafkaslar arasındaki kalkan bölgesinde yaşamakta olup Kuzey Kafkas yayerli halklarının mensuplarıdır. Abhazlar kendilerinin söylemlerine uygun kökenleri Küçük Asya'nın eski Keşmir-Abeşel kavimlerinden türemeler. Bununla ilgili Asur kralı I Tıglatpalasar kendi söylemlerinde bahs etmiştir. Karadeniz'in güney-doğu kıyılarında gelmiş diğer antik etnik topluluklar Abazgiler ve Absiller olarak VIII yüzyılın sonlarında Abhaz halklarını kurmuşlar. Bununla ilgili tarihi kaynaklarda görüldüğü gibi göçmen topluluk son olarak Abhaz adını almış. Şu an ki Abhaz topraklarında yaşamış kabilelerin Egris krallığına birleşmiştir. VI yüzyılda Abazglar Egris kralını devirerek kendileri onların yerine geçmiş oldular.¹⁰³

Daha sonraki yüzyıllarda Gürcü krallığının bünyesine Abhazyada eristavlık olarak giriyordu. Gürcistan Krallığı'nın çöküşünden sonra XV. yüzyılın II Abhazya, Odişi Prenslığıne (Migrelia) bağlıydı. Daha sonra ise Şarvaşidze yönetmenliğinde kendilerine ayrılıp prenslik kurmuşlar.¹⁰⁴

XVIII yüzyılın sonları XIX yüzyılın başlarında Gürcistanın batı yönünde siyasi durumları karışmaya başlamıştır. Samegrelo, Svaneti, Abhaz'ya, Gurya prenslikleri Kakheti çarıyla arazi savaşına girmişler. Yani Gürcü Abhaz savaşı eskilere dayanarak arazi savaşlarına girmişler. Rusya'nın Kart-Kakhetini feth ettiği sırada İmereti Çarı Solom II Samegrelo

---

¹⁰³ Tamar Gogashaşvili, "Gürcistan- Abhaz İlişkilerinde Tarihi Yönleri". 20 Haziran 2016, s.3

¹⁰⁴ Tamar. a.g.m, s.15

çarı Giorgi Dadiyani ile savaşa girmiştir. Solomon II savaşı kaybederek mecburi Rusy hükümetine yanaşmak zorunda bırakıldı bununla İmereti Rusya'nın eline geçiyor. 105

Bir süre sonra Abhazya'da Osmanlı ordusu gözükmeye başladı ülke yönetimi Abhazlı Keleş bey İslamı kabul etmiştir. Bundan sonra ülkede İslam dini yayılmaya başladı. Bu zaman zarfında Rusya - Osmanlı (1806-1808 yıllarda)savaşı başlamıştır. Abhaz yönetimi başında olan Sefer bey kendi isteği ile Rusya'ya mektum yazarak yardım istemiştir. 1864 yılında Rusya Batı Gürcistanı ele geçirerek Abhazya'yı da kendi idaresine bağlamıştır. İslamı kabul etmiş Abhazların büyük bir kısmı Türkiye'ye göç etmek zorunda kalmışlar.Osmanlı-Rusya savaşında Osmanlı'nın yenilgisi ile Muhacirlik zamanı başlamış ve Abhazya'yı ilk Abhazlar bırakıp gitmek zorunda kaldmışlar.106 Sonraki seneler artık Gürcistan arazisine rusların girişi yeni bir siyasi ortama sokmuştur.

1917 devriminden sonra, kuzeyde yaşayan Kafkasya halkları birleşme girişimlerinde bulunmuşlar. Bu bütünleşme Kuzey Kafkasya Halkları Konseyine aynı zamanda Abhaz delegeleri de katılmışlar. 1918 yılına gelindiğinde Gürcistan Bolşevik ihtilalından sonra kendi bağımsızlığını ilan etmiştir. Gürcistan özgürlüğü uzun sürmemiş ve1921'de Sovyet Kızıl ordusu Gürcistan'ını aynı zamanda tüm Kafkasaya bölgelerini ele geçirerek Sovyet rejimini kurmuştur.107

1925tarihlianayasasındaAbhazya,SovyetSosyalistCumhuriyeti'ninbağımsızbirdevletold uğunuvekendiiisteğiilekatıldığıSSCB'denkendiiisteğiileayrılmaözgürlüğünesahipolduğun ubelirlemiştir.108 Sovyetler Birliği kurucularından olan Vladimir Lenin'den sonra yönetime geçen gürcü kökenli Josef StalinVisarionovich 1931'deAbhazya'yı Özerk Cumhuriye tolarak Gürcistan'a bağlamıştır. Abhazlara göre, 1937-53 dönemi Abhazya için asimilasyon yıllarını içermektedir.109

Sovyetlerin çöküşünden sonra Gürcistan Parlamentosunda 1989 Şubatın'da ve Haziran tarihlerinde aldığı kararla ülkeyi bağımsız ve egemen bir devlet olduğunu ilan etmiştir. 1991'de Gürcistan Yönetimi bağımsız bir devlet olduğuna dair sözleşme kabul etmiş.

---

¹⁰⁵ Tamar. a.g.m. s.18

¹⁰⁶ Tamar.a g.m s,19

¹⁰⁷ Tavkul. a.g.m, s.66

¹⁰⁸ Okan Mert, *Türkiye'nin Kafkasya Politikası ve Gürcistan*, İstanbul: IQ Kültür-Sanat Yayıncılık. 2006, s.52

¹⁰⁹ Bolat Ali, *Gürcü-Acara Bütünleşmesi Gerçekleşti mi?,Kafkas Dosyası*, İstanbul, Tarih ve Tabiat Vakfı, TATAV Yayınları, 2006, s.326

1978 senesinde kabul ettiği Anayasay'ı iptal ederek Sovyetlerden önce 1921 yılında kabul ettiği Anayasay'ı ilan etmiştir.110 Gürcistan'ın bağımsızlığı uluslararası toplumlar tarafındanda tanınmıştır.

Abhazy Gürcistan'a karşı çıkarakkendi Parlamentosunda 1925 Anayasası'da kabul olmuşyasayı kabul ettiğini ilan etmiştir ve bu anayasaya görede Abhazy Gürcistan ile bir federel devlet statüsündedir. Egemenliğini ilan eden Abhazlara bu durumu ve Gürcistan'ın toprak bütünlüğünün nasıl olacağınıbir konfederasyonmu yoksa federasyonmu öngörüldüğünü müzakere etmek üzere12 Ağustos1992'de toplanarak kendi taleplerini gürcü yönetmenlerine iletmiş karşılığını alamamışlar. Bundan sonra Gürcistan kendi Anayasasa'na uygun davranarak 14 Ağustos 1992 günü Gürcü birlikleri Abhazy'yagirmiştir.111Gürcü-Abhaz çatışması fiilen başlamıştır.

Bu çatışmanın durdurulması için 1992'de Moskova'da komşu Rus yönetiminin arabuluculuğu üçlü (Gürcistan, Abhazy,Rusya) bir görüş gerçekleştirmiştir. Bu görüşmenin sorunun savaş haline gelmesini engelleyememiş. İki tarafların uzun süre savaş halinde olamayacakları taktirde yeniden 27 Temmuz 1993'de Rusya'nın Soçi şehrinde ateşkes antlaşması imzalanmış, fakat Gürcistan güçlerinin çekilme konusunda gecikmesi nedeniyle, Abhaz güçlerinin 15 Eylül 1993'de başlayan saldırılar neticesinde ateşkes bozulmuş, Abhazlar Sohum'u elegeçirmiş ve Abhazy sınırı doğal sınır olarak ortaya çıkan İnguri Nehri'ne dayanmıştır.112

1997'de BM'nin himayesinde Cenevre müzakere süreci çerçevesinde Gürcistan ve Abhaz taraflarından üç temsilciden oluşan, çatışmanın çözümüne dair Gürcistan-Abhazlar Koordinasyon Konseyi kurulmuştur. Konseyin çalışmalarına Birleşmiş Milletler ve Rusya temsilcileri de katılmıştır. 1998'de tekrar yaşanan çatışmaların ardındanAbhazy Gali bölgesine ağır silahlar ve tanklarla girmiştir. 30 bin Gürcü Abhazlar tarafından köylerinden sürülmüştür.113

Rusya devlet başkanı Dimitri Medvedev 26 Ağustos 2008 günü Abhazyve Güney Osetya'nın bağımsızlığını tanıdıklarını açıklamıştır. Konuşmasında kolay bir seçim

---

¹¹⁰ Cergenia. a.g.m, s. 130

¹¹¹Çelikpala, a.g.e, s.115

¹¹² Mert,a.g.e, s. 53

¹¹³RIA HABER AJANI, 1989–2008 Gürcistan-Abhaz İhtilafının Tarihçesi, 12 Ağustos 2008, <https://ria.ru/20080812/150313916.html>, (Erişim Tarihi: 25 Kasım 2018)

olmadığını bildirmiş ve bu adımı insanların hayatını kurtarmak maksadıyla attıklarını söylemiştir.¹¹⁴ Tüm diğer devletleri de devlet egemenliğini tanımayadavet etmiştir. Rusya'nın bu kararıbaşa Tiflis ve ABD olmak üzere uluslararası toplumların tepkisine neden olmuştur.

Rusya-Gürcistan Savaşı bir çok alanda bölgedeki ülkeleri de etkilemiştir. Rusya Gürcistan'ın hukuki bir parçası olan Güney Osetya ve Abhazya topraklarına kendi savunması açısından himayelik yapmıştır. Gürcistan'ın NATO'ya girmesi ve askerlerini ülkeye yerleştirme isteği Rusya'yı rahatsız etmiştir. Rusya kendi çıkarları için Gürcistan toprak bütünlüğünün ihlal edilmesine izin vermiştir.

Rusya'nın dışında bölgesel güç olan Türkiye Gürcistan'ın toprak bütünlüğünü savunmuş ve enerji projelerinde Gürcistan odaklı bir strateji izlediği için savaştan olumsuz etkilenmiştir. Türkiye'nin Rusya ile öncelikli olarak enerji konusunda önem verdiği bir ilişkisi var. Diğer taraftan da Gürcistan'ı Orta Asya'ya açılan kapısı ve enerji projelerindeki önemli bir ülke olarak değerlendirmektedir. Türk dış politikası bazı durumlarda Rusya iktidarı ve rus toplumu tarafından doğru anlaşılmamaktadır. Ankara'nın Kafkasya ülkeleri ile geliştirdiği ilişkiler özellikle Türkiye-Gürcistan ilişkileri Rusya elitlerinde rahatsızlığa neden olmaktadır.

Bölgesel güçlerin bu savaşta etkilendiği noktalar, ekonomik açıdan bir zarar almadan taraf tutmak ve ülke çıkarlarını korumaktır. Gürcistan halen kaybetmiş olduğu topraklarına kavuşamamıştır. Siyasi arenada uzlaşma ile ilgili birçok konuşmalar ve barış planlarının yapılmasına rağmen bir çözüm yolu bulunmamıştır.

- **EtnikÇatışma**

Bir ülke dahilinde birden fazla etnik grupun beraber yaşadığı sürede kimlik üzerinden karşılıklı uyuşmazlığına göre biliyoruz. Tarafların yapmış olduğu çatışma nedeni ülkenin sosyal kaynaklarını eli geçirmektir.

Donald L. Horowitz "Etnik Grupların Çatışması" kitabında etnik grupların psikoloji durumunu şöyle anlatıyor. Etnik gruplar kendi çıkarları için iktisadi faydaları feda etmeye her zaman hazırlar.Bu gruplar genellikle cahil toplum olarak kalınmasından dolayı diğer

---

¹¹⁴ "D.Medvedev Güney Osetya'nın ve Abhazya'nın Bağımsızlığını Tanımıştır", 26 Ağustos 2008, <https://www.rbc.ru/politics/26/08/2008/5703ce849a79473dc81487d9>, (Erişim Tarihi: 20 Ekim 2018)

domine gruplara karşı çıkan gruplardır. Dolayısıyla az etnikli toplumun yok olma korkusu var. Her zaman kasten ona komplo kurulacak korkusu var. Kendini korum mekanizmi il etnik grupların seferberliği üzerinden başlanıyor.¹¹⁵

Etnik seferberliğe neden olan ilkeler:

- Etnik grupların bir arazide yoğun yaşaması
- Hükümetin geleneksel veya özerk bölgesinin var olması
- Siyasi hareket veya partinin olması
- Dış güçlerinin yardımı

Gürcü Bilim Uzmanı Gia Nodya, kendi kitabında aslında Gürcü-Abhaz arasında sorununu bir etnik çatışma olarak görmemekte ve kabul etmemektedir. “Bu olayların ancak siyasi bir çatışma maksadı taşıdığını ve iki tarafın birbirine nefret kin beslemesinden öte, dış güçlerin iki millet arasına nifak tohumu ekme niyeti olduğu” düşüncesindedir.¹¹⁶ Siyasi çatışmanın nelerden kaynaklandığı da çok önemlidir. Siyasi çatışmaya kadar giden süreci anlamak ve algılamak gerekiyor.

Siyasi çatışmaların başlıca nedenleri baskıcı rejim, güç paylaşımından kaçınma, anti-demokratik uygulamalar, dışlanma, özerklik, ayrılma, uluslararası sistemin yansımaları, ideoloji, dil, din ve mezhep farklılığı, toprak paylaşımı, kaynaklar, değer ve çıkar uyumsuzluğu, tarih ve coğrafya gibi unsurlardır.¹¹⁷ Gösterilen sebeplerin hepsinin aynı anda bir çatışmada birleşeceğine dair bir kural yoktur. Çünkü her biri kendine özel nedenlerden doğan bir çatışma unsurudur ve kendine özel ortaya çıkış sebepleri vardır. Çözülme yöntemleri tatbik edildiği zaman, sorunun ayrı ayrı değerlendirilmesi, uygun çözüm önerileri bulunduğu zaman sorunun sona ermesine yardımcı olur.

• Etnik Kimlik Kavramı ve Sorunlar

Etnik çatışmalar da sözü edilen etnik grup, ortak köken, ortak tarihsel geçmiş, ortak dil ve kültür gibi temellerde bir araya gelen bireyler topluluğudur. Fakat etnik kimliğin oluşmasında bu maddelerin tamamı, her zaman olmaya bilir. Bazı etnik gruplarda kanbağı, soy gibi değerler öne çıkarken bazıları tarih, dil ve kültüre daha fazla önem

¹¹⁵Malxaz Maçaberidze, “Kafkasya’da Karşılaştırma Siyaseti”, VI Bölüm, 2014, s. 3

¹¹⁶Gia Nodya, “Abhazyada Çatışmanın Nedenleri Anlamak”, Gürcü Siyasi Bilim Uzmanı, Kendi Kitabında Belirtmiştir, 2014, s.15,

¹¹⁷Ertan Efeğil, *Devlet İçi Çatışmalara Yönelik Teorik Yaklaşım*, İstanbul, Gündoğan Yayınları, 2015, s. 43

verebilmektedir. Muasır sosyolojide, psikolojide tam ve net bir kimlik kavramının tanımlanmasını görmek zordur. İnsanın kendi benlik duygusuna kimlik adı verilmesi, en basit ifadeyle “ne ve ya kim“ olduğunu kendisinin nasıl biri olduğunu ifade etmelidir. Kimlik tanımı bir bireyden oluşan ve sonradan bulunduğu yerden asılı olarak topluma dönüşen, sonra kendini o toplumda farklı bir kimlikle ifade ederek ortaya çıkması da mümkündür.

Etnik kimlik,“bireyin veya bir grubun içinde yaşadığı toplumdaki genel kültür unsurlarından farklı olarak, özgün bir alt sistemin yapısal özelliklerini taşımasıyla ortaya çıkan bir kimlik türü“denilebilir.¹¹⁸

Eski zamanlarda olduğu gibi günümüzde de nesiller, kabileler ve etnik gruplar kendi bölgeleri üzerindeki egemenliklerini iddia ederek diğer sülaleler, kabile ve etnik gruplarla kendi aralarında var olan ilişkilerinde kitlesel şiddete başvurabiliyor. Hatta sülale ya da büyük ailelerin törelerden hareketle şiddet uygulamayı kendi mikro alanında meşrulaştırabildiği bilinmektedir.¹¹⁹

Devlet içi çatışmaların çıkış nedenlerini dört ana başlık altında toplamak mümkündür. Bunlar;

- Yapısal faktörler
- Siyasi faktörler
- Ekonomik faktörler
- Kültürel/algılama faktörleridir.

Siyasi-yapısal faktör açısından çatışmanın temelinde devletin kurumsal zayıflığının olduğunu ileri süren yaklaşımlara göre; kurumsallaşma sorunu yaşayan devletlerin, yaşadığı sorunların başında otorite eksikliği ve devletin meşrutiyetinin sağlanamaması gelmektedir. Kurumsallaşamamış devletlerde hukukun üstünlüğü, eşitlik, adalet, istikrar ve devamlılıktan söz etmek oldukça güçtür. Bu tür devletlerde eğer devlet olgusundan

---

¹¹⁸ Usta Aydın, *Etnik Şiddet Olgusu Üzerine Sosyo-Psikolojik Bir Değerlendirme*, Polis Bilimleri Dergisi, 2009, Cilt:11 (2), s. 90

¹¹⁹ Efe Çaman, " Kitlesel Şiddete – Savaşa Bir Eleştiri Denemesi: Savaşın Teorik Konsepti ve Devlet Tekelinden Çıkan Çatışma Davranışı", Cilt.1, No.1, 2013, s.7

bahsetmek mümkünse, yasal ve idari mekanizmalarda vatandaşlar arasında ayırım gözetmeksizin objektif işleyişten ziyade, otoritenin kişiselleştiği ve buna bağlı keyfi uygulamaların ön plana çıktığı bir görüntü sergiler. Bu türden devletlerde toplumsal sözleşme olgusu herhangi bir anlam ifade etmemekte, devlet ile toplum arasında karşılıklı sorumluluk esasına dayalı bir ilişkiden bahsetmek anlamsız kalmaktadır. Genel ve mantıksal kabul olunan bir algı vardır. O da; bir devlet sistemi sınır içerisinde yaşayan azınlıklarına eşit şekilde hukuki ve siyasi davranışlar sergiliyorsa herhangi bir çatışma söz konusu olamaz. Eğer ki durum farklıysa ve azınlık gruplar ezilen ve yaftalanan taraf oluyorsa; o zaman iç kimlik, milliyetçilik, agresiflik nişaneleri ortaya çıkmaktadır. Ayrılığa ve çatışmaya sebep olan unsurlardan bir tanesi toplumun sosyo-ekonomik yaşam seviyesidir. Buna göre çatışmaya neden olan mutlak yoksulluk veya eşitsizliğin kendisi değil, karşılaştığı yoksulluk ve eşitsizliktir. Görünen mahrum edilmişlik olgusunun temelinde, karşılaştırma yoluyla objektif olarak anlamlandırılmayan mahrumiyet ve mağduriyet duygusu yatar. Bu olgunun mevcut olduğu durumlarda bir grubun kendisini, kendisine göre daha iyi şartlara sahip bir gruba karşılaştırması sonucu; aradaki farklılığı objektif koşullarla açıklayamamasından kaynaklı, sebepsiz ya da kimlik özelliklerinden/niteliklerinden dolayı haksızlığa uğramışlık duygusu ve bu duygunun sebep olduğu kin ve nefret söz konusudur. Sosyal-Kültürel açıdan din, dil, etnik köken ve milliyetçilik gibi kültürel miraslar, bireylerin gruplarla arasında çatışmaya neden olmaktadır. Bir grup içinde var olan azınlık grubun dini liderine saygısızlık, baskıcı tavır, kabul görülmemesi gibi nedenler direkt olarak olayların tırmanmasına neden olmaktadır. Dilinin elinden alınması kendi dilinde ifadesine engel olmak ya da konuşmada alçaltıcı tavırlar sergilenmesi gibi unsurlar olabilir.¹²⁰

Çatışmayı daha iyi anlayabilmek için, Abhaz-Gürcü etnik çatışmasının neden kaynaklandığını iyi bilmek gerekmektedir.

1.3.2. Abhazya İçin Etken Oluşturan Çatışma Nedenleri

Soğuk savaşın bitiminden sonra devletlerin kendi egemenliği arayışında olduğu bir zamanda, iç etnik azınlığa sahip gruplara eşit davranmadığı görülmektedir. Çünkü bir dominant milli kimliğin, ön sırada olması ve kendi ulusunu inşa etmesi için kendi ulus

---

¹²⁰ Ertan Efeğil, “Devlet İçi Çatışmalara Yönelik Teorik Yaklaşım”,(der), Ertan Efeğil ve Esra Pakin Albayrakoğlu, İstanbul, Gündoğan Yayınları, 2015, s. 21-24

kimliği üzerinde çalışmalara başlaması mühimdir. Merkeziyetçi sosyal bir sistemden çıkmış ülkeler demokrasi ve liberalizm arayışında olan bir devlet sadece kendi kimliğini düşünür. Kafkasya çok uluslu bir bölge olduğundan dolayı etnik çoğunluğun fazla bulunduğu bir alan olduğu için etnik sorunların ortaya çıkması doğaldır.

Heratışmanın ortaya çıkmasında neik nedenler farklılık göstermekle beraber, Gürcü-Abhaz uyuşmazlığına etken olabileceği düşünülen nedenleri biraz da geçmişe değinerek açığa çıkarmaya çalışılmıştır. Çatışma için analiz yapılacağı zaman ilk olarak tarihsel arka plan, çatışmayı ortaya çıkaran dinamikler, ikinci olarak da bu çatışmayı püskürten i ve dış güçleri iyi bilmek lazım ki çözüm arandığı zaman yapılacak öneriler daha objektif ve adil olsun.

- **Kimlik İfadesi**

Etnik çatışmaların ortak noktalarından biri etnik kimliğin yeterince ifade edilememesidir. Bu sorun, etnik grubun kendi dilini her alanda yeterince kullanamaması, gruba yönelik politik kısıtlamalar yada etnik kültürün sınırlanması gibi çeşitli şekillerde ortaya çıkılmaktadır.

Günümüzde yaşanan etnik çatışmalara bakıldığın da genellikle dil ve din, etnikliğin bir ölçütü olarak önplanda bulunmakta ve çatışmayı tetikleyici bir unsur olarak karşımıza çıkılmaktadır. Bu bağlamda dil ve din farklılığına dayalı farklı kişilik ve etnik kimlik bilinci, Maslow'un ihtiyaçlar hiyerarşisinde yer alan sosyal ve kendine saygı gereksinimleri arasında sayılabilir ve etnik kimliği ifade edememenin sonucu olarak bu gereksinimlerin karşılanmaması ise bireylerin olumsuz duygular yüklenmesine yol açabilmektedir.¹²¹

Etnik atışmanın ortaya çıkması ve günümüze gelmesinin kökenlerinde tarihi ve uzun dönemlik bir baskı, asimile bir rejimin olduğu aşıkardır. Bundan dolayı etnik atışma XXI. yüzyıla kadar sürmüştür. Tarihe baktığımızda Osmanlı, Safevi ve Rusya arasında bir mücadele yatağı olan halk, Kafkasya ve Gürcistan gördüğü darbelerden günümüze gelen izlerini silememiştir. Rus arı I. Aleksandır döneminde Kartli-Kakheti, Güney Gürcistan Krallığını Megreliya, İmeretiya ve Guriya, Abhaz Knyazlığı, Svanetiya

---

¹²¹ Usta, a.g.e, s. 91

bölgelerini bir kaç yıl içinde Rusya'yla birleştirmiştir.¹²² Bununla yetinilmeyip ruslaştırma politikası tatbik edilmiştir. Asimileye karşı çıkan toplumlar bastırılmıştır.

Kafkasya çok etnikli bir alan olduğundan dolayı din, dil, kültür birçok farklı unsuru bir arada bulundurmaktadır. Böyle farklı grupların olduğu ülkelerde cumhuriyetin inşası da zorlaşmaktadır. Kimlik kavramı, her bir toplumun öne çıkardığı varlığın kabul ettirilmesi unsurudur. İnşa edilmiş ve var olmuş bir kimliği kolayca yok etmek veya yok sayarak, barışçıl süreç sayesinde başa gelmesi mümkün olmayacaktır.

Gürcü bilim uzmanı Gia Nodya'nın etnik azınlıklar için yazdığı kitapta "Gürcülerin gözünde aslında Abhaz-Gürcü çatışmasını etnik sorun olarak görülmemektedir. Stalini bile bir Rus emperyalisti olarak görmektedirler. Doğruyu söylemek gerekirse Stalin ve onun taraftarları asla Gürcü halkının refahını ve çıkarlarını gütmemiş o sadece Sovyet İttifakı için çalışmış ve Sovyetlerin çıkarlarını korumuştur" demektedir.¹²³

1.3.3. Gürcü-Abhaz Çatışmasına Arabuluculuk Yapmaya Çalışan Ülkeler

Gürcü-Abhaz çatışması sadecebu taraflar için değil bu coğrafyad aetkinlik sahibi olmayı isteyen Rusya ABD büyük güç içinde çok önemlidir. Gürcistan, SovyetlerBirliği'nin dağılmasından sonra Batı'ya eğimli bir dış politika izlediği için Amerika Birleşik Devletleri'nin dikkatini çekmiştir. Soğuk Savaş bittikten sonra ABD'nin Güney Kafkasya politikasına en uygun ülke Gürcistan olmuştur. O yüzden ABD'nin "Kafkas" açılımı için kilit nokta olan Gürcistan, Rusya için etkili olduğunu göstermiştir. Bu genel yaklaşımdan yola çıkarak, Gürcistan bünyesinde yaşanan Gürcü-Abhaz çatışmasına arabuluculuk yapmaya gönüllü olan üçüncü partilerden bazılarının motivasyonlarını sağlayan unsurları belirlemek gerekmektedir.

1.3.4. AmerikaBirleşikDevletleri Yaklaşımı

Amerika Birleşik Devletleri, Orta Asya ve Hazar enerji ve petrol kaynaklarının işlenmesi ve taşınmasında Rusya'dan bağımsız alternatif yollar oluşturulabilmesi için bölgedek idevletleri güçlendirmeyi, Rusya etkisinden tamamen bağımsız bir hale getirmeyi, bunun içinde bu devletlerin demokrasi k gelişimini sağlamayı amaçlamaktadır. Böylece bu

¹²² Emine Gün, *ABHAZ – GÜRCÜ SORUNU*, Yayınlanmış Y.Lisans Tezi, Trabzon, Karadeniz Teknik Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, 2014

¹²³ Gia Nodia, "Abhazyada Çatışmanın Nedenleri Anlamak", <http://www.nplg.gov.ge/gsd/cgi-bin/library.exe?e> elektronik adresinden alınmış, 2014, (Erişim Tarihi: 15 Ekim 2018)

devletlerde ABD etkisi altında bulunan güçlü ve istikrarlı bir rejim kurulabilecektir. Yine bu amaçla Gürcistan, Abhazya'nın ayrılıkçı hareketlerine karşı ABD tarafından askeri ve siyasi anlamda desteklenmektedir.

Bu nedenlerle Gürcistan'a askeri ve mali yardımlar yapılmakta, silahlı kuvvetleri güçlendirilmekte, askeri üsler kurulmakta ve askeri personele eğitim verilmektedir.

Sonuçta ABD'nin Gürcistan'a olan desteği ve bu süre içerisindeki rolü, Rusya'nın müdahalesini ve Abhazya ve Güney Osetya'nın bağımsızlığını tanımamasını engelleyememiştir. ABD'nin asıl amacı Gürcistan'ı NATO'ya dahil etmek ve kendi şemsiyesi altında toplamaktır.¹²⁴

1.3.5. Rusya Federasyonu

Rusya için Güney Kafkasya ülkeleri tampon konumunda olduğundan dolayı çok öneme sahiptir.¹²⁵ Bu önemli bölge içerisinde önemli konumdaki ülkelerden biri olarak Gürcistan karşımıza çıkmaktadır. Çünkü Abhazyada dahil olmak üzere Gürcistan, önemli bir Karadeniz limanı konumundadır. Ayrıca Gürcistan'ın Rusya'dan uzaklaşması, son yıllardaki gelişmelerle ABD'ye yaklaşması anlamına gelmekte, Rusya ise kendi coğrafyasında bu süper gücün varlığını istememektedir.¹²⁶

Sovyet hegemonyasının parçalanması sonrasında, Osetler ve Abhazlar ayrılma girişiminde bulunmak için Gürcistan'ın iç siyaseti karışıklığında yararlanmışlardır. Rusyada, Gürcistan'ın Bağımsız Devletler Topluluğu (BDT) içinde kalmasını ve Gürcistan topraklarında Rus askeri üsleri açılması yönündeki Rus baskılarına boyun eğmesini sağlamak amacıyla bu girişim esessizce arkaçılmıştır.¹²⁷

Gürcistan, 25 yıl süreliğine BDT'ye girmek zorunda kalmış, aynı zamanda topraklarında bulunan Vaziani, Gudauta, Ahılkelek ve Batum'da Rus askeri üslerinede izin vermek zorunda bırakılmıştır. Gürcistan'daki Rus askeri üsleri, Ermenistan'daki Rus üssüne giden yolu oluşturmaktadır.¹²⁸

---

¹²⁴ Kasım, a.g.m., s. 190

¹²⁵ Tavkul, a.g.m, s.41

¹²⁶ İlyas Kamal, *Putin Dönemi Rus Dış Politikası Mokova'nın Rövanşı*, İstanbul, Yeditepe Yayınevi, I Baskı, 2008, s. 104

¹²⁷ Brzezinski, a.g.m, s118

¹²⁸ Kamal, a.g.m, s.105

Türkiye, Gürcistan ve Azerbaycan'ın BTD, BTE, BTC projelerinde yer almaması Rusya'nın bölgede etkisinin azaldığını göstermektedir. Dolayısıyla Gürcistan tek Karadeniz ülkesi olarak Avrupaya çıkışı sağlıyor. Aynı zamanda enerji kaynaklarını transit vasıta olarak Gürcistan geçmesi Rusya için daha çok önemli konum haline geliyor. Rusya'nın Abhazlara uyguladığı kolaylık ülke vatandaşlarının vizesiz Rusya'ya geçişidir. Aynı zamanda oturma izni alama şansı sağlamıştır. Rusya'nın Abhazlara verdiği oturm veya kimlikle sadece ülkeye geçişi ve işle temin olma imkanı sağlıyor. Ülke dahilinde herhangi bürokratik işlem türünü yapamıyorlar. Bu durumda Rusya dış politik denge sağlamak ve bölgede söz sahip olmaniyetindedir.¹²⁹

Tüm bu konularla birlikte Rusya, Abhazya'da yaşayan rus vatandaşlarının haklarını korumak için soruna neden olduğu, dolayısıyla Gürcistan'a müdahalede bulunduğunu ifade etmektedir. Sonuç olarak Rusya bu coğrafyada halen bir etkinliğe sahiptir. Bu etki alanının devamlılığını, hatta genişlemesini istemekte ve bu nedenlerle Gürcü-Abhaz çatışmasında bazen taraf konumuna gelmiş olsada çoğunlukla kendisi arabuluculuk yapmak istemektedir. Bu soruna Rusya arabulucuğuyla bir çözüm bulunursa, Rusya'ya karşı borçlu hiss edecek olan Abhazya başta olmak üzere Gürcistan'da, gelecekte Rusya'nın çıkarlarını koruyan yönetim sisteminin başa gelme olasılığı yükselecektir. Bu da Rusya Federasyonu'nun söz konusu uyuşmazlığa arabuluculuk yapmak için sahip olduğu motivasyonun, heriki taraf üzerinde önceden sahip olduğu etkinliği sürdürme, hatta güçlendirme isteği olduğunu ortaya koymaktadır.

1.3.6. Türkiye Cumhuriyeti

Gürcü-Abhaz çatışmasında arabuluculuk yapmak isteyen ülkelerden biri olan Türkiye'nin bu soruna müdahale etme nedenlerinden birisi, uyuşmazlığın olumsuz etkilerinden kaçınma isteği olarak değerlendirilmektedir.

Ülke sınırları içerisinde etnik gruplardan bazıları ile sorunyaşamakta olan Türkiye için, Abhazların ayrılıkçı isteklerinin örnek etkisi yaratacağı çok açıktır. Türk yönetimi, bahs ettiğimiz etkiden kaçınacak yönde politikalar izleyerek, Gürcistan'ın toprak bütünlüğünü destekleyecek şekilde Gürcü-Abhaz çatışmasının çözülmesini istemektedir.

---

¹²⁹Rusya Vatandaşları İçin Abhazya'ya Geçiş Sadece Kimlik Göstermesi Yeterli, 31 Haziran 2018, <http://nuzhnaviza.ru/evropa/abxaziya/>, (Erişim Tarihi: 15 Kasım 2018)

Aynı zamanda Abhaz hemde Gürcü kökenli pek çok vatandaşı bulunan Türkiye, kendi vatandaşları ile Gürcistan'da yaşanan etnik çatışma nedeniyle karşı karşıya gelmek istememektedir. Bu durum Türkiye'nin Gürcü-Abhaz sorununun bir an önce çözülmesini istemesinin ve zaman zaman görüşmelerde arabuluculuk yapmayı talep etmesinin sebeplerinden biridir.

Türkiye için Gürcistan ortak enerji hatlarının, Bakü-Tiflis-Ceyhan Petrol Boru Hattı'nın ve Bakü-Tiflis-Erzurum Doğal gaz Boru Hattı'nın faaliyeti, Bakü-Tiflis-Kars Demir yolu projesinin devamlılığı gibi ekonomik nedenlerle ilişkilerin sıcak tutulması gereken stratejik bir ortak konumundadır. Kaldı ki Rusya'nın çıkarlarına tersdüşen bu hatlar, Gürcistan'da güvenlik sorunları ve etnik çatışmalar gündeme geldiğinde tehdit altına girmektedir. Bu boyutu ile Gürcistan'da istikrarlı bir devlet yapısının varolması Türkiye'nin çıkarlarına dahizmet edecektir.¹³⁰

1.3.7. Uluslararası Örgütlerin Bölgedeki Tesisi

Uluslararası örgütlerden ilk akla gelen İkinci Dünya Savaşı sonrasında, esas olarak uluslararası barış ve güvenliği sağlamak amacıyla kurulmuş olan Birleşmiş Milletler Örgütü'dür. İnsanların sahip oldukları temel hak ve özgürlüklere saygı gösterilmesinin sağlanmasını görev edinmiştir. Birleşmiş Milletler, (BM) şartında çeşitli şekillerde ifade edilen bu görevi, gerek sahip olduğu temel ve yardımcı organları vasıtasıyla, gerekse kendi bünyesinde oluşturulan bildiri ve sözleşmeler vasıtasıyla yerine getirmeye çalışmıştır. Birleşmiş Milletler ana organları olan Genel Kurul, Güvenlik Konseyi, Sosyal ve Ekonomik Konsey gibi organlar esasında uluslararası barış ve güvenliğin sağlanması amacıyla oluşturulmuş olmakla birlikte, insan haklarının korunmasında ve geliştirilmesinde dolaylı etkiye sahiptirler.

14 Mayıs 1994'deki görüşmeler sonunda BDT Barış Gücü'nün Gürcistan'da UNOMIG ile beraber görev yapması kararı alınmıştır. Bunun üzerine Haziran 1994'de Gürcistan ve Abhazya'yı bölen İnguri Nehri civarında kurulan güvenlik bölgesine 2500 BDT Barış Gücü askeri (fiili olarak sadece Rus askerlerinden oluşmaktadır) yerleştirilmiştir¹³¹.

---

¹³⁰ Kasım, a.g.m., s. 112

¹³¹ Mert, a.g.m, s. 54

Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi 2009 yılın şubatında aldığı kararlarla BM Gürcistan Gözlemci Misyonu'nun görev süresini 15 Haziran 2009'a kadar uzatmıştır. Karar ile 12 Ağustos 2008'de imzalanan 6-maddeli ateşkes anlaşmasının uygulanmasının gerekliliği vurgulanmıştır. Rusya'ya, Ağustos Savaşı'ndan önceki durumuna dönme ve askerlerini koşulsuz olarak Gürcistan topraklarından çekme çağrısı yapılmıştır. BM kararıyla Rusya ve Güney Osetya sorununa çözüm bulmak amacıyla başlatılan Cenevre'deki görüşmelerin önemine ve yeni güvenlik politikasının ayrıntıları belirleninceye kadar çatışmalardan önceki durumun korunması gerektiğine dikkat çekmiştir.¹³²

Güvenlik Konseyi üyelerinin Temmuz 2009'da, görev süresini uzatması üzerinde anlaşmaya varılmamasından dolayı UNOMIG görevini sonlandırılmıştır.¹³³

Birleşmiş Milletler'e ilave olarak, Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı Gürcistan Misyonu; ülkedeki silahlı çatışmalara cevap verme niteliğinde, 1992 yılı Aralık ayında Tiflis'deki genel merkezin de kurulmuştur. Bu dönemde, misyonun içeriğini Güney Osetya ve Abhazya'daki çatışmalara barışçıl, politik bir çözüm bulma amacı oluşturmuştur. Misyon, Abhazya bölgesinde Birleşmiş Milletler Barış Gücü'nün faaliyetlerini desteklemiştir.¹³⁴

EUMM aynı zamanda Cenevre'de görüşmelerinde Ergneti'de (Güney Osetya) ve Gali (Abhazya) şehirlerinde Olay Önleme Müdafesi (IPRM) programını dâhilinde toplantı halindedir. Bu program dâhilinde hiç de her zaman başarılı olamıyorlar çünkü Gali şehriden toplantıya katılmayı itiraz ediyorlar. Abhazlar AB gözlemci Misyon grubunun Başkanı Adreya Tişkevich'e Person Non Grata'e (Kabul edilmeyen kişi) ederek kabul etmemişler. Misyon üyelerinin bu gibi olaylarla karşılaşmasından dolayı, sorunun hall olunması için Cenevre'de tartışma konusu halinde durmuştur.¹³⁵

---

¹³² Chvaneburi, 2009

¹³³ (UNOMIG,)2010

¹³⁴ Dışişlikler Dairesi Başkanlığı, 2010

¹³⁵ EUMM, Gürcistan'da AB Gözlemci Misyonu, 04 Şubat 2012, <http://www.ei-lat.ge/evrokavshiri-dakonfliktebi-saqarthveloshi/432-evrokavshiris-sadamkvirveblo-misia-saqarthveloshi-eumm.html>, (Erişim Tarihi: 20 Kasım 2018)

BÖLÜM 2. GÜRCİSTAN-TÜRKİYE İLİŞKİLERİ

2.1. Bağımsızlık Sonrası Türkiye-Gürcistan Siyasi İlişkileri

Gürcistan merkezîyetçi sistem üzerine kurulmuş ve Sovyetlerden ayrıldıktan sonra kendi ulus devletini inşa etmeye başlamıştır. Merkeze bağlı ve ekonomik düzeni alt üst olan bu devlet güçlü, sağlam ekonomisi ve çıkarları benzer olan bir devlet yapısına ihtiyaç duymuştur. Türkiye 1991 yılında Sovyetler Birliği'nin dağılmasının ardından 16 Aralık 1991'de Gürcistan'ın bağımsızlığını tanımıştır. Üzerinden çok geçmeden 21 Mayıs 1992'de Hikmet Çetin'in ilk ziyaretinde iki ülke arasında diplomatik ilişki kurulmasına dair protokol imzalanmıştır¹³⁶. Siyasi ilişkilerin daha da gelişebilmesi için, Kafkasya bölgesinde en yüksek verim sağlayacak ilişkiler kurularak birçok alanda işbirliği yapılmıştır. Ticari ekonomik, kültürel, eğitim, sağlık gibi birçok alanlarda işbirliği sağlanmıştır. İki ülkenin Ankara ve Tiflis'deki büyükelçiliklerinin yanı sıra, Türkiye'nin Batum'da, Gürcistan'ın ise İstanbul ve Trabzon'da başkonsoloslukları bulunmaktadır. İki ülke arasında üst düzey ziyaretler düzenli olarak gerçekleştirilmektedir.

Gürcistan ve Türkiye ilişkileri özellikle 2000'li yılların başında, Ankara'nın Kafkasya bölgesine ilgisiyle artmıştır. Ayrıca Gürcistan enerji kaynaklarının taşınması için elverişli bir tampon bölge olarak sayılmaktadır. Türkiye siyasetine yeni gelen Adalet Kalkınma partisinin kurucusu ve cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan öncülüğünde, 2002 yılından bu yana iki ülke arasında daha fazla siyasi ilişki kurulmuştur.¹³⁷

Sovyetler'in çöküşü diğer ülkeler ile olan duvarlar kalkmıştır. Bu çöküş birçok kötü durumu ve istikrarsızlığı beraberinde getirirse de aynı zamanda işbirliği ve fırsat olanakları sağlamıştır. Sistem değişimi model tartışması ve bölgesel rekabet artmaya başlamıştır. Ortaya çıkan bağımsız devletlere yönelik uluslararası ilgi artmaya başlamıştır. Bölgede zengin doğal gaz ve enerji kaynaklarının özellikle Gürcistan ülkesi üzerinden taşınmasından dolayı Türkiye dış politikası için Gürcistan'ı tercih etmiştir.

Türkiye ile Gürcistan arasında 1992'de 17.8 milyon dolar olan toplam dış ticaret hacmi 2008 yılında, 1 milyar 520 milyon dolar seviyesine ulaşmıştır. Türkiye'nin 2005 yılı itibarıyla, Gürcistan'ın ekonomik hayatında %17'lik payla Rusya'nın ardından ikinci

¹³⁶ Reha Yılmaz, "Türkiye Gürcistan İlişkileri", 15 Temmuz 2011, <http://www.bilgesam.org/incele/173/-turkiye-gurcistan-iliskileri-uzerine/#.W-7upjgzbIU>, (Erişim Tarihi: 1 Ekim 2018)

¹³⁷ Francisko Smolichs, *De Facto Abhazya Devletinde Türkiye Gürcistan Dengesi*, 2 Şubat, 2018, s.10

büyük ortak konumundan sonra 2006'da birincilikle yer değiştirdiği görülmektedir. Ayrıca BTC'nin dışında 2006 sonunda tamamlanan Bakü-Tiflis- Erzurum diğer adıyla Güney Kafkasya doğal gaz hattı, Kars-Tiflis demiryolu projesi, Tiflis uluslararası havaalanı projesi gibi ortak projeler Gürcistan'ı ekonomik açıdan Türkiye'ye bağlamıştır.¹³⁸

Gürcistan-Abhaz savaşı zamanı Türkiye Gürcistan'ın toprak bütünlüğüne saygıyla yaklaşmıştır. Türkiyeyopraklarında yaşayan Abhazların isteklerine rağmen, Gürcistan egemenliğini tanıdığını belirtmiş ama savaş zamanı her iki tarafa insani yardımda bulunmuş ve her iki tarafın güvenlerini kazanmayı amaçlamıştır. Türkiye1994 yılında savaş sona erdikten sonra Birleşmiş Milletler Gözlemci Misyonuna (UNOMIG) 5 asker göndermiştir. Taraflar arasında sorunların çözülebilmesi için AGİT'in düzenlediği görüşmeyi, İstanbul'da gerçekleştirmiştir.¹³⁹

Türkiye Kafkasya ve Orta Asya siyasi strajilerini genişlettiği bir dönemde birçok alanlarda işbirliğine ve diplomatik ilişkilerini sağlamlaştırmaya çalışmıştır. Otariter rejim eşliğinden çıkan Kafkas ülkeleri ile yakınlaşmada stratejik bir konuma gelmek, Türkiye'nin işini kolaylaştırmıştır. Özellikle Gürcistan ile olan ilişkilerini yakınlaştırmak için birçok alanda işbirliğine girmiştir.

İki ülke arasındaki ilişkilerin alan yelpazesinin daha geniş şekilde sağlanması için yapılan bir ortaklık anlaşması ile Karadeniz Ekonomi İşbirliği Antlaşmasıimzalanmıştır. 25 Haziran 1992 yılında kurulan KEİ kendi içerisinde 11 ülkeyi birleştirmektedir. Böylelikle Karadeniz havzasının bir barış, istikrar ve refah bölgesi olmasını sağlamaktır. Bu amaca ulaşmak için seçilen araç ise ekonomik işbirliğidir. Üye ülkeler arasındaki politik ve ekonomik ilişkiler; uyumun geliştirilmesi, istikrar ve barışın korunması, bölgedeki dostluk ve komşuluk ilişkilerinin teşvik edilmesi amacıyla örnek bir model olarak gündeme gelmiştir.¹⁴⁰ Türkiye Gürcistan siyasetinde özellikle Serbest Ticaret anlaşmaları dayer almaktadır.

Türkiye'ninKafkasya'da 5 yıla yakın bir zaman dilimi içerisinde karşılaştığı sorunlar, yaşadığı hayal kırıklığı, bölgede arzuladığı bir konuma sahip olmadığını göstermiştir.

---

¹³⁸ Mitat Çelikpala, a.g.m, s. 101

¹³⁹ Mustafa Aydın, a.g.e 418

¹⁴⁰ Aladdin Yalçınkaya, *Kafkasya'da Siyasi Gelişmeler Etnik Düşümden Küresel Düşüme*, Ankara, Lalezar Yayınevi, 2006,s. 256

Bölgede sadece Rusya ile değil aynı zamanda İran ile de rekabet içine girmiştir. Gürcistan için Rusya çok önemli rol oynamaktadır. Gürcistan'ın ayrıkçı bölgesine destek olan Rusya'nın bölgede etkisini kaybetmemesi için; zaman zaman Türkiye'nin Kafkas açılımına, özellikle siyasi arka bahçesi olan Gürcistan ile ilişkilerine engeller çıkartmaya çalışmıştır. Örneğin Gürcü-Abhaz savaşında, Birleşmiş Milletler Gözlemci Misyonu'na asker yardımında bulunmak istemiş,fakat Ruslar tepkilerle karşılaşmışlardır ve buna rağmen kendi yardımlarını yapmışlardır

Siyasi ve ekonomik ilişkiler gözle görülür şekilde ilerlemeye başlamıştır. Daha sonra güvenlik yönünde de bir takım çalışma yürütülmüştür. Türkiye ile Gürcistan askeri işbirliğine dair ilk atılım 1997 yılının Haziran ayında gerçekleşmiş, bu çerçevede Gürcü subaylar Türkiye'ye gelerek eğitim almışlardır. Nisan 1998'de Türkiye Genelkurmay Başkanı İsmail Hakkı Karadayı, Gürcistan'a resmi ziyarette bulunmuş ve iki ülke arasında bir askeri eğitim sözleşmesi imzalamıştır. Bu anlaşmadan sonra 1999'da Gürcistan Cumhurbaşkanı'nın Türkiye'yi resmi ziyareti sırasında, Türkiye'nin Gürcistan'a bir sonraki sene 4 milyon dolarlık bir askeri yardımda bulunacağını belirtmiştir.¹⁴¹

Gürcistan'ın Türkiye için enerji koridoru olduğu şüphesiz bir gerçektir. Türkiye ile Gürcistan'ın askeri alanda gelişmesi ve NATO, AB'ye giden bir yoldur. Gürcistan ve Türkiye arasında bugüne kadar farklı farklı alanlarda 76'ya varan anlaşma yapılmıştır.¹⁴²

2.2. AK Parti Dönemi Türkiye'nin Gürcistan'a Yönelik Politikası

Gürcistan'ın günümüzdeki stratejik öneminin nedeni bölge ülkelerini birbirine, Azerbaycan ve Orta Asya petrolünü ve doğalgazını da Avrupa'ya bağlayan bir ülke olmasıdır. Diğer bir ifadeyle Gürcistan, Rusya Ermenistan'a, Türkiye'yi hem Azerbaycan'a hem diğer Orta Asya ülkelerine bağlayan bir köprüdür.

Ağustos 2008 Rusya-Gürcistan savaşıyla zirveye ulaşan bu rekabette başta ABD olmak üzere Batılı müttefiklerin, renkli devrimlerle bölgenin siyasi ve ekonomik yapısı üzerinde etkili olmaya NATO ve AB üyeliği perspektifiyle Kafkasya'ya özel temsilciler atadıkları

¹⁴¹ Faruk Sönmez, *II Dünya Savaşı'ndan Günümüze Türkiye Dış Politikası*, İstanbul, Der Yayınları, 2006, s727

¹⁴² Türkiye-Gürcistan Arasında İmzalanmış Sözleşmeler, <http://mfa.gov.ge/MainNav/ForeignPolicy/InternationalLegalAgreements/Turkey-Republic.aspx>, (Erişim Tarihi: 25 Ekim 2018)

ve bölgeye özel yeni politikalar şekillendirmeye çalıştıkları görülmektedir. Bu dönemde Türkiye’de de 2001–2003 arası döneme egemen olan siyasi istikrarsızlık ve iç politik karmaşayı takiben iktidar değişikliği yaşanmıştır. Adalet Kalkınma Partisi iktidarının yeni olarak nitelendirilen dış politika söyleminde, Türkiye’nin tarihi geçmişi ve bu geçmişin getirdiği sorumluluğa vurgu yapılmış, bu çerçevede bir etki alanı tanımlanmaya çalışılmıştır. Bu alan ya da coğrafya, öncelikli olarak Türkiye’nin komşuları ve onu çevreleyen yakın komşularıdır. Bu bağlamda, dış politika önceliği olarak “komşularla sıfır sorun”un hedeflendiği, güvenlik-özgürlük-demokrasi dengesi, bölgesel düzeyde dış politika, komşularla entegrasyon ve kazan-kazan gibi söylemlerin öne çıkartıldığı; bu hedefe ulaşmada da “ritmik diplomasi” biçiminde adlandırılan daha girişken ve proaktif bir diplomatik yaklaşımın izlenmeye çalışıldığı görülmektedir. Ana eksen, çok boyutlu bir dış politika izlenmesi ve sorun merkezli yaklaşımdan çözüm merkezli bir yaklaşıma geçiş olarak vurgulanmaktadır.¹⁴³

1990’lı yıllara yönelik eleştirel ve yeni bir perspektif gerektiğini iddia eden bakış açısına rağmen, AK Parti iktidarının Ağustos 2008’e kadar olan döneminde, önceki dönemden farklı bir Kafkasya politikasının varlığından bahsedilemez. 2001 sonrası dönemde yine önceki döneme benzer biçimde, bölgenin temel sorunu niteliğindeki dondurulmuş anlaşmazlıklara Gürcistan ve Azerbaycan’ın toprak bütünlüğü çerçevesinde yaklaşmış, sorunların çözümünde iyi niyet ve işbirliğini vurgulayan bakış açısı savunulmaya devam edilmiştir. Bölgesel ilişkilerin devamı adına Gürcistan-Azerbaycan ekseninin korunduğu, ekonomik, siyasi ve askeri bağların güçlendirilmeye çalışıldığı görülmektedir. Ekonomik ve ticari ilişkiler hızla gelişirken, kültürel bağlar korunmaya çalışılmış ve enerjiulaştırma alanında atılımlar yapılmıştır. Bakü-Tiflis-Ceyhan petrol boru hattının yanı sıra Bakü-Tiflis-Erzurum doğalgaz boru hattı inşa edilmiştir. Batılı müttefiklerin Ermenistan’ı dışladığı iddiasıyla karşı çıkmalarına rağmen “Demirden İpek Yolu” olarak da anılan Bakü-Tiflis-Kars demiryolu hattının inşası ve Rusya doğal gazını Türkiye’ye getirmeyi amaçlayan Mavi Akım projesi de eklenmesi¹⁴⁴için girişimlerde bulunulmuştur. Bu dönemde Gürcistan desteklenmiş ve Ermenistan izole edilmiştir.¹⁴⁵

---

¹⁴³ Çelikpala, a.g.m, s.103

¹⁴⁴ Ali Balcı, *Türkiye Dış Politikası İlkele, Aktörler, Uygulamalar*, İstanbul, Etkileşim Yayınları,2013, s. 274

¹⁴⁵ Çalikpala, a.g.m, s. 107

Bu iki enerji hattı (Mavi Akım ve BTE) Türkiye, Rusya, Azerbaycan ve Gürcistan arasında güçlü bir bağımlılık ilişkileri üretmiş, Türkiye'nin artan enerji ihracını önemli bir şekilde etkilemiştir. Bütün bunların sonucunda, Türkiye'nin tedarik ettiği toplam gaz miktarı 2002 yılında 17 milyon m³ iken, 2008 yılında 38 milyon m³ oranına yükselmiştir.¹⁴⁶

2017 yılında AB ve Türkiye arasında yaşanan anlaşmazlık Gürcistan'ı rahatsız etmiştir. Gürcistan siyasetçilerinin sözlerine göre; AB'nin Türkiye'yle olan ilişkisinin bozulması Gürcistan'ın stratejik önemini azalmasına ve NATO'ya girme arzusundan vazgeçmesine neden olacak bir durum olarak nitelendirilebilmektedir. 15 Temmuz olaylarını AB çok sert karşılamıştır. Avrupa Konsey üyelerinden Johannes Han, Türkiye'de darbeye tutuklanan insanların listelerinin önceden hazırlandığına işaret etmiştir. Avrupa üyelerini aynı zamanda Cumhurbaşkanı'nın yetkisinin değiştirilmesinden dolayı tavrılı olduklarını ifade etmişler. Darbe Gürcistan'la ilgili ciddi sorunlar yaratmış Larinin değerinin inmesini Lira değeriyle bağlılığı belirtilmiştir.¹⁴⁷

AB'nin yanı sıra Türkiye ABD'yle de gerginlik yaşamaktadır. Washington ile Ankara arasındaki gerginlik devam ederken Türkiye, ABD menşeli tütün ürünlerine yüzde 60, alkollü ürünlere de yüzde 140 vergi uygulamıştır. Son olarak dolar 6.63'lük rekor seviyeye ulaştıktan sonra bugün 5,30 TL'ye gerilemiştir. Rus uzmanlarınca, ABD'nin Türkiye ile gergin ilişkilerini tetikleyen 15 Temmuz olayları olmuştur. Ayrıca ABD, İsrail bölgesine liderlik muamelesi yapmaktadır. Erdoğan Suriye ve Irak'ta kendi etkisini arttırmak istemektedir. Mihail Smolin, altını çizerek şunu belirtmek istiyor; ABD, Irak ve Suriye'de kendisinin etkili olmasını istemekte ve Türkiye'nin iseoradan çekilmesini amaçlamaktadır. Bu uyuşmazlığın Türkiye'nin NATO üyelerine bir zararı olmadığı düşüncesindedir.¹⁴⁸

AB'nin Türkiye ile olan gerginliği Gürcü uzmanlarının da belirttiği gibi ilk olarak Gürcistan'ı etkileyeceği nedeni açıktır. Gürcistan'ın ekonomik bağıllığı, NATO'ya üyelik, AB'ye entegrasyon istekleri Türkiye'den geçtiği için Türkiye'de baş veren her

---

¹⁴⁶ Balcı, a.g.e, s. 274

¹⁴⁷ Dato Kokoşvili, " Türkiye AB arasında Gerginlik Neden Gürcistanı ilgilendirsin?" 25 Mayıs 2017, <http://netgazeti.ge/news/196112/>, (Erişim Tarihi: 1 Kasım 2018)

¹⁴⁸Sputnik Ajansı, "Türkiye ile ABD Arasında Gerginlik Ciddi, Ancak Kopma olmaz ", 15 Ağustos 2018, <https://tr.sputniknews.com/analiz/201808151034764118-rus-uzman-abd-turkiye-arasigerginlik-ciddi-ancak-kopma-olmaz/>, (Erişim Tarihi: 1 Kasım 2018)

bir siyasi-ekonomik gerginlik Gürcistan'ı etkiler. Gürcistan'ın NATO ve AB ülkeleri ile sıkı bir ilişkiye gireceği dönemde, Türkiye'nin bu ülkelerle arasının gerginleşmesi işe yaramayacaktır.

Bu izlemiden yola çıkarak Türkiye, bir taraftan Rusya'yı karşısına almayacak bir politik zemin oluştururken, diğer taraftan da Hazar enerji ve petrol kaynaklarını Avrupa pazarına ulaştırılması için bölgenin güvenli hale getirilmesini hedeflemiştir. Üçüncü bir bakış açısıyla yaklaşırsak Türkiye bölgeyi Rusya'nın eline vermemek istemiş de diyebiliriz.

2.3. Rusya-Gürcistan Savaşında Türkiye'nin Desteği

Kafkasya genelinde tarih boyunca yaşanan etnik temelli sorunlar Sovyetler Birliği'nin (SSCB'nin) dağılması ile beraber çatışmalara dönüşmüştür. Bu süreçte, bölgedeki dengeyi ve mevcut durumu belirleyen tek güç olma iddiasındaki Rusya, kendi siyasi ve iktisadi çıkarları için farklı yerlerdeki etnik sorunları ve çatışmaları kullanmaktan çekinmemiştir. Rusya'nın bu politikası bölgenin istikrarı ve kalkınması önünde ciddi bir engel teşkil etmektedir.

Gürcistan-Rusya savaşı olarak adı geçen hadisenin farklı temel sebepleri vardır. Bu temel sebeplerden biri Rusya'nın Kafkasya'da bir etkili aktör olarak kendini göstermesidir. Aynı zamanda bu ilk aşamada çatışma gibi görünürken sonradan da savaşa ve ayrılığa dönüşme halini almıştır. Özellikle petrol ve doğalgaz sahibi ülkeler ile doğal kaynakları olmayan ancak bu kaynakların bölgedeki dış pazarlara ulaşım yolu üzerinde olan ülkeler arasında, önemli ekonomik çıkar çatışmaları ortaya çıkmıştır. Ekonomi merkezli sorunlar ülkelerin iç siyasal ilişkilerinde de ciddi gerginliklere neden olmuştur.

Gürcistan'ın Güney Osetya sorununu ve buna bağlı olarak Rusya-Gürcistan ilişkilerindeki son gelişmeleri açıklayabilmek için olayların arka planına değinmekte fayda vardır. Bu tarihte Güney Osetyalılar, Bolşevikler'i destekleyip Moskova'ya bağlı kalırken, bağımsızlığını ilan eden Gürcistan da Menşevikleri desteklemişlerdir. Bu arada, Trans-Kafkasya olarak bilinen bölgede 1917'de Rus İmparatorluğunun dağılmasıyla Güney Kafkasya Azerbaycan, Gürcistan ve Ermenistan arasında 1918'in başlarında Trans-Kafkasya Federal Demokratik Cumhuriyeti kurulmuştur. Bu bölge devletleri arasında özellikle dış politika alanında var olan çıkar farklılıkları, bölgede etkili olan Rusya ve Osmanlı politikaları ve daha sonra çıkan iç savaşın etkisiyle birlik bir kaç ay

sürebilmiştir. 1920'lerin başındaki bu karışık ortamın varlığından faydalanan Osetler, Rusların da desteğini alarak Menşevik Gürcistan'a karşı savaşa girmiştir. 1921'de Kızıl Ordu'nun Gürcistan'a girişinden aldığı destekle, 1922'de Güney Osetya özerk bölge statüsüyle Gürcistan Sovyetler Sosyalist Cumhuriyeti'ne; Kuzey Osetya ise 7 Temmuz 1925'te özerk bölge olarak Rusya'ya bağlanmıştır.¹⁴⁹ Aynı tarihi aşamayı yaşayan Gürcistan'ın diğer sorunlu bölgesi olan Abhazya'dır. Kafkaslarda yaşayan milletlerin kurdukları "Kuzey Kafkas Dağlıkları" adı altında toplanarak kurultay gerçekleştirmişlerdir. 11 Mayıs 1918'de ise Dağıstan ve Kuzey Kafkasya Birleşik Cumhuriyeti kurulmuştur. Bolşeviklerin iç savaşı kazanmasıyla, 1919 yılında Abhazya Kızılordu'nun kontrolüne geçmiştir. Son olarak Güney Osetya ve Abhazya, SSCB'nin özellikle Stalin'in döneminde yapılmış reformlar sayesinde 1936 anayasasının 25. maddesi esasına dayanarak Gürcistan idaresine bağlanmıştır.¹⁵⁰

Gürcistan'ın 1991 yılında SSCB'den ayrılarak bağımsızlığını ilan etmesi, hem Rusya hem de Kuzey Osetya'yla bağlarının kopacağı endişesi ile Güney Osetya'da hoşnutsuzluk yaratılmıştır. 1990 yılında Gürcistan, Güney Osetya özerklik statüsünü kaldırmış, 1991 yılında Tskhinvali'ye girmiştir. İlk olarak 1992'de yapılan referandumda bölge halkının % 99'una yakını bağımsızlık yönünde oy kullanmıştır. Gürcistan ise kendi sınırları içerisinde bulunan ancak Rusya'nın desteğini alarak merkezi hükümete karşı gelen hareketleri bastırmak için her türlü kısıtlayıcı ve sınırlayıcı politikayı uygulamaktan çekinmemiştir. Gürcistan'ın aşırı milliyetçi politikası, iki taraf arasındaki çatışmayı daha da derinleştirmiş ve çıkmaza sürüklemiştir. 1996 yılında Moskova'da Kuzey-Güney Osetya ve Gürcistan temsilcileri ekonomik ilişkilerin kurulması ve çatışmayı barışçıl yollarla çözebilme hususunda bir anlaşmaya varmıştır. Sonra 1999 yılında, Güney Osetya'da Parlamento seçimleri yapılmış Nisan 2001'de referandum yapılandırması sonunda cumhurbaşkanlık seçimleri gürcü yönetimi tarafından kabul edilmemiştir.¹⁵¹ Ağustos 2004'te Gürcistan Parlamentosu, rus barış gücü askerlerinin ayrılıkçı Güney Osetya bölgesinden çekilmelerini isteyen bir kararı onaylamıştır. Kararda, Rusya'nın Güney Osetya'daki sorunun taraflarından biri olduğu ve bölgedeki tehlikeli durumun devamı için her şeyi yaptığı belirtilmiştir. Gürcistan Parlamentosu, bölgede barış için rus

---

¹⁴⁹Kasım. a.g.e, s. 70

¹⁵⁰ Yalçınkaya. a.g.e, s. 181-183

¹⁵¹ Kasım, a.g.e, s.71

barış gücü askerleri yerine uluslararası güvenlik kurumunun yer alması çağrısında bulunmuştur. Güney Osetya ise rus askerlerini Gürcistan'ın, işgal planlarına karşı garantör bir güç gibi görmüşler.¹⁵²Savaşa hangi tarafın başladığıyla ilgili çok çeşitli versiyonlarmevcuttur. Rusya açısından savaş ilk olarak Gürcistan'ın Güney Osetya'ya girmesiyle başlamıştır. Gürcistan yönetiminin söylediğine bakılırsa rus barışgüçleri Gürcistan sınırı Roki tüneline girmiş ve ülke topraklarını ihlal etmiştir.¹⁵³ Eurasianet.org'daki ABD'nin eski dışişleri bakanı Condaliza Rice, kendi açıklamasında "Mikhail Saakişvili'nin Rusya'nın kışkırtıcı haberlerine uyması ve haberleri daha temkinli ve sakin karşılamadığından dolayı savaşa yol açmıştır" söylemektedir.¹⁵⁴

Türkiye'nin Gürcistan'a olan yakınlığı ve bölgedeki yoğun ekonomik ve siyasi bağları göz önünde bulundurulduğunda, Türkiye hükümetinin Gürcistan ile Rusya arasındaki savaşa verdiği tepki o kadar dikkat çekici olmasa da dengeci politika izlediği açıktır. Başbakan Recep Tayyip Erdoğan, Gürcistan toprak bütünlüğüne saygı duyduğunu ve iki ülke arasında ortak bir noktaya gelinmesi için Rusya Cumhurbaşkanı'yla görüşmüş ve yaptığı görüşmelerde de işbirliği önerisini dile getirmiş, bölgesel dayanışmanın önemini vurgulamıştır. ¹⁵⁵

Türkiye'nin üyesi olduğu NATO açıkça Gürcistan'dan yana tavır alırken ve Türkiye'nin üye olmak istediği Avrupa Birliği, Rusya'yı Abhazya ve Güney Osetya'nın bağımsızlığını tanıma kararı nedeniyle sert bir biçimde kınarken, Türk hükümeti bu tür açıklamalar yapmamıştır. Türkiye'nin dışişleri bakanlığı bunun yerine, Türkiye'nin son olaylar karşısında duyduğu rahatsızlığı ifade etmekle yetinen kısa bir bildiri yayınlamıştır. Türkiye bir yandan ABD ve Avrupa'nın Hazar bölgesine erişimi sağlamaya ve bu bölgenin petrol ve gaz rezervlerini Rus topraklarını baypas ederek

---

¹⁵² Fatih Özbay, "Tarihsel Süreç İçerisinde Güney Osetya", 25 Haziran 2008, http://www.bilgesam.org/incele/999/-tarihsel-surec-icerisinde-guney-osetya-sorunu/#.W_Ek_jgzBIU, (Erişim Tarihi: 25 Ekim 2018)

¹⁵³ Davit Bataşvili, "2008 Savaşını Kimin İlk Başladığını Bilmemiz Neden Gerekir?", Gürcüstan Strateji Araştırma Merkezinin, Uzmanı, 31 Temmuz 2018, <https://www.gfsis.org/ge/blog/view/855>, (Erişim Tarihi: 27 Ekim 2018)

¹⁵⁴ "Condaliza Rice'nin Rusya Gürcü Savaşıyla ilgili açıklaması", Tabula Haber Ajansı, 16 Kasım 2011, <http://www.tabula.ge/ge/story/56800-kondoliza-raisi-agvistos-omis-shesaxeb>, (Erişim Tarihi: 30 Ekim 2018)

¹⁵⁵ "Erdoğan: Gürcistan'a Yardım Edeceğiz", 15 Ağustos 2008, <https://www.amerikaninsesi.com/a/a-17-2008-08-15-voa2-88102582/862947.html>, (Erişim Tarihi: 25 Ekim 2018)

kullanmaya yönelik girişimlerin içinde yer almaktadır. Bu bağlamda en önemli iki petrol boru hattı da (Bakü-Tiflis-Ceyhan petrol boru hattı ve Nabucco doğal gaz boru hattı projesi) Gürcistan ve Türkiye topraklarından geçmektedir. Aynı şey, kısa bir süre önce tasarlanmış olan ve Türkiye'yi Gürcistan ve Orta Asya'ya bağlayan demiryolu projesi için de geçerli olmuştur.¹⁵⁶

Bu süreçte, 2005-2014 yılları arasında 7 milyona yakın Türk vatandaşı Gürcistan'a gitmiştir. İki halk arasında 2006 senesinde vizesiz girişle ilgili bir anlaşma yapılması sonucunda, karşılıklı gidiş-gelişler kolaylaşmıştır. 2011 yılına gelindiğinde ülkeler arasında sınır giriş-çıkışı artık kimlikle mümkün olmuştur, bu da ziyaretçilerin sayısında hızla artışa neden olmuştur.¹⁵⁷ İki ülkeyi birleştiren karayolunun 273 km olduğunu ve iki ülke arasında 4 sınır kapısının olduğunu belirtmek gerekmektedir. Bu sınır kapılarından en geniş olanları; Batum şehrindeki (Sarp) Ahaltskhede (Posof), daha öncede kullanışta olan Çıldır'daki (Çıldır-Aktaş) ve Muratlı'daki (Borçka-Muratlı) sınır kapılarıdır. Bu sayede karşılıklı siyasi ilişkiler hızla artmıştır.¹⁵⁸

Türkiye-Gürcistan ilişkilerinde etkili olan Rusya, aynı zamanda Türkiye'nin çok önemli ticari ortak konumundadır. Türkiye ile Rusya arasında geçen yıl 27 milyar olan ticaret hacminin bu yılın sonunda 38 milyar dolara yükselmesi beklenmektedir. Böylece Rusya'nın, Türkiye'nin en önemli ticari ortağı olarak Almanya'nın yerini alacağı tahmin edilmektedir. Türk inşaat şirketleri ve süper market zincirleri Rusya'da çok aktiflerdir. Rusya, Türkiye'ye ülkenin elektrik üretimi için son derece büyük bir ihtiyaç duyduğu doğal gazın yüzde 70'ini sağlamaktadır. Rusya yılda 2,5 milyon turistle Türkiye'ye gelen en yüksek sayıdaki yabancı turist grubunu oluşturmaktadır. Bu yaz ilk kez Akdeniz'deki popüler tatil yerlerinde Rus turistlerin sayısı Alman turistlerden daha fazlaydı.¹⁵⁹

Türkiye ile Gürcistan arasındaki ekonomik ilişkiler zaman içinde artış göstermiştir. Gürcistan'da 100'den fazla Türk şirketi (çoğunlukla inşaat sektöründe) faaliyet göstermekte ve ülkede yaklaşık olarak 600 milyon dolar yatırım yapmış durumdadırlar.

---

¹⁵⁶ Peter Schwarz, "Gürcistan Çatışması Türkiye'yi İkilemede Bıraktı", (çev) Sinan İkinci, World Socialist Web Site, 9 Eylül 2008, <https://www.wsws.org/tr/2008/sep2008/geor-s16.shtml>, (Erişim Tarihi: 25 Ekim 2018)

¹⁵⁷ Türkiye-Gürcistan Vize Anlaşmasında Değişiklik, Tarih: 8 Şubat 2006, www.und.org.tr/tr/7846/turkiye-gurcistan-vize-anlasmasinda-degisiklik, (Erişim Tarihi: 15 Ekim 2018)

¹⁵⁸ Gia Jandeli, "Türkiye Gürcistan Arasında Ekonomik İlişkiler", Gürcistan strateji Araştırma Merkezi, Tiflis, 2016, Say 58, s. 14

¹⁵⁹ Peter Schwarz, a.g.m. s.2

İki ülke arasındaki ticaret hacmi yılda 1 milyar dolar düzeyindedir. Türkiye aynı zamanda Gürcistan ordusuna silah ve askeri teçhizat satmakta ve subaylarına eğitim vermektedir.¹⁶⁰Türkiye bu savaşta, dış politikasını dengeleyici politika olarak göstermesi gerekmektedir. Bu değerlendirmeler, Türkiye'nin Ağustos 2008sonrasındaki dönemde, Kafkaslara yönelik olarak izlediği politikanın ipuçlarını bünyesinde barındırmaktadır. Örneğin; Ermenistan dahil olmak üzere Kafkaslarda var olan sorunların üzerine gidilmesi ve çözüm yönünde inisiyatif alınması gösterilebilir. Nitekim Davutoğlu'nun değerlendirmesiyle: *Yakın sınır komşuları ile sürekli bunalımlar yaşayan bir ülkenin bu sınırları aşan bölgesel ve küresel politikalar üretebilmesi imkânsızdır. Hem Gürcistan, hem Ermenistan hem de İran ile gergin ilişkiler içinde olunması da değişik alternatiflere açık bir Kafkaslar politikası takip edilmesini güçleştirir. ...Türkiye'nin son yıllardaki en temel dış politika açmazı, Gürcistan hariç bütün komşuları ile konjonktürel gerginlikler yaşadığı bir süreç içinde bölgesel politikalar üretme çabası içine girilmiş olmasıdır.*¹⁶¹

Türkiye'nin Gürcistan'la siyasi destekte ortak anlaşmaya varılması için görüşmeler ve toplantılar yapması ile Rus-Gürcü birliklerini barış imzalamaya davet etmiş, aynı zamanda Gürcistan'ın toprak bütünlüğünü savunmuştur. Türkiye, Abhazlarla geçmişe dayalı bir bağı olmasına rağmen Abhaz birliklerini hiçbir zaman resmi görüşmelere kabul etmemişlerdir. Abhaz milletvekili Soner Gagua bir konuşmasında "Türkiye Gürcü subaylarını eğiterek ABD ve AB'nin haksızlığına göz yumuyor ve Güney Osetya'yı ve Abhazya'nın bağımsızlığını tanımıyor." demiştir.¹⁶²

Gürcistan'da 7 Ağustos 2008'de başlayan ve 5 gün süren savaş Türkiye'nin ekonomik anlamda zarara girmesine de neden olmuştur. Türk ekonomisi ve ticari ilişkileri zarar görmüştür. Çok sayıda köprü ve bağlantının yanı sıra ana liman konumundaki Poti limanının bombalanması nedeniyle; Gürcistan'ın kara, deniz ve demiryolu ağı kullanılamaz hale gelmiştir. Bu Türkiye'nin Kafkaslar üzerinden Orta Asya ve Rusya ile yapılan ticaretinin durmasına yol açmıştır. BTC petrol boru hattı çalışmaz duruma gelirken, BTK doğal gaz boru hattındaki doğal gaz akışı da güvenlik nedeniyle durdurulmuştur.¹⁶³ Yeni stratejik durumları takiben, gelişmelerin siyasi etkileriyle

---

¹⁶⁰ Peter Schwarz, a.g.m. s.3

¹⁶¹ Çelikpala, a.g.m, s. 105

¹⁶² Gazetevatan, "Gürcistan'a Türkiye Cesaret Veriyor", 11 Ağustos 2008, <http://www.gazetevatan.com/-gureistan-a-turkiye-cesaret-verdi--193043-gundem/>, (Erişim Tarihi: 30 Ekim 2018)

¹⁶³ Çelikpala, a.g.m, s. 108

birlikte tartışılmaya başlamıştır. Türkiye gerek bölgesel konumu ve Rusya ile ilişkileri, gerekse Batı dünyası ve onun kurumlarının tarihsel bir ortağı/müttefiki olması hasebiyle gelişmelerden doğrudan doğruya etkilenmiştir.

2.4. İki Ülke arasında Ortak Üye oldukları Uluslararası Örgütler

2.4.1. 2.4.1 NATO Kapsamında Türkiye-Gürcistan İlişkileri

Güvenlik dünya üzerinde yaşayan tüm devletler ve toplumlar için önemi artan bir unsur olarak görülmektedir. Uluslararası örgütler ve devletlerin ortaya çıkan yeni tehditlerle mücadele edebilmesinin ancak aralarında yapacakları güçlü bir işbirliği sayesinde mümkün olabileceği anlaşılmaktadır. Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü (NATO) gibi güvenlik örgütünün, hem bölgesinin hem de küresel güvenliğin sağlanmasında geliştireceği güvenlik politikasının ve stratejilerinin önemi büyüktür. Bu bağlamda Gürcistan'ın; Sovyetler'in dağılmasından sonra kendi güvenliğini sağlaması için komşusu olan Türkiye'nin desteği ve kendi çalışmaları ile NATO'ya dahil olma politikası, özgürlüğünü kazandığı günden beri gayret gösterdiği noktadır.

Soğuk Savaş; İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra, süper güç olan iki kutup ve bu kutupların çevresinde toplanmış küçük devletler arasındaki anlaşmazlık ve çatışmaların, doğrudan birbirlerine karşı silah kullanmadan sürdürüldüğü belirli döneme verilen addır. Doğu-Batı Bloğu arasındaki güvensizlik ve realist kuramın etkisiyle, Kuzey-Atlantik İttifakı'nın kuruluşunda "Washington Anlaşması" etkilidir. Bu anlaşma 12 devletin katılımıyla 4 Nisan 1949'da Washington'da imzalanmış ve 24 Ağustos tarihinde yürürlüğe girmiştir.¹⁶⁴

Rusya, toprak bütünlüğüne tehdit olduğu için Gürcistan'ın güvenliği açısından NATO örgütüne dahil olmayı ön görmüştür. Türkiye'nin de NATO'ya girme nedenleri farklıdır. Bunlardan biri Sovyet Birliği'nden kendi topraklarını korumak istemesi ve bir askeri örgüt desteğine ihtiyaç duymasındır. Bu açıdan Gürcistan'ın Türkiye ile NATO örgütüne üye olma nedenleri benzemektedir. Diğer taraftan Stalin 1921'de Türkiye ve Sovyetler

---

¹⁶⁴ Güngör Şahin, "Küresel Güvenliğin Dönüşümü; NATO Bağlamında Kavramsal, Tarihsel ve Teorik Bir Analiz" Kasım Say, 16, 2017, s. 69

Birliği arasında sağlanmış sözleşme gerekçesi ile Türkiye'den Kars, Artvin, Ardahan ilini almak istemiş ama bunu başaramamıştır.¹⁶⁵

ABD öncülüğünde kurulan NATO, her zaman Türkiye'nin ilgi alanı olmuştur. İlk nedende de belirttiğimiz gibi Sovyetler'den kendisini koruması; bir diğeri ise 19 Mart 1945'te Türkiye ile Sovyetler Birliği arasında imzalanan ve 7 Kasım 1945'te bitecek olan "Türk- Sovyet Dostluk ve Saldırmazlık Antlaşması'nın",¹⁶⁶ Sovyet Dışışleri Bakanı Molotov tarafından Türkiye'nin Moskova Büyükelçisi Selim Sarper'e yenilememesi konusundaki isteklerini bildirmesidir. Türkiye ise, dış politikası gereği 7 Nisan'da verdiği cevap ile Sovyet Hkmeti'nin önerilerini dinlemiş ve tekrar iki devletin çıkarları doğrultusunda yeni bir paktın oluşturulabileceğini bildirmiştir. Ancak Sovyet Hkmeti'nin yeni bir anlaşma imzalamasından önce iki ülke arasındaki bazı sorunların çözülmesi gerektiğini savunmuştur. Sorunlar Türkiye-Sovyetler'in doğu sınırında değişiklik, herhangi bir saldırı üzerine ortak savunma ve Boğazlar'da Sovyetlere s verilmesi ve Montrö sözleşmesinin tekrar gözden geçilmesi ilkesi üzerinde iki hükümet arasında yeni bir anlaşma yapılması şeklindeydi. Türk Hkmeti, Sovyetler'in bu isteklerini reddetmiştir.¹⁶⁷

Türkiye 1952'den itibaren NATO'nun yesi olarak, Soğuk Savaş süresince NATO'nun Güney kanadında Sovyet sınırının savunulmasında kritik bir rol almıştır. Bu dönemde Türkiye'yi destekleyen ABD devleti olmuş, gittikçe artan Sovyet tehdidine karşı NATO'nun savunma şemsiyesi altında kendine yer bulabilmiştir.¹⁶⁸

Gürcistan'ın Batı'ya ve ABD'ye yanaşmasının en önemli sebeplerden biri, kuşkusuz içerisinde bulunduğu ayrılıkçı bölgelerin Rusya tarafından desteklenmesi ve Hazar havzası enerji kaynaklarının Batı'ya aktarımında Rusya'nın baskısına maruz kalmaması olmuştur. Gürcistan hem i sorunlarını hem de Avrupa'yla ilişkisini geliştirmek için Rusya'yla ilişkilerini normalleştirmek zorundadır.

---

¹⁶⁵ TOPWAR Ajansı,"Türkiye ve NATO: Nefret ve Sevgi Hikayesi", 3 Temmuz 2018, <https://topwar.ru/143800-turciya-i-nato-istoriya-lyubvi-i-nenavisti.html>, (7 Kasım 2018)

¹⁶⁶ Edward Weisband, *İkinci Dünya Savaşı ve Türkiye*, (ev.) M.A. Kayabağ-ğren Uğurlu, İstanbul, rgn Yayınevi, 2002, s. 292

¹⁶⁷ Koçak, a.g.m, s.2

¹⁶⁸ Hasan DENİZ Pekşen, " NATO'nun Dönüşümünün Sınırları: Bir Uygulama Vakası Olarak Enerji Güvenliği", Galatasaray Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü Doktora Adayı, Okan Üniversitesi, Say 23, 2012

Gürcistan NATO yakınlaşması, ilk olarak 1992 tarihinde gerçekleşmiştir. Gürcistan “Kuzey Atlantik İşbirliği Konseyi“ (NACC – North Atlantic Cooperation Council), üyesi olmasına bu ilişki o zamanlarda ilerleyememiştir. Bu konseyin sonradan ismi değişmiş ve “Avrupa Atlantik İşbirliği Konseyi“ (EAPC - Euro-Atlantic Partnership Council) olarak adlandırılmıştır. İlk gerçek ilişkilerin temeli 1999’da, İstanbul-NATO zirve toplantısındaki “Hazar Denizi Havzası’nın Doğu-Batı Enerji Koridoru“ adlı referandumunda atılmıştır. “Avrupa Atlantik İşbirliği Konseyi“ çerçevesinde, dış güçlere karşı güvenlik için strateji belgesi hazırlanmış ve “Dünya ve Gürcistan’ın Geleceğine Bakış Stratejisi“ belgesi imzalanmıştır. Belgede Gürcistan, Avrupa güvenliği, istikrarlığı ve Transatlantik Birliği’nin destekçisi konumunda gösterilmiştir. 1994’de “Barış İçin Ortaklık“, (PfP - Partnership for Peace) sonraki yıllarda “Bireysel Ortaklık İçin Eylem“ (IPAP – Individual Partnership Action Plan) ve başka sözleşmeler imzalanmıştır.¹⁶⁹

2002 yılında, NATO’nun Prag’daki ilk zirve toplantısında Gürcistan’ın ikinci Cumhurbaşkanı Eduard Şevardnadze, ülkesinin NATO’ya üye olmasını istediğini dile getirmiştir. Gürcistan, NATO standartlarına uymak için 2006 senesinde “Katılım Meseleleri Konusunda Yoğunlaştırılmış Diyalog“ (ID – Intensified Dialogue on Membership Issues) kapsamında çalışmalarını başlatmıştır. ID’in diyalog çerçevesinde NATO ve Gürcistan arasında; yoğun istişareler, politik, güvenlik, çatışma çözümü, savunma, sivil olağanüstühal planlaması, ekonomik, bilim, eğitim ve diğer konular üzerinden sürekli iletişim sayesinde ilerleme yakalanabilmiştir. Son olarak 2-4 Nisan 2008’de NATO liderleri Bükreş zirvesinde, Gürcistan’ın gelecekte ittifaka üye olacağı kararını almışlardır.¹⁷⁰

2014 yılında Galler zirvesinde, “NATO-Gürcistan Arasında Önemli Paket Anlaşması“(Substantial NATO-Georgia Package/SNGP) kabul edilmiştir. Paket kapsamında; stratejik ve operasyonel planlama, havacılık, hava savunması, deniz güvenliği, stratejik iletişim, özel harekât, askeri polis, siber suç, ihale, istihbarat gibi ortak çalışmalara başlanması öngörülmüştür.¹⁷¹

---

¹⁶⁹Khatuna Burkadze ve Anatoli Korepanovi, "NATO Raporu", Tiflis, 2008

¹⁷⁰ NATO And Georgia, <http://infocenter.gov.ge/nato-georgia-history/#1>(Erişim Tarihi: 10 Kasım 2018)

¹⁷¹ NATO AND Georgia. NATO resmi sitesinden alınmış

NATO üyesi Türkiye'nin komşusu olduğu için, Gürcistan'ın askeri eğitim konusunda şanslı bir devlet olduğunu söylemek mümkündür. Bu bakımdan Türk Silahlı Kuvvetleri Barış İçin Ortaklık Eğitim Merkezi (BİOEM) komutanlığınca oluşturulan mobil eğitim timleri ile 2002 yılından bu yana yabancı ülkelerin silahlı kuvvetlerine, NATO liderliğinde yapılan barışı destekleme harekâtlarına hazırlanmalarına katkıda bulunmak, birlikte çalışılabilirliği arttırmak ve ikili askeri ilişkileri geliştirmek amacıyla yerinde eğitim verilmektedir.

Terörizmle Mücadele Mükemmeliyet Merkezi (TMMM) komutanlığı da eğitim ve öğretim faaliyetleri kapsamında, Bilim Yoluyla Güvenlik Programı (NATO Security Through Science Programme) çerçevesinde, mobil eğitim timi aracılığıyla seçilen çevre ülkelere yerinde eğitim vermektedir. Gürcistan'ın, hem ticari bir kapı hem de Karadeniz'e açılan kapı olması Türkiye için önemlidir. Tim, ilk mobil eğitim faaliyetini 26 Şubat-2 Mart 2007 tarihleri arasında Gürcistan'da "sınır güvenliği ve sınır aşan suçlar" konusunda sınır birlikleri personeline yönelik olarak gerçekleştirmiştir. Eğitime, Gürcistan sınır birlikleri ile savunma bakanlığından toplam 50 üst düzey personel katılmıştır. Eğitim faaliyetinde 3'ü yabancı, toplam 11 öğretmen görev alırken; bunlardan 3'ü akademisyen, 4'ü uzman, 4'ü de askeri personelden oluşmuştur.¹⁷²

1999-2008 yıllarında Gürcistan Silahlı Kuvvetleri, Türk askeri birliklerinin içerisinde, "Kosova Barışı Koruma" operasyonuna katılmıştır. Özellikle Gürcistan silahlı kuvvetlerinin Afganistan Uluslararası Güvenlik Yardım Gücü (ISAF – International Security Assistance Force), 2004-2014 operasyonunda katkıda bulunmuştur. Gürcistan Silahlı Kuvvetleri ve NATO, Irak'ta yaptığı operasyonda misyonunu yerine getirmiştir.¹⁷³

Türkiye "Deniz Yıldızı 2017" adı altında 38'den fazla gemi, 4 denizaltı tekne, 10 füze firkateyn, 3 korvet ve roket teknikleri ile Karadeniz'i kuşatmıştır. 27 Mart 2017'de başlayan "Deniz Yıldızı" operasyonunun amacı, deniz kuvvetlerinin kapasitesini kontrol etmek ve Karadeniz sularının güvenliğini sağlamaktır. Avrupa Çalışmalar Merkezinin

---

¹⁷² Hürriyet, "TSK'dan Yabancı Silahlı Kuvvetlerine Eğitim", 07 Mart 2007, <http://www.hurriyet.com.tr/gundem/tskdan-yabanci-silahlı-kuvvetlere-egitim-6077081>, (Erişim Tarihi: 10 Ekim 2018)

¹⁷³ NATO and Georgia, NATO Missionu, <http://infocenter.gov.ge/nato-peacekeeping-missions/#1>, (Erişim Tarihi:10 Ekim 2018)

müdürü Kakha Gogaşvili, Türkiye deniz kuvvetlerinin NATO kapsamında Karadeniz'in güvenliğini sağladığını, Gürcistan'ın güvenliğini ele aldığını ve aynı zamanda Rusya güçlerinden Karadeniz'i korumuş olduğunu belirtmiştir.¹⁷⁴

Brüksel'de, Gürcistan'ın ABD'de olan büyükelçisi Arçil Gegeşidze, gazetecilere verdiği açıklamada; Gürcistan'ın NATO'ya üye olmasına ABD'nin taraftar olduğunu ve Rusya'nın 2008 savaşında kurduğu ilişkilerle bir çıkılmaza sürüklediği açıklamıştır. Fakat Rusya'yla ilişkileri ılımlı bir hale getirmek NATO'ya yaklaşma şansını artırabilir. 175 Aslında Gürcü dış politikacılar da ABD ile dostluk ve NATO ile yakın bağlar kurmanın, ülkenin bağımsızlığını korumak, demokratik bir toplum oluşturmak ve ekonomik refah sağlamak için vazgeçilmez olduklarını belirtmişlerdir. Fakat Rusya ile ilişkilerin başarıyla yürütülmesinin de denklemin bir parçası olduğunun bilincindedirler.

Türkiye'nin Gürcistan'la askeri işbirliğinin en fazla dikkat çeken sonuçlarından birisi, Tiflis'in 40 km güneybatısında yer alan Marneuli askeri üssü ve havaalanının 1.5 milyon dolar harcanarak modernize edilmesidir. Ocak 2001'de açılan bu üsle birlikte Gürcistan, Rusya'nın kontrolü ve etkisi dışında ilk defa gece uçuşlarına da imkân tanıyan, modern bir üsse sahip olmuştur. Bu Türkiye açısından, kendi sınırları ötesinde ve NATO dışında ilk defa bir sınır ötesi üsse sahip olunması açısından önemlidir. Bu ilişkiler Ocak 2001'in sonunda imzalanan yeni işbirliği ve destek anlaşmasıyla sağlamlaştırılmıştır. Sonuçta Türkiye'nin, Azerbaycan ve Gürcistan'la işbirliğini geliştirerek, Kafkaslardaki dengeyi kendi lehine çevirmeye çalıştığı görülmektedir. Siyasi, ekonomik, ticari ve askeri ilişkilerin yanı sıra kültürel bağlar bu yaklaşımı destekler biçimde şekillendirilmiştir. Bu durumdan en fazla rahatsızlık duyan ülke, Ermenistan olmuştur. Dönemin Ermenistan dışişleri bakanı Vartan Oskanyan'ın Nisan 2001'de yaptığı açıklamada; Türkiye ile Gürcistan arasındaki askeri işbirliği bölgesel dengeleri bozduğu için Erivan'ı ciddi bir biçimde rahatsız ettiğini dile getirmiştir. "Bu yakınlaşmada Gürcistan, Azerbaycan ve

---

¹⁷⁴ Zaza Tsuladze, "Karadeniz: Türkiye Eğitimi, Rusya ve Gürcistan", 04 Nisan 2017 <https://www.amerikiskhma.com/a/georgia-turkey-russia-military-balance-in-the-black-sea-region/3795829.html>, (Erişim Tarihi: 15 Kasım 2018)

¹⁷⁵ İNTERPRESSNEWS Ajansı, "Archil Gegeshidze - John Kerry Gürcistan-Rusya İlişkilerini Geliştirmekle İlgilendi", 24 Nisan 2013, <https://www.interpressnews.ge/ka/article/237453-archil-gegeshize-jon-keri-sakartvelo-rusetis-urtiertobebis-gaumjobesebis-mimartulebit-dainterdesa/>, (Erişim Tarihi: 9 Ekim 2018)

Türkiye'nin oluşturduğu proje, Ermenistan'ı izole etme amacı taşımaktadır“ açıklaması buna kanıt olarak gösterilebilir.¹⁷⁶

NATO'ya üyelik arzusunda olan Gürcistan günden güne isteğine yaklaşmaktadır. 11 Temmuz 2018'de Brüksel'deki Liderler Zirvesinde, Karadeniz Bölgesini ilgilendiren stratejik kararlar alınmıştır ve NATO Genel Sekreteri Jens Stoltenberg, Afganistan'da devam eden operasyona katkıda buldukları için Gürcistan'a teşekkürlerini iletmıştır. Aynı zamanda Stoltenberg, Gürcistan'ın NATO üyesi olacağını açıklamış, NATO üyelerine Gürcistan'ı desteklemesi için çağrıda bulunmuştur.¹⁷⁷ NATO'nun Gürcistan'ı destekleme isteği, Karadeniz güvenliğini ele alması ve Rusya'nın yanı başında askeri üssünün olması anlamına gelmektedir.

Türkiye'yle Gürcistan'ı birleştiren NATO askeri örgütü iki ülkenin çıkarlarını belirleyen bir noktadır. Gürcistan için; askeri, ekonomik, ticari, kültürel, eğitim ve bu gibi nedenlerden dolayı Türkiye üs tutması çok yararlı olacaktır. Öte yandan Türkiye, Kafkasya'yı Rusya ve İran'a bırakmak istememektedir ve Karadeniz'in kilit noktasının Gürcistan olduğunu belirtmektedir.

Şunu belirtmemiz gerekir ki; NATO'nun Güney Kafkasya'da bulunmasının nedeni, bölgede yer alan devletlerin kendi çıkarları doğrultusunda ayrı ayrı politika izlemelerinden kaynaklanmaktadır. Göz ardı edilmemesi gereken bir diğer nokta, Güney Kafkasya ülkelerinden örgüte katılma inisiyatifi ilk olarak Gürcistan'dan gelmiştir. Bundan yola çıkarak tektaraflı politika izlendiği söylenemez. Gürcistan'ın dış politikasını öne sürerek stratejik amaçları toprak bütünlüğünün sağlanması, demokrasi, NATO'nun askeri güvenliği altına girmek ve AB'ye entegrasyondur. Bu bağlamda Türkiye'nin komşu ülkesine desteği çok önemlidir.

2.4.2. Karadeniz İşbirliği Görev Grubu (BLACKSEAFOR)

Sovyetlerin çöküşünden sonra sıkı ilişkileri pekiştirmeye başlayan Türkiye ve Gürcistan yoğunlukla ekonomi ve kalkınma üzerine yaptıkları işbirliği ile bu coğrafyada örnek bir ticari iş ortaklığını ortaya koymuşlardır. Gürcistan ve Türkiye'nin bulunduğu bir başka

¹⁷⁶ Mitat Çelikpala, "Türkiye ve Kafkasya: Reaksiyoner Dış Politikadan Proaktif Ritmik Diplomasiye Geçiş", Kadirhas Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Derneği, Cilt 7, Sayı 25 (Bahar 2010), s.103

¹⁷⁷ CNNTURK Ajansı "Natodan Karadenize Stratejik Hamle: Gürcistan NATO Üyesi Olacak", 12 Temmuz 2018, <https://www.cnnturk.com/dunya/natodan-karadenizde-stratejik-hamle-gurcistan-nato-uyesi-olacak>, (Erişim Tarihi: 5 Kasım 2018)

Karadeniz merkezli bölgesel oluşum da, Karadeniz coğrafyasındaki en önemli askeri örgütlenme olan Karadeniz Deniz İşbirliği Görev Grubu'(BLACKSEAFOR)dur. Karadeniz bölgesinde Türkiye'nin yanı sıra, Karadeniz'e kıyısı olan Bulgaristan, Gürcistan, Romanya, Rusya ve Ukrayna bu grupta bulunmaktadır. Türkiye öncülüğünde 2001'de kurulan BLACKSEAFOR'un amacı; kıyıdaş ülkelerin deniz kuvvetleri arasında işbirliği ve birlikte çalışmayı geliştirme suretiyle, Karadeniz'de dostluk, iyi ilişkiler ve karşılıklı anlayışın daha da güçlendirilmesine katkıda bulunmaktadır.¹⁷⁸

- Taraflar BLACKSEAFOR faaliyetlerinin, Birleşmiş Milletler Anlaşmasının amaçları ve ilkeleri ile uyumlu olduğunu taahhüt ederler.
- BLACKSEAFOR faaliyeti ne herhangi bir devlete karşı bir harekettir, ne de herhangi bir devlete veya devlet grubuna karşı bir askeri ittifak oluşturmayı hedefler.
- BLACKSEAFOR faaliyeti, uluslararası işbirliği ve iyi komşuluk ilişkilerini güçlendirmeyi hedefleyen gayretlere katkıda bulunmaktadır.
- BLACKSEAFOR; bölgesel, müstakil ve aynı zamanda şeffaf bir düzenlemedir.
- Bu anlaşmanın hükümleri, tarafların diğer uluslararası anlaşmalardan doğan hak ve yükümlülüklerini hiçbir şekilde etkilemez.
- BLACKSEAFOR'a ilişkin tüm kararlar taraflarca oy kullanılarak alınacaktır.
- BLACKSEAFOR'da kural olarak yılda en az bir kez çağrı kuvveti aktive edecektir.
- Taraflar çevre koruma gereklerine saygı duyacak ve BLACKSEAFOR'un faaliyeti sırasında çevreyi korumak için mümkün olan tüm önlemleri alacaklardır¹⁷⁹

Gürcistan-Rusya çatışmasının önemli boyutlarından biri de Karadeniz kıyısının kontrolüdür. Aynı zamanda Karadeniz'in batı ve güney kıyıları, Kuzey Atlantik İşbirliği kontrol bölgesine aittir. Rusya'nın Kırım'ı işgalinden sonra, Rus kontrol ve eylem alanı artmış ve Türk ordusu temsilcileri Karadeniz'in bir Rus gölü olma ihtimalinin yüksek olduğunu açıklamıştır. Türkiye-Rusya ilişkilerinin gergin olması, Gürcistan'ın NATO'ya dahil olma ihtimalinin azalması ve Karadeniz üzerine askeri saldırıların daha da artmasına

¹⁷⁸ Arı, a.g.e, s.127

¹⁷⁹

neden olacağını söyleyebilmekteyiz. Bölgenin güvenliği birbiriyle bağlantılı şekildedir. Siyasi ve askeri boyutun yanı sıra güvenlik, doğrudan enerji ve ticaret-ekonomi olgusuyla ilişkilidir. Deniz Kuvvetleri arasında karşılıklı kullanılabilirlik ve işbirliğinin güçlendirilmesiyle bölgede barış ve istikrarı geliştirmek amacıyla kurulan BLACKSEAFOR; güvenlik sektörü olarak aslında sadece arama kurtarma, insani yardım, yıkım ve çevre gibi görevlerde hizmet etmektedir. Onun haricinde, kuruluş hedeflerini gerçekleştiremediğini, 2008’de ve daha sonra 2014’te güvenilir bir örgüt olma amacını kaybettiğini görmekteyiz. Kırım’ın Rusya tarafından ilhak edilmesi ve ülkedeki askeri gücün güçlenmesi; Karadeniz havzasında hâlihazırda var olan güçleri kökten değiştirmiş, Türkiye ve Kuzey Atlantik İttifakı için beklenmedik bir şekilde, Rusya örgütlere meydan okumuştur.¹⁸⁰

Bununla birlikte Gürcistan ulaşım yollarının (hava ve deniz) ciddi şekilde karmaşık yapıda olduğu ve Rusya’yla bir başka çatışma durumunda olduğu ve bu yüzden Gürcistan’ın tam izolasyon olasılığının gerçekleşme ihtimalinin yükseldiğini söylemek mümkündür. Rus askeri temsilcileri, Türk kıyılarına bile gelebilecekleri düşüncesindedirler.

2.4.3. Avrupa- Kafkasya Asya Ulaşım Koridoru (TRACECA)

Türkiye ve Gürcistan arasındaki anlaşmalardan biri olan Avrupa-Kafkasya Asya Ulaşım Koridoru’nun iki ülke ilişkilerinde en ön sıralarda ve geniş yer kaplayan bir proje olduğunu söyleyebiliriz. Sovyetler Birliği’nin dağılmasıyla bağımsızlığını kazanan devletlerin sahip olduğu yer altı ve yer üstü kaynakları, AB’nin bu ülkelere olan ilgisini arttırmıştır. Bağımsızlık kazanan ülkeler kendilerini dünyaya kabul ettirmek için dünya pazarlarına girmeyi amaç edinmişlerdir. Orta Asya’nın sahip olduğu stratejik önem; Avrupa ve Asya ülkeleri arasında köprü vazifesi görmesi, AB’nin dikkatini çekmiştir. AB, bu bölgelerdeki fırsatlardan diğer ülkelerin de yararlanabilmesi için TRACECA (Avrupa-Kafkasya-Asya Ulaşım Koridoru) Projesi’ni geliştirilmiştir. Bu proje sayesinde Avrupa; Karadeniz, Kafkasya ve Hazar Denizi üzerinden Asya’ya açılacaktır. Ayrıca ulaşım; daha ucuz, daha güvenli ve daha hızlı yapılabilecektir. Türkiye ve Gürcistan için

---

¹⁸⁰ EUROPEN GEORGIA: Karade Avrupa- Kafkasya Asya Ulaşım Koridoru (TRACECA)niz Güvenliği - Gürcistan İçin Bir Şans veya Uzun Vadeli Barış Perspektifi, 13 Haziran 2017, <http://eugeorgia.info/ka/article/635/shavi-zgvis-usafirtxoeba---shansi-saqartvelostvis-tu-mshvidobis-shoreuli-perspeqtiva/>, (20 Ekim 2018)

bu proje bir koridordur. Aynı zamanda bu projenin eseri olan Bakü-Tiflis-Kars demiryolu, projede bulunan her üç ülkeyi (Türkiye, Gürcistan ve Azerbaycan) birleştirmiştir.

Koridorun amaçları; 1993 yılında Avrupa Komisyonu, Ermenistan, Azerbaycan, Gürcistan, Kazakistan, Kırgızistan, Tacikistan, Türkmenistan ve Özbekistan hükümetlerinin katılımı ile Brüksel’de düzenlenen konferansta, bu ülkelerin ticaretini ve ulaştırmayı güçlendirmek için uluslararası ekonomiyle bütünleşmeleri için formüle edilmiştir. Konferansın amaçları;bölgede ticaretin gelişmesi konusunda katılımcı ülkeler arasındaki işbirliğini canlandırmak ve bölgenin ticaret ve ulaştırma sistemleriyle ilgili problem ve eksikliklerini ortaya koymaktır. AB tarafından finanse edilen bir Teknik Yardım Programı’nın zamanını ve şartlarını belirlemek, Orta Asya-Kafkasya-Avrupa Ulaştırma Koridoru’nu oluşturmak ve geliştirmek, uluslararası Finans Kurumları’ndan (IFIS), kalkınma ortaklarından ve özel yatırımcılardan finansman sağlama vasıtası olan TRACECA projelerini teşvik etmektir.¹⁸¹

TRACECA projesinin Gürcistan’da yapılan yapım ve onarma işleri, 1997 yılında başlamıştır. Kırmızı Köprü rehabilitasyonu ve TRACECA köprüsü yapımı1998 yılında 18 ay süreliğine başlamış ve1998’de de 12 ay süreliğine Gürcistan’ın Poti limanında demiryolu feribot servisleri dizaynı ve yapımına başlanmıştır. Poti (Gürcistan) limanlarının feribotlu, kargo hareketlibilgisayar sisteminin kurulumu ve bilgisayarların sağlanması, tesisat kurulumu ve de iletişim malzemeleri 18 ay süreliğine başlamıştır. 2000’de Gürcistan demiryolları, sinyalli optik kablo sistemine 24 ay sürecek şekilde bütçe ayırmıştır.¹⁸²

Türkiye ve Gürcistan’ın bulunduğu TRACECA koridoru, bu iki ülkeden başka ülkelerle de sıkı ekonomi işbirliği sağlama fırsatı yaratmıştır.

2.4.4. Karadeniz Ekonomik İşbirliği Örgütü (KEİ-BSEC)

Sovyetlerden önce ya da sonra oluşan tüm kuruluşlar, belli bir nedene bağlı olarak oluşmuştur. Bu nedenlerden bazılarında askeri örgütler, ticari ortaklıklar, siyasi partilerin kurulması, güvenliğin sağlanması, yeni fikirlerin oluşması, yeni partnerlerin ortaya

¹⁸¹ TRACECA, Kaynak: <http://www.traceca-org.org/ru/strany/traseka/>,(Erişim Tarihi: 20 Ekim 2018)

¹⁸² Mehmet Vahit Eren, Uluslararası Ulaşım Koridoru Açılımı, 12 Temmuz 2009, www.mevzuatdergisi.com/2009/07a,(Erişim Tarihi:20 Kasım 2018)

çıkması gibi birçok örnekler verilebilir. Bilindiği gibi Sovyetlerin dağılması, ekonomi sütununun çökmesi ve merkezi bir sistemin yok oluşu her türlü eksikliği getirmiştir.

Sosyalist sistemin taşıyıcısı SSCB zamanında kurulmuş “Karşılıklı Ekonomi Yardım Konseyi“ (COMECON), Sovyet sisteminin çöküşünden sonra 1991 senesinde fes edilmiştir. COMECON’un içinde yoğunlukla Doğu bloğunda olan ülkeler yer almaktadır. Yeni dünya düzeyine ilerlediğimiz bir dönemde, COMECON’un yerini dolduracak bir ekonomik birliğe ihtiyaç duyulmuştur.¹⁸³

Türkiye’nin çabası ve isteği üzerine Karadeniz havzasında işbirliği arayışları konusunda ilk temaslar 1990 yılında gerçekleştirilmiştir. Bu temaslar sonucu sağlanan ön konuşma çerçevesindeki ilk toplantı, 19-21 Aralık 1990 tarihlerinde Ankara’da düzenlenmiştir. Bunu 12-23 Mart 1991 tarihlerinde Bükreş’te, 23-24 Nisan 1991 tarihlerinde Sofya’da ve son olarak 11-12 Temmuz 1991 tarihlerinde Moskova’da yapılan toplantılar izlemiştir. Yapılan bu toplantılar sonucunda, işbirliğine temel oluşturacak metin üzerinde uzlaşmaya varılmıştır. Türkiye, yaptığı görüşmeler sonucunda 3 Şubat 1992 tarihinde Karadeniz Ekonomi İşbirliğinin (KEİ) dışişleri bakanlarını İstanbul’da bir araya getirmiştir. Bu toplantının asıl amacını; Sovyetler Birliği’nin dağılmasıyla bağımsızlıklarını kazanan yeni cumhuriyetlerin katılım sürecini yenilemek ve Karadeniz Ekonomik İşbirliği Deklarasyonu’nun imza tarihini ve usulünü tespit etmek oluşturmaktadır. KEİ Zirve Deklarasyonu, 25 Haziran 1992’de İstanbul’da düzenlenen zirve toplantısında; Arnavutluk, Ermenistan, Azerbaycan, Bulgaristan, Gürcistan, Yunanistan, Moldova, Romanya, Rusya Federasyonu, Türkiye ve Ukrayna’nın devlet ve hükümet başkanlarınca imzalanmıştır. Böylece, KEİ resmen faaliyete geçmiştir. ABD, AB Komisyonu, Almanya, Avusturya, Beyaz Rusya, Çek Cumhuriyeti, Hırvatistan, İsrail, İtalya, Mısır, Polonya, Slovakya Cumhuriyeti ve Tunus da örgüt gözlemcisi statüsünde bulunmaktadır.¹⁸⁴Kurucu Üyeler: Türkiye, Azerbaycan, Ermenistan, Gürcistan, Moldova, Rusya Federasyonu, Ukrayna, Bulgaristan, Romanya. Üye Ülkeler:Arnavutluk, Sırbistan, Yunanistan

¹⁸³ Ekodialog Özgün Ekonomi ve Mekale Arşivi,http://www.ekodialog.com/ekonomi_kurumlari/karsilikli_ekonomik_yardim_konseyi.html,(Erişim Tarihi: 15 Ekim 2018)

¹⁸⁴ Aladdin Yalçınkaya, Kuruluşdan Günümüze Karadeniz Ekonomi İşbirliği Örgürü", Cild 5 özel say, 2017, s.3-4

KEİ, üye ülkeler arasında işbirliğini artırma ve üyeler arasındaki sorunları çözmeye dayalı bir oluşum olarak ortaya çıkmıştır. Örgütün amaçları Zirve Deklarasyonu'nda belirtilmiş olup, genel olarak şu şekilde sıralayabiliriz:

KEİ'ye üye ülkelerin, coğrafi yakınlıklarından ve ekonomilerinin birbirlerini tamamlayıcı özelliklerinden yararlanılarak; aralarındaki ekonomik, ticari, bilimsel ve teknolojik işbirliğini geliştirmelerini ve Karadeniz havzasının bir barış, istikrar ve refah bölgesine dönüştürülmesi amaçlanmaktadır. Bu temel amaç doğrultusunda, kısa dönemde bölge ülkeleriyle işbirliği için uygun ortam oluşturulması, mal ve hizmet ticaretinin artırılması öngörülmüş; uzun dönemde, kişilerin, malların, sermayenin ve hizmetlerin serbest dolaşımı hedeflenmiştir.¹⁸⁵

Örgüt, ekonomik bağlamda ülkelerin bir araya gelmesini iyi düşünmüştür lakin bazı üye bazı ülkeler arasında gerginlik olduğunu da belirtmekte fayda vardır. KEİ'nin amacı, içerisinde bulunan ülkeleri yakınlaştırmaktır. Örneğin Türkiye-Yunanistan, Ermenistan-Azerbaycan ve Rusya-Gürcistan gibi devletler ve birbirleriyle sınır konusunda ya da başka siyasi konularda sorunları olan ülkelerdir. KEİ'nin amaçlarından bir tanesini de aslında ekonomik bütünleşme ve iyi ilişkiler geliştirerek bu sorunların çözümüne yardımcı olmak oluşturmaktadır. Bu sorunların çözümünde, KEİ'nin etkin rol alması ve işlerliği önemli bir paya sahip olacaktır.

KEİ'nin düzenli olarak çalıştığı gruplara bazı konularda yardımcı olmaktadır. Bunlar; enerji konusu, ekonomik ve ticari kalkınma konusu, küçük ve orta ölçekli işletmeler, turizm konuları, organize suçla mücadele, taşımacılık sorunları, iletişim konuları, istatistik ve bilgi değişimi, bilim ve teknoloji konuları, çevre konuları, eğitimle ilgili konular, sağlık ve ilaç temin etme konuları, tarımla ilgili, acil durumlar, bankacılık ve finans konuları, kurumsallaşma ve iyi yönetme sistemi, gümrükle ilgili konular, kültürle ilgili konular, teşkilatlanma ve bunun gibi başka konulardır.¹⁸⁶

---

¹⁸⁵ Ekodialog Özgü Ekonomi Mekale ve Arşiv,
http://www.ekodialog.com/ekonomi_kurumlari/karadeniz_ekonomik_isbirligi_organu.html, (Erişim Tarihi: 20 Ekim 2018)

¹⁸⁶ Gürcistan Dış İşler Bakanı,
<http://mfa.gov.ge/MainNav/ForeignPolicy/MultilateralRelations/BSEC.aspx>, (Erişim Tarihi: 15 Ekim 2018)

Aynı zamanda birliğe üye olan devletler belirlenen tarihteki toplantılarda, tüm ülkelerden gelen iş adamlarıyla kendi çevrelerinin genişlemesine zemin yaratmaktadır.

KEİ örgütünün öncülüğünde yapılan en önemli anlaşmalardan biri olan “Karayol Taşımacılığıyla İlgili Özel Memorandum“da (2006), devletlerarasında taşımacılığın kolaylaştırılması mutabakatına varılmıştır. 2009 yılının dördüncü komite toplantısında, deneme projesine 7 ülke (Arnavutluk, Ermenistan, Gürcistan, Moldova, Romanya, Sırbistan ve Türkiye) katılmıştır. İstanbul’da 2013 yılında deneme projesi sonuç olarak, onaylanmış ve Ukrayna da katılmıştır. KEİ’nin izin belgesi, bu ülkelerdeki güzergahlardan farklı ülkeleretaşıma yapma yetkisini sağlamaktadır. Bu izin belgesiyle örgüte üye ülkelerin topraklarına sadece bir sene içinde vizesiz dolaşım yetkisi verilmektedir.¹⁸⁷

KEİ tipli örgütlerin, çoğunlukla ekonomik gücü, ticari ağırlığı, sermaye cirosu diğer yandan siyasi etkisi çok önemli rol oynamaktadır. Örgüt beklenen talepleri gerçekleştirememiş ve öncelikli olarak bu bölgelerde biriken problemlerin çözülmesi için çalışmalar yapılmamıştır. Gürcistan’ın en önemli sorunu, kuzey komşusu Rusya’yla bir örgüt içerisinde bulunmasının örgütün işlevselliğini sınırlıyor olmasıdır.¹⁸⁸

KEİ kapsamında; ülkeler arası serbest pazar, katılımcı yönetim, hukukun üstünlüğü ve insan haklarının ön planda tutulduğu bir işbirliği ve uyum hedeflenmiştir. Bu bakımından KEİ Türkiye-Gürcistan ilişkilerini çeşitli projelerle birbirine yaklaştırmıştır.

---

¹⁸⁷ Gürcistan Ekonomi ve Ulaşım Bakanlığı, http://lta.gov.ge/?page_id=1304, (Erişim Tarihi: 15 Ekim 2018)

¹⁸⁸ Lela Kunjulia, "KEİ -Daha yaxşı gelecek beliyormu?", 26 Haziran 2012, <https://www.radiotavisupleba.ge/a/bsec-20/24626252.html>,(Erişim Tarihi: 15 Ekim 2018)

BÖLÜM 3. EKONOMİK VE KÜLTÜREL İLİŞKİLER

3.1. Ekonomi İlişkiler

Soğuk Savaş sonrası SSCB sistemin çöküşünden hemen sonra, Türkiye-Gürcistan ekonomi ilişkileri, Gürcistan ekonomisinin kalkınmasında çok önemli rol oynamıştır. Dünya Bankasının yaptığı bir araştırmaya istinaden Sovyetler dağıldıktan hemen sonra, Gürcistan sonuçları ağır ve derin zararlar taşıyan ekonomik bir kriz geçirmiştir.

Sovyetler Birliği 70 senelik zaman zarfında, Gürcistan Ticaret alanında Sovyetler'in en önemli ekonomi merkezlerinden biri olmuştur. Onuda söyleye bilirizki ekonomiye dair birçok ticaret kararları ilk önce Gürcistan'da müzakereye çıkarılıyor ve en son kararı Moskova veriyordu. Üretim, tüketim, dağıtım, ithalat, ürün kalitesi, miktarı, fiyatı ve dizaynı yanı ticarete ait tüm kararlar merkez otorite tarafından kabul ediliyordu.

Sovyetler kapalı bir ekonomi sistemi olan birlikti. Tüm ekonomik kuruluşlar ve kaynakların kullanım yetkisine merkezi hükmet sahip idi. Ürünlerin ihracatı ve ithalatı devlet tarafından kısıtlanmıştır ve piyasalar sıkı kontrol altındaydı. Bununla beraber ithal mallar esasen müttefik Doğu Avrupa ülkelerinden geliyordu ve ürünlerin dağıtımı Sovyetler'in merkezinden habersiz yapılamazdı. Birliğin vatandaşları bir tek müttefik ülkelere seyahat etme hakkına sahipti.

Kapalı ekonominin, özgürlükler ve insan haklarının kısıtlandığı sistemlerde asla gelişimden bahs edemiyiz. Merkezyetçi bir birliğin çöküşü sonrası birçok problemler haliye ortaya çıkmış oldu. Örneğin, işgücü niteliğinin düşük olması, üretimde teknolojinin yetersizliği ve başka bu gibi problemler kendini kabarık bir şekilde gösterdi. Bu nedenlerden dolayı bağımsızlığını yeni kazanmış, deneğimsiz bir ülke olarak Gürcistan, rekabet gücünden yoksun olduğu için, Küresel pazarlara çıkamamıştır.

Gürcistan ekonomisinde gayri resmi gelişmelerden, sağlam kaynakların bulunmamasından dolayı ülkede yolsuzluk ve rüşvet yaygınlaşmıştır. Bu durum (rüşvet, yolsuzluk) aynı zamanda Gürcistan'ın ekonomik hayatının gelişmesinde, çözülmesi zor olan kilit problem olmuştur. Gürcü menşeli endüstriyel malzemelerin yetersizliği ve zayıf olması uluslararası pazarlara çıkmasına engel olmuştur. Yabancı yatırımcı ve partnerlerin sifira inmesi, ithalat ve ihracatın çok güçlü bir şekilde düşüşüne neden olmuştur. Haliyle bu vaziyet işsizlik oranını yükseltmiş ve ülke hırsızlık, kaçakçılık yuvasına dönüşmüştür.

Yetersiz ve deneğimsiz girişimci bir alt yapıya sahip olan ülkenin ekonomisini böylece moderin üst düzeye taşımak mümkün olmamıştır. Gürcistan sosyalist bir piyasadan kapitalist bir piyasaya geçmesi, yeni sisteme uygunlaşması gayri resmi özel kurumların ortaya çıkmasınada neden olmuştur. İş hayatında deneğimsiz işçi gücüne sahip, belirsiz ticari kurallara sahip olması, yabancı yatırımcılarla nasıl ticari ilişki kuracaklarına dair hiç bir fikri olmayan, genç Gürcistan devleti yabancı yatırımcılar tarafından cazib bir devlet olarak gözükmemiştir.

Zayıf ekonomisiyle hayatta zorlukla ayakta duran Gürcistan, Rusya devletinin enerji ablukası ile karşı karşıya kalmıştır. Rusya bir süreliğine doğal gaz ve elektriği Gürcistan'a kapatmıştır. Sadece Gürcistan'da olan rus yatırımcılarına Ermenistan üzerinden doğal gaz ve elektrik tedarik etmiştir. Gürcistan'ın ayakta kalması için bir ortağa, desteğe ihtiyacı vardı, yeni üretici ve tedarikçi partnerler bulması gerekiyordu. Bu desteği ilk olarak hızlı şekilde Güneybatı komşusu olan Türkiye devletinden almıştır. Bununla Türkiye bu genç devletin birkaç yıl içerisinde ithalat ve ihracat yatırımcısına dönüştü. Gelecek 20 yılı ele alarak 1995 senesinden Türkiye-Gürcistan ticaret döngüsü Gürcistan'ın genel ticaret haciminin %15'ini, 2014 senesine geldikte ise 2 milyar ABD dolara yakın ticari ilişkileri olan ticari bir ortağı olmuştur. Türkiye hükümeti aynı yılda Gürcistan ekonomisine 1 milyar ABD doları yatırım yapmıştır.¹⁸⁹

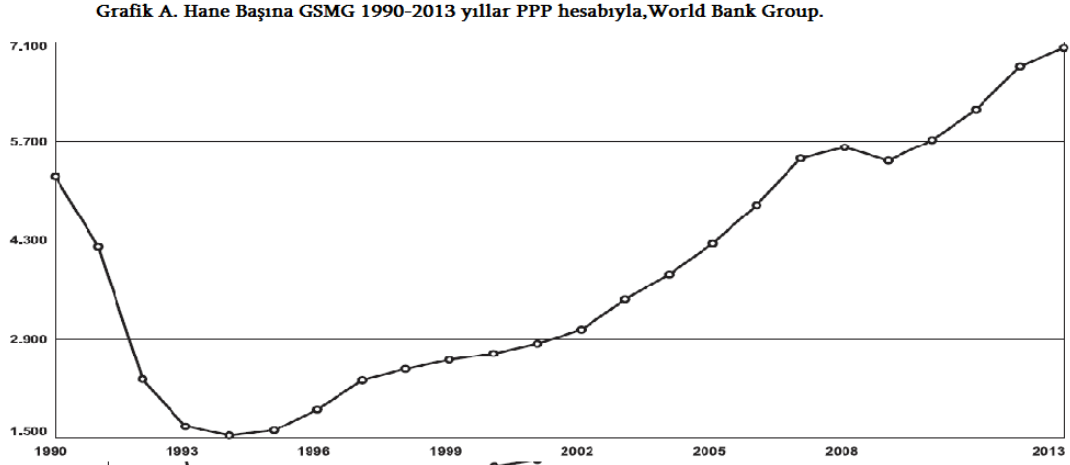
İki taraflı ilişkilerin güçlenmesi için bir takım adımlar atılmıştır. Çok amaçlı ticari sözleşmeler yapılmaya başlanmış vizelerin kolaylaşması ve iptalı, gümrük vergileri, sınır geçişinin kolaylaşması, doğal gaz ve petrol hatları, yüksek voltajlı elektrik hatları, demir yollarının altyapılarının döşenmesine ek olarak Türkiye devleti Şahdeniz boru hattının Gürcistandan geçmesini desteklemiş ve kısmende olsa enerji ihtiyacını sağlamıştır. Böylece, Gürcistan'ı Rusya enerji kaynağı bağımlılığında kurtarmıştır. Gürcistan'ın iki büyük şehri olan Tiflis ve Batum'ye uluslararası ulaşımın kolaylaşması için Gürcistan'da Türk firması olan TAV çok katkıda bulunmuş, Avrupa ve Asya'yı birleştiren modern havalanlarını inşaa etmiştir. Ayrıca sınıra yakın, Türkiye'nin Karadeniz bölgesinde yaşayan Türk vatandaşları Batum havalanını sıkça kullanmaktadır. Şunu belirtmemizde fayda var, Gürcistan ekonomik hayatının gelişmesinde ve inşasında, kaynakların

---

¹⁸⁹"Türkiye-Gürcistan Ekonomi İlişkileri", Gürcistan Strateji ve Uluslararasıİlişkiler Merkezi, Uzman görüşü, Gia Jandieri, (2016 say,58. s,4 Tiflis/Gürcistan)

sağlanması ve bulmasında her zaman Türkiye devletinin yardımı olmuştur. Ortaya koymuş olduğum bu çalışmada, amaç iki taraf için karlı ekonomik ortaklık, iyi komşuluk ve dostluk ilişkileri çerçevesinde Türkiye ve Gürcistan başarılarından bahsetmektedir.

Dünya Bankasının araştırmaları aşağıdaki grafik A'da 1990-2013 yıllarında Gürcistan'ın kişi başına düşen geliri (PPP)¹⁹⁰ gösterilmiştir.

Şekil 1. 1990-2013 yıllarında Gürcistan'ın kişi başına düşen geliri (PPP)

Aslında Gürcistan'ın piyasadaki gerçek ekonomik değeri, onun varlık ve insan sermayesi kadardır. Ekonomik krizin ortaya çıkmasına neden olan bazı sebepler:

- Deneyimli firmaların yetersizliği;
- Nitelikli iş gücü yetersizliği;
- Yan sanayi ve servis ağının yetersizliği;
- Yer altı ve yer üstü doğal kaynakların olmaması;
- Günümüz teknolojisinden uzak altyapı ve modern olmayan cihazlara sahip olmak;
- Rekabet gücü olmayan tarım yöntemleri;
- Rusya baskısı, iç sorunlar ve istikrarsızlık;
- Yetersiz eğitim kurumları;

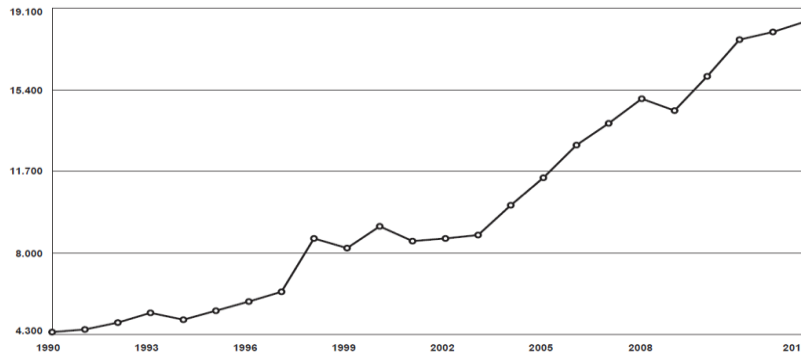
Gürcistan'da üretilmiş ürünleri eski Sovyetler'in ticaret yaptığı ülkeler artık almıyordu, yani ortakların olmaması ürünlerin ülke içinde kalmasına neden oluyordu. Aynı zamanda üretilmiş ürünlerin Sovyetler'den ayrılan ülkelerle ticarete durma noktasına gelmişti.

¹⁹⁰Kaynak: The World Bank Group

Yabancı döviz birimlerinin azalması ülkede önemli şekilde ihracatın düşüşüne neden olmuştur. Rusya 1993’de parasal yönde bir reform yaptı ve Sovyetlerin para biriminin kullanmasını durdurdu, yani Rus para birimi Ruble olarak değiştirildi ve sonuç olarak enfelasyona neden olmuştur¹⁹¹. Bağımsızlığını yeni kazanmış Gürcistan’da kendi para birimi olan Kupon kullanmaya başladı. Yaranmış durum 1993-1995 yılları arasında sürekli değişikliğe uğrayarak 1 ABD doları 712 Kupondan 1.300.000 kupaona kadar devalüasyonla sonuçlandı. Bu zor durumla karşılaşıya kalmasına rağmen barışçıl ve girişimci ülke olarak, kendi ekonomik istikrarı için çalışmalar başlatmıştır. Gürcistan 1994’da yeni ekonomi kanunlar, 1995’da geldiğinde ise yeni Anayasa ve yeni para birimi Lari’yi kabul etti. Ülke yeni ortaklar, gelişmiş hedefler ve uluslararası kuruluşların desteğiyle yeni heyata başlamıştır. Ülkeye gelen ilk ithal ürün ve ticari anlaşmalar Türkiye devletiyle başladı.¹⁹²

- **Türkiye Gürcistan’ın En Güvenilir Partneri Haline Geliyor**

1990’da ticari anlaşmaların ve ticari ortakların en güvenilir Türkiye olmuştur. Ticari ortaklıklar özellikle 1990’lı yıllarda hızla artmaya başladı. Türkiye ile ticari anlaşma hacmi ortalama olarak 1990-2003 seneleri arasında %4.2 artış hızı göstermiştir. Türkiye’nin Gayri Safi Milli Geliri \$124,4 milyar ABD dolarından 821,7 milyar ABD dolarına yani 6,6 kat %560 oranda yükselmiştir¹⁹³ (1990 senesinde Gürcistan ekonomisi sadece 35% olduğu belirtiliyor). Bir sonraki B Grafisinde Türkiye devletinin kişi başına düşen gelirine baka biliriz (PPP, Mevcut ABD doları, Dünya Dankası).

Şekil 2. Türkiye'nin GSMG 1990-2013'de PPP hesabıyla, World Bank Group.

¹⁹¹ " **Parasal Reforma 1993 yılında**", Rusya Parası Geçmişten Günümüze, <https://www.russian-money.ru/articles/reform-1993> (27.07.2017)

¹⁹²Kaynak: **Business Press News**, <https://bpn.ge/finansabi/20509-rogor-icvleboda-laris-kursi-erovnuli-bankis-prezidentebthan-erthad.html?lang=ka-GE>

¹⁹³ Kaynak: World Bank Development Group.

Gürcistan ekonomisinin büyümesine rağmen bu düzey aşağı inmeğe başladı, ama 2008 yılından sonra Türkiye devletiyle beraber başarılı bir ekonomi ortaklık yakalamaya başladılar. Türk-Gürü şirketleri algı -satki işlemleri denegimine başladılar. Bu denegimler sonucunda Gürcistan'da olan mağazalarda yabancı ürünlerin içinde en fazla Türkiye'den ithal olunmuş ürünler yer almaktadır.

23 Mayıs 2017 yılında Türkiye'nin Başbakanı Binali Yıldırımın Gürcistana ziyareti zamanı iki ülke arasında Ticari-Ekonomi ilişkilerinin yükselmesi için önemli konular konuşulmuştur. Aynı zamanda iki taraflı ilişkilerin derinleştirilmesi için 4 farklı belgeye imza attılar bunlar kültürel, ekonomi, Adalet ve Siber Güvenliğidir. Belge içeriği bu şekildedir:

- "Türkiye Adalet Bakanı ve Gürcistan Adalet Bakanı arasında Ortak İşbirliğinin Beyanı"
- Beyan, "Gürcistan ve Türkiye Cumhuriyeti arasında Ortak Ekonomik ve Ticari Komisyon (JETCO) Kurulması"
- "Gürcistan Hükümeti ve Türkiye Devleti arasında Kültürel İşbirliği Programı"
- "Gürcistan'ın Adalet Bakanlığı ve Türkiye Devletinin Ulaşım, Denizcilik ve İletişim Bakanları arasında Siber Güvenlik İşbirliği anlaşması" imzalanmıştır.¹⁹⁴

Zamanının, Gürcistan'ın Ekonomi ve Kalkınma Bakanı Giorgi Gaxaria görüş zamanı taraflar işbirliği potansiyeli sürekli değişmesi ve gelişmesi iyi anlaşıldığı ticaret ortakları olmasının kanıtıdır. Aynı zamanda Sayın Gaxarian'ın belirttiğine göre: "Ülkeler arasında yapılmış başarılı projelerin sonucu olarak, Türkiye yıllardır Gürcistan'ın en büyük ticari ortaklarından biridir. Gürcistan'ın-Türkiye'le ticari ciro payı, Gürcistan'ın toplam ticari cirosun'un %16'dır, dolayısıyla bu ticari ortaklık hızla yükseldiğini görüyoruz. 2017 yılın 4 aylık verilerine göre Gürcistan'dan Türkiye'ye yapılan ihracatın 76 milyon gösteriyordu, geçen yılın aynı dönemindenysebu göstericilerden %19'den fazla olduğunu söyleye biliriz. Gürcistan'ın en büyük ihracat partnerlerinin arasında üçüncü yerde olduğunu arz etmiştir.¹⁹⁵

¹⁹⁴ "Gürcistan ve Türkiye Başbakanları arasında çeşitli İşbirliği belgelerine imza attılar", <https://jam-news.net/?p=39793&lang=ka>, JEMNEWS,(23.05.2017 yıl)

¹⁹⁵ "Giorgi Gaxaria (2017 yılında Gürcistan'ın Ekomomi ve Kalkınma Bakanı) Türkiye Ekonomi Başbakanla görüşü", <http://medianews.ge/ge/giorgi-gakharia-turqetis-ekonomikis-ministrs-shekhvda/26779>, MedyaNews Haber Ajansı, (23.05.2017 yıl)

Devletlerarasında ilk ticari ortaklık anlaşması 1994’de iki taraflı Gümrük sözleşmesi olmuştur. Yeni ticari anlaşmalar bu ilişkileri ileriye götüreceğinin bir göstergesiydi, 1995 yılına gelindiğinde Türkiye Gürcistan’ın en önemli partneri ve ülkenin ticaret haciminin %20’i kaplıyordu. Gürcistan’ın 1990’da yabancı yatırım Cirosunun %15’ini Türkiye’ye aittir. Türkiye ülkenin en öncül partneridir, bu göstergenin diğer bir kısmını dolduran Ukrayna’dır.

Ülkeler arasında ikitaraflı anlaşmaların sonucu 1995’de toplam 129 ABD dolar gösteriyordu. 2014 yılında bu gösterge 2 milyar dolara kadar yükselmiştir. İki taraf arasında serbest ticarete ve çift verginin 2007’de iptalı, taraflar arasında verimli bir şekilde yaklaşımlarına neden olmuştur.

Vermiş olduğumuz bilgiler ve ülkelerin karlı bir şekilde birbirlerini desteklemesinin en önemli sebeplerinden biride, taraflar arasında ithal ve ihracatın ne kadar çeşitli olması, kendini önemli şekilde göstermiştir. Tarafların en çok ticari ürünleri aşağıdaki şekilde tanımlaya biliriz. Gürcistan’dan Türkiye’ye ithal olunan mallar: elektrik, madenler, kimyasal gübreler, demir-alaşimsız çelik, örme mensucat ve otomotiv. Türkiye’nin Gürcistan’a yaptığı ihracat malları: madenler, ilaç ve tıp malzemelri, demir inşaat aksamaları, mobilya, kâğıt, kablo ve başka ürünler (kaynak: Gürcistan Ekonomi ve Kalkınma Bakanlığı, 2017).

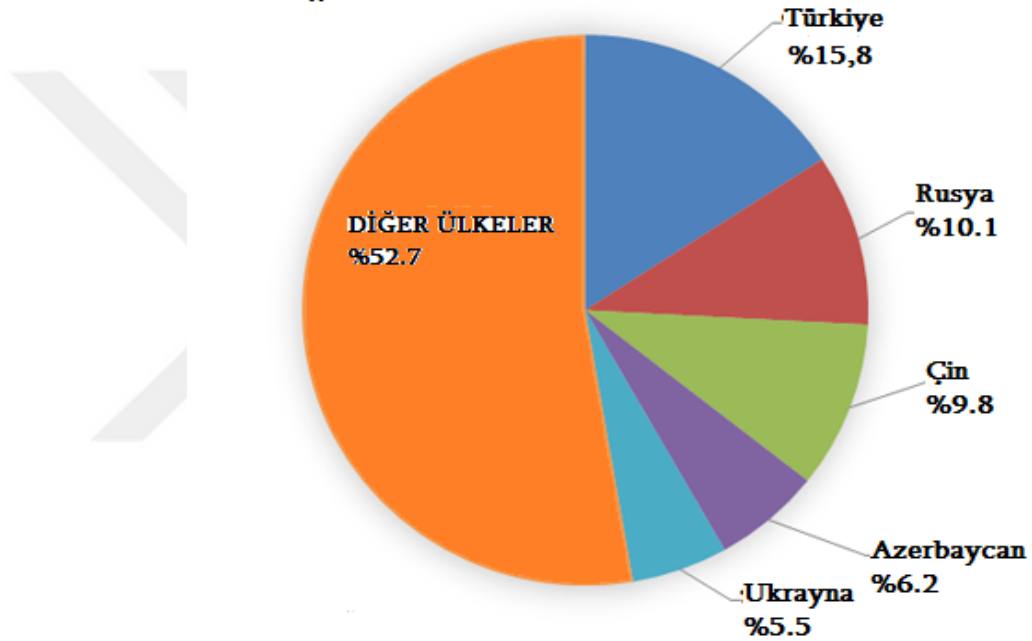
Tablo 1. 2014-2017 yıllar arasında Gürcistan’’ın ihracatında önde gelen 4 ülke

GÜRCİSTAN’’IN İHRACATINDA ÖNDE GELEN ÜLKELER (ABD DOLARI)					
ÜLKE ADI	yıl	2014	2015	2016	2017
Rusya		274 754,0	162 885,6	206 044,0	396 672,0
Azerbaycan		544 448,0	240 953,4	152 374,8	272 149,9
Türkiye		239 301,6	186 769,6	173 449,0	216 673,6
Çin		90 393,3	125 803,2	174 329,7	201 701,7
GENEL VERİLER		1 148 896,9	716 411,8	706 197,5	1 087 197,2

Tablo 2. 2014-2017 yılları arasında Gürcistan'ın ithalatında önde gelen 4 ülke

Gürcistan'ın İthalatında Önde Gelen Ülkeler (ABD doları)					
Ülke adı	YIL	2014	2015	2016	2017
Türkiye		1 728 815,7	1 327 477,8	1 353 584,8	1 373 729,2
Çin		733 467,5	587 298,9	547 690,7	732 946,3
Rusya		575 570,3	625 065,6	675 627,7	796 654,0
Azerbaycan		638 066,4	538 789,4	492 474,2	553 685,4
GENEL VERİLER		3 675 919,9	3 078 631,6	3 069 377,5	3 457 014,8

Gürcistan'ın Genel İthalatında Büyük Payı olan Ülkeler. 2018 Ocak-Ağustos verileri

Şekil 3. Gürcistan'ın 2018'de İthalatının Büyük Payı Olan Ülkeler. ¹⁹⁶

Gürcistan ve Türkiye Arasında Bağlanmış Olan Toplumsal Anlaşmaları.

İki ülke arasında toplumsal ilişkilerde fazlasıyla gelişmiş durumdadır. Onu da belirtmemiz gerekirken Türkiye'den Gürcistan'a gelen vatandaşların sayısı daha belirgin şekilde 2013-2014 yıllarında artış göstermiştir. Aynı zamanda 2005-2014 yılları arasında Türk vatandaşlarının Gürcistan'a 7 milyona yakın ziyaretçi sayısı olmuştur. İki halk arasında ziyaret sayısı 2006 senesinde vizesiz girişle ilgili bir anlaşma yapılması sonucunda, karşılıklı gidiş-gelişler kolaylaşmış oldu¹⁹⁷. 2011 yılına gelindiğinde ülkeler arasında sınır

¹⁹⁶ Gürcistan'ın İstatistik kurumu Geostat.ge http://www.geostat.ge/?action=page&p_id=133&lang=geo

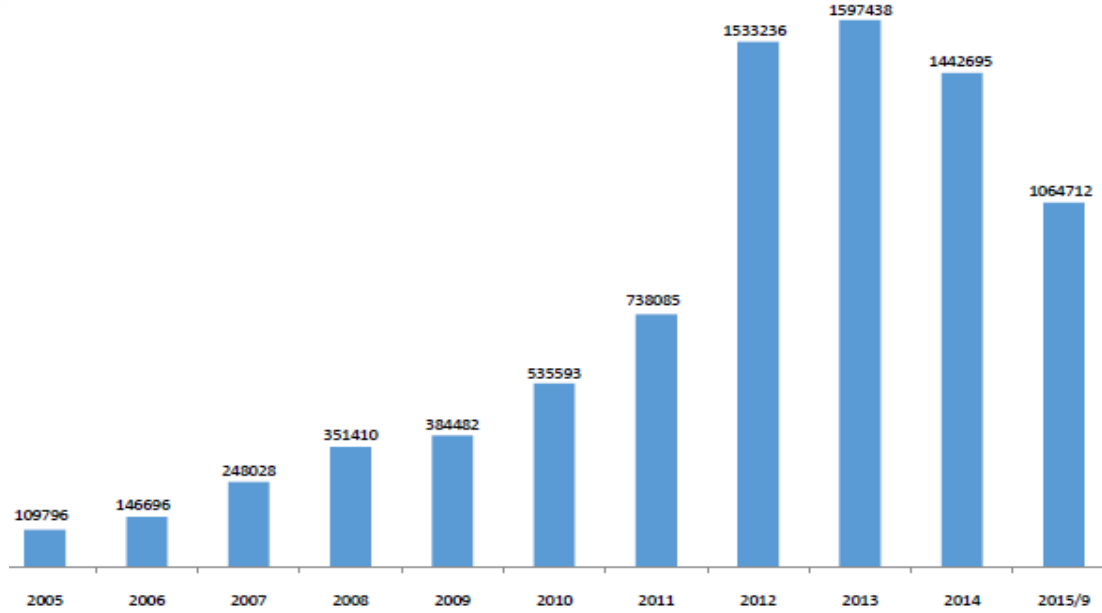
¹⁹⁷ Kaynak: www.und.org.tr/tr/7846/turkiye-gurcistan-vize-anlasmasinda-degisiklik (tarih: 08.02.2006)

giriş-çıkışı artık kimlikle mümkün olmuştur, buda ziyaretçilerin sayısında hızla artışa neden olmuştur. İki ülkeyi birleştiren karayolunun 273 km'i, iki ülke arasında 4 sınır kapısının olduğunu belirtmemiz lazım. Bu sınır kapılarından biri en geniş kullanılanı Batum şehrinde (Sarp), Ahaltskhede (Posof), daha öncede kullanışta olan Çıldırda (Çıldır-Aktaş) ve Muratlıda (Borçka-Muratlı) sınır kapılarıdır. Karşılıklı siyasi ilişkiler kendisiyle iyi güzel ziyaret ilişkilerini hızla artırdı, bunu aşağıda gösteren Tabloda göre biliriz. Tablo 3 ¹⁹⁸

Tablo 3. Türk vatandaşlarının Gürcistan'a ziyaret sayısı ,2005-2014 yıllar arasında ve 2015 yılının 9 ayı, İstatistikası.¹⁹⁹

Türk vatandaşların Gürcistan'a ziyaret sayı

¹⁹⁹Turkish Statistics Unstitute: www.turkstat.gov.tr/UstMenu.do?metod=temelist

Şekil 4. Batum/Georgia: Sarp sınır kapısı. ²⁰⁰

İki ülke arasında sınır geçişini bir pencere prensipine dayatarak, sistemi çok kullanışlı hale getirmişlerdir. Böylece geçiş prensipi seyahatçileri ve malların geçiş prosedürünü önemli şekilde azaltmıştır.

Eğitim alanında da ülkeler arası değişim programlarının fazla olduğunu söyleye biliriz. Yıllara uygun olarak Gürcistan'dan Türkiye'ye giden öğrencilerin her yıl hızla artışı verilerde göre biliriz. Türkiye istatistik verilerine göre 2017-2018 yılında Gürcistan'dan 689 öğrenci Türkiye'nin farklı farklı şehirlerinde eğitim alıyor ve onlardan 256 kadın 433 ise erkek öğrencilerdir.²⁰¹

Türkiye aynı zamanda Gürcistan vatandaşlarına verdiği tıbbi hizmet, ülkenin sosyal durumdan dolayı çok önemlidir. Türkiye istatistik kurumunun 2012 yılında Gürcü vatandaşlarının ziyaret sayısını internet sitesinde yayınladığı kategori verileri.

- Spor, Eğlence ve Kültür - %40,6
- Akraba ve Arkadaş ziyareti-%39,0
- Eğitim staj-%0,5
- Sağlık ve Tıbbi nedenler-%0,9
- İş amaçlı (konferans, toplantı, görev ve başka.)-%6,0
- Transit-%1,9
- Alışveriş-%13,8

3.2. İki Ülke Arasında Ortak İş Yaptıkları Projeler

²⁰⁰ Kaynak, <https://news.ge>

²⁰¹ Yüksek Öğretim Bilgi Yönetim Sistemi, Türkiye istatistik Kurumu, <https://istatistik.yok.gov.tr/> (2017-2018 yıllar)

3.2.1. Bakü- Ceyhan- Boru Hattı

Güney Kafkasya'daki Hazar denizi enerji ve petrol kaynakları, XIX. Yüzyılda ortaya çıkmaya başlamıştır. O dönemden başlayarak, Güney Kafkasya enerji ve petrol kaynaklarını ithal eden devletlerin dikkat merkezi olmuştur. Bölgenin dünyaya petrol ve enerji tedarik etmesi, XIX. yüzyılın sonu ve XX. yüzyılın başlarında daha çok önem arz etmekteydi. Bugünde modern küresel enerji ve petrol politikasında, Güney Kafkasya enerji koridoru vazgeçilmez bir öneme sahiptir. Bu bağlamda petrolün bulunduğu ve üretildiği bölgeler kadar, tüketicilere ulaştırıldığı güzergâhlar ve ulaştırma şekilleri de önem kazanmıştır. Ülkeler arası ticarete konu olan petrol; boru hatları ve denizyolu (tankerler) olmak üzere başlıca iki yolla taşınmaktadır. Ayrıca daha kısa mesafelerde kara tankerlerinden de yararlanılmaktadır.

Türkiye'nin yıllık petrol tüketimi ortalama 230 milyon varil iken, ABD'nin yıllık tüketimi 6 milyar varil civarındadır. AB ülkelerinin tümünün toplam petrol tüketim miktarı 14 milyar varil iken, rezervleri ancak 7,5 milyar varildir.²⁰² Verilerdenyola çıkacak olursak; Orta Doğu, Hazar denizi ve Rusya enerji kaynaklarına bağımlı olduğu açık bir şekilde gözükmektedir.

Sovyetler dağıldıktan sonra ortaya çıkan ve bölgeye hâkim olan karşılıklı güvensizlik havası bu devletlerin bölge dışı aktörlerle işbirliği arayışlarının sebebini oluşturmuştur. Sovyetlerin ana mirasçısı Rusya Federasyonu, Kafkas ülkelerinin hem küresel hem de yerel bir aktör olarak şekillenmesine etki edecek bir oyuncudur.

Bakü petrolünün ortaya çıkmasının tarihi eskilere dayanmaktadır. 1922 yılında Cenova ve Lahey'de yapılan konferansta, Avrupalı ve Doğu ülkelerinin üyeleri görüşmüş ve harpten yeni çıkmış ülkelerin istikrarı için yol arayışlarında bulunmuşlardır. Konferans müzakerelerinde, Bakü petrolü üzerine imtiyaz elde etmek için Sovyetlere büyük miktarda kredi sağlanılacağını, ancak karşılığında Bakü petrolünün Avrupa pazarlarına çıkması istenilmiştir. Bununla Sovyet Rusya'sı yaşadığı mali krizin karşılığını az da olsun alabilmiş, hem de Bakü petrolünün üretimdeki çöküşünü durdurmuş ve işlevselliğini artırmıştır. Sovyetler güçlendikten sonra, Bakü petrolerini satmak için İngilizlere tanıdığı

---

²⁰² İlbaş, a.g.e, s.15

imtiyazı ellerinden almıştır. İkinci Dünya savaşı zamanı, Azerbaycan Petrolünün Sovyetler Birliği'ndeki toplam payı %64 civarında olmuştur.²⁰³

Sovyetler bünyesinde, Bakü petrol yatakları arayışına çıkmıştır ve 1980'de Hazar denizinde petrol üretim ve geliştirme çalışmaları yoğunlaştırılmıştır. Ancak Azerbaycan petrol sanayisi, Sovyet teknolojisinin gelişmemesi ve yetersizliği yüzünden önce duraklamış ve sonunda gerilemeye başlamıştır. Bu yüzden de üretimde ciddi bir düşüşe neden olmuştur.1975 yılında 19 milyon ton olan üretim 1990'da 12,5 milyon ton seviyelerine gerilemiştir.²⁰⁴

Sovyetler sonrası Azerbaycan'da yaşanan ekonomik kriz nedeniyle ve Karabağ'daki ayrılıkçı gruplara destek veren Rusya'ya karşıtolan dönemin Başbakanı Haydar Aliyev tarafından ABD'nin Cumhurbaşkanı Bill Clinton'nun desteği alınarak; Bakü petrolünün, Batı pazarlarına çıkmasına bir zemin yaratılmıştır.²⁰⁵ Gürcistan'ın Rusya etkisinden çıkması için ABD tarafından desteklenmesi en uygun yol olarak gözükmektedir.

Soğuk Savaş sonrasında Bakü petrolü batılı şirketlerin dikkatlerini çekmiştir. Rusya Federasyonu petrolün kuzey hattı ile Novorosiski'den geçeceğini önceden belirtmiştir.²⁰⁶1993 yılında Azerbaycan Başbakanı'nın devrimi sırasında, İngiliz BP'i (British Petroleum) petrol firmasının öncülüğünde yaratılan uluslararası Konsorsiyum (Ortak organ) sözleşmesi yapılmıştır. Rusya bu uluslararası anlaşmaya dönemin İstihbarat Komutanı Evgeni Primakov tarafından sert bir tepki vererek Azerbaycan'a karşı çıkmıştır. Hazar denizinin Kafkasya ve tüm bölgeye dahil bir göl olduğu gerekçesi ile karşı çıkmıştır. Hazar denizinin kaynaklarını bu coğrafyada bulunan tüm ülkeler eşit bir şekilde kullanabilir ve bu deniz bir ülkeye ait değildir.²⁰⁷

---

²⁰³ Kenan Seyidov, *Bakü-Tiflis-Ceyhan Petrol Boru Hattının Azerbaycan ve Türkiye Ekonomilerine Muhtemel Etkiler*, Yayınlanmış Y. Lisans Tezi, İstanbul, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2006.

²⁰⁴ Seyidov, a.g.m, s. 19

²⁰⁵ (Kasım , a.g.m., s. 27)

²⁰⁶ Kasım, a.g.e, s.26

²⁰⁷ Mamuka Komaxia, Gürcistan Parlamentosunun Ulusal Kütüphanesi, "Rusya-Türkiye İlişkileri ve Güney Kafkasya", elektronik kitap, <http://www.nplg.gov.ge/gsd/cgi-bin/library.exe?e=d-00000-00---off-0civil2--00-1----0-10-0---0---0prompt-10---4-----0-11--10-ka-50---20-about---00-3-1-00-0-0-01-1-0utfZz-8-00&a=d&cl=CL2.10&d=HASH23ab13c8e6f2f3daa8e290.fc>, (Erişim Tarihi:1 Ekim 2018)

Hazar'ın yüzölçümü 400.000 km² derinliği 1.025 metre, su hacmi ise 80.000 km³'tür. Hazar yaklaşık 5 milyon yıldır mevcut olan bir denizdir. Hazar'ı çevreleyen ülkeler; Azerbaycan, Rusya Federasyonu, Kazakistan, İran ve Türkmenistan'dır. Hazar'ın ne okyanusa ne de denize çıkışı vardır.²⁰⁸ Bu durumda Hazar denizi petrol ve doğal gaz zenginliklerine sahip olduğu için zamanla statü sorunu ortaya çıkmıştır. Hazar'ın sahil ülkesi olan bu 5 ülke, farklı farklı tezlerle denizi sahiplenmek istemişlerdir.

Nihai Hazar statüsü üzerine, 2018 yılında mutabakat imzalanmıştır. Taslağa göre sahilde 15 deniz mili mesafeye kadar yer alan bölgeler, her ülkenin kendi arazisi olarak kabul edilecektir. Kıyıdaş ülkelerin iş birliği ilkelerini ve yasal sorumluluklarını içeren ve 5 devlet için eşit şartlar getiren taslağa göre; Hazar'ın dibi, yan yana ve karşı karşıya olan ülkeler arasında bölgelere bölünecektir. Kimin ne kadar bölgeye sahip olacağı daha sonra belirlenecektir.²⁰⁹

Hedef noktası olan Bakü petrolünün bir şekilde Avrupa pazarlarına çıkması gerekmektedir. Bununla ilgili, başta Rusya olmakla birlikte, Hazar'a yakın ve görece olarak daha uzak olan ülkeler, bu petrolün çıkışından bir pay almayı istemektedirler. Bu konuda çalışılan projelerin her birinde bir sorun çıkmaya başlamıştır. Rusya'nın isteği ile Bakü-Novorossisk boru hattının 1400 km uzunluğundaki 5 milyon tonluk kapasitesinin ileride 17 tona yükseleceği belirtilmektedir. Ancak hattın işlevselliği için yüklü miktarda yatırıma ihtiyaç duyulmaktadır. Özellikle Almanya; Orta Doğu petrolünün kendine ulaşmadığı yerde, Avrasya petrolünü rezerv ederek Karadeniz'e çıkmasını istemektedir. Böylelikle Ren-Tuna kanalıyla Bakü petrolü, Avrupa piyasasına taşınacaktır. Petrolün Avrupa'ya çıkışı için Türkiye'nin Çanakkale Boğazı'ndan geçmesi mümkün gözükmemekteydi, çünkü zamanla boğazda trafik yoğunluğundan dolayı kazaların ortaya çıkması bu güzergâhın olasılığını düşürmüştür. Bu boru hattının diğer bir olasılığını düşüren etken, o dönem Rusya Çeçen çatışmasının ciddi şekilde istikrarsızlık ortamı yaratmasıydı.²¹⁰

Bakü petrolünün Avrupa'ya çıkışı için, Bakü -Novorossiski hattının yanı sıra Gürcistan güzergâhı olan Supsa limanı kullanılmıştır. 9 Ekim 1995'te Bakü-Supsa hattı

---

²⁰⁸ Seyidov, a.g.m, s. 41.

²⁰⁹ Strateji Ortak Ajansı, "5 Ülkenin Anlaştığı Hazar Denizinin Statü Sorunu Nedir?", 15 Ağustos 2018, <https://www.stratejikortak.com/2018/08/hazar-denizi-statu-sorunu.html>, (Erişim Tarihi: 20 Ekim 2018)

²¹⁰ Yüce, a.g.e, s. 328

belirlenmiştir. Buradaki taraflar, özellikle Azerbaycan ve Gürcistan bağımsızlığını kazanmış ve Rusya etkisinden ayrılarak yeni pazarlara çıkmak istemekteydiler. Bir kere bu limanın bölgenin tüm petrolünü taşıyacak kapasitesi yoktur ve yine sorun Türkiye boğazlarıdır. Tankerler boğazdan geçemezler. Diğer bir seçenek olarak sunulan Bakü-Basra Körfezi, petrolün İran üzerinden Batı pazarlarına sevk edilmesi öngörüsü hiçbir Batı ve ABD yatırımcısı tarafından kabul görmemiştir.²¹¹ Örneğin boru hattının en büyük yatırımcılarından BP ve AMOCO şirketinin başkanı David Woodwar'ın belirttiği gibi, amaç az maliyetle çok gelir elde etmek olsa da bu şirketin büyük bir kısmı ABD'de faaliyet göstermektedir. ABD'in ve Azerbaycan'ın, İran üzerinden petrol hattının geçmesini istememesi tarafları geri çekilmek zorunda bırakmıştır.²¹²

Hazar kaynakları için ilk projeyi Türkiye sunmuştur. 1992 yılında İran geçiş noktası olarak alınmış ve devamı Azerbaycan-İran-Nahçevan-Türkiye olarak belirlenmiştir. Ama bu güzargahları da İran'a karşı olan ABD'nin yanı sıra yabancı petrol şirketleri uygun bulmamış ve Ermenistan'ı belirlemişlerdir. Bu defa da buna Azerbaycan, Dağlık-Karabağ sorunundan dolayı karşı gelmiş, son olarak da Türkiye İran'ı çıkarmış ve projeye Gürcistan'ı ekleyerek yeni bir projede bulunmuştur. Bakü-Tiflis-Ceyhan boru hattına giden yola, 1994 yılında "Asrın Anlaşması" olarak sunulan 8 milyar dolarlık anlaşmayla başlanılmıştır. AMCO, Penzoil, UNOCAL, Exxon, Ramco, Statoil, Itochu, Delta, SOCAR, TPAO ve Lukoil'in yer aldığı Azerbaycan Uluslararası Petrol Konsorsiyumu nihayetinde kurulmuştur.²¹³

Petrolün taşınmasıyla ekonomik aktiviteleri yükseltmenin ötesinde, bu boru hattının çok önemli siyasi rol taşıdığı belli olmaktadır. Her bir ülke tarafından elde edebilecekleri zenginliği kendi çıkarları üzerine kullanarak bir dış politika izlendiğini belirtmemiz gerekir.

Petrol taşıma için uygun görülmüş hatlardan en yüksek maliyette olanı, BTC projesi olmuştur. Bunu kayda alarak ABD ve AB sonuna kadar bu projeyi desteklemişlerdir. Nedeni; genel kamuoyundada kabul olunmuş bir tezdur. Maksat Rusya'yı oyundan

---

²¹¹ Yücel, a.g.e, s. 333

²¹² Lutz Klevevan, *Yeni Büyük Oyun Orta Asyada Kan ve Petrol*, (çev.) Hür Güldü, İstanbul, Everest Yayınları, 2004, s. 75

²¹³ Çağrı Kürşat Yüce, *Kafkasya ve Orta Asya Enerji Kaynakları Üzerine Mücadele*, İstanbul, Öztügen Yayınevi, 2006, s.319

çıkarmak, yeni egemenliğini kazanmış (Gürcistan-Azerbaycan) gibi devletlere şans tanımak ve Batılı güçleri Karadeniz'e, Türkiye yoluyla çıkarmaktır.²¹⁴

Bakü-Tiflis-Ceyhan boru hattının uzunluğu 1730 km'dir. Bunun 1037 km'si Türkiye'den, 468 km'si Azerbaycan'dan ve 225 km'lik kısmı da Gürcistan'dan geçecektir. Hatta bir yıl içinde 50 milyon ton Hazar bölge petrolünün taşınmasını hedeflenirken, bunun yanı sıra Kazakistan petrolünün de taşınılacağı ön görülmektedir.²¹⁵

2002 yılında Bakü'de Sengeçel terminalinde üç ülkenin (Gürcistan-Türkiye-Azerbaycan) Başbakanları bir araya gelmişler ve BTC boru hattının temeli atılmıştır. 2003 yılında başlanılan boru hattının 2004'te Gürcistan kısmının inşaatı bitmiş ve 2005 yılında kullanışa hazır hale gelmiştir. 28 Mayıs 2006 yılında petrol Ceyhan limanına ulaştırılmıştır.²¹⁶

Hattın petrol akışına başlamasıyla, geçiş ücreti ve sahalardaki pay bölgesinden dolayı önemli ölçüde gelir elde edilmektedir. Hazar'da bulunan sözleşmeler incelendiği zaman hattın faaliyete geçtiği ilk beş yılda taşınacak her varil petrolden elde edilecek gelirin; 20 senti kurumlar vergisi, 35 senti taşıma ücreti olmak üzere toplam 55 senttir. 6 ve 16 yıl arasında 20 sent vergi, 55 sent taşıma ücreti olmak üzere 75 sentlik bir gelirelde edilecektir. 17 ve 40 yıllarında ise vergi 43 sente, taşıma ücreti ise 37 sente çıkarılacaktır. Buna göre 1-16. yıllar arasında 140 ile 200 milyon Dolar arasında, 17-40. yıllar arasında 200 ile 300 milyon dolar civarına ulaşan bir gelirelde edilmesi planlanmaktadır. BTC HPBH'nin taşıyacağı petrolün bir kısmı olarak gösterilen geliri, Türkiye iştirakçi payından düşmektedir. Diğer bir taraftan bu projenin hissedarlarından olan Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı (TPAO) vasıtasıyla yapılan dört anlaşma bulunmaktadır. TPAO'nun iştirakçi olduğu ilk anlaşma, Azeri-Çıralı-Güneşlisahalalarını kapsayan ve 1994 yılında imzalanan sözleşmedir. Bu sözleşmede Türkiye'nin payı %1,75 olarak belirlenmiştir. Fakat Azerbaycan'ın yatırım için gerekli kaynağın yetersizliğinden dolayı kendi payından %5'lik bir kısmı Türkiye'ye devretmesiyle anlaşmada TPAO'nun payı

---

²¹⁴Mamuka Komaxidze, " Güney Kafkasya Enerji Koridoru: Beklentiler ve Zorluklar", Tiflis , Rondeli Fondation, Siyasi Bilim Fikri, Tiflis say 79, 2017, s. 8

²¹⁵ Yüce, a.g.e, s. 319

²¹⁶ Nihat Budakov, "Bakü-Tiflis-Ceyhan Ana İhracat Petrol Boru Hattının Devreye Alınmasından 10 yıl Geçti" 13 Temmuz 2016, https://azertag.az/xeber/Baki_Tbilisi_Ceyhan_esas_ixrac_neft_boru_kemerinin_istifadeye_verilmesinden_10_il_otur-970963, (Erişim Tarihi: 20 Ekim 2018)

%6,75'e yükselmiştir. Anlaşma tarihinde tahmini 511 milyon ton olan rezervin, araştırma çabaları sonucu 925 milyon ton olarak tespit edilmesi, %6,75 pay karşılığında Türkiye'nin elde edeceği petrol miktarını çok daha önemli boyutlara çıkarmıştır. İkinci olarak TPAO'nun 100 milyon ton petrol ve 700 milyar metreküp doğal gaz rezervine sahip Şahdeniz Projesi'nde %9, Kürdaşı-Araz-Kirgan yatakları üzerinde yapılan anlaşmada ise %5 payı mevcuttur. Türkiye'nin yer aldığı en son anlaşma ise 600 milyon ton petrol rezervine sahip Araz-Arov-Şarkyatakları ile ilgili sözleşmedir ki; burada TPAO %10 paya sahip olmuştur. Bu sözleşmelerden sadece Azeri-Çıralı-Güneşli sahasında üretim aşamasına geçilmiş ve 2005 yılı sonu itibarıyla 24,1 milyon varil petrol satışı ile toplu olarak 634,1 milyon dolar brüt gelir sağlanmıştır.²¹⁷ Gelecekte bu artışın yükseleceği öngörülmüştür.

Son olarak BTC boru hattı; siyasi, ekonomik ve bölgesel olarak güvenliğin sağlanması yolunda seçilen bir projedir. Proje içinde bulunan ülkeler özellikle ekonomik açıdan birbirine bağlanan ve gelecek perspektifleri uzun vadeli gözükken bir ilişkiyi sürdüreceği gözükmektedir. Transit ülke olan Gürcistan'ın, bu bağlamda vadesi 40 senelik olan bir boru hattından yaklaşık 2,5 ABD²¹⁸ doları kar alacağı belirtilmektedir. Gürcistan'dan boru hattının geçmesi aynı zamanda yerli vatandaşlara iş sağlanması devlet için bir başka kardır. Gürcistan'dan geçen boru hattının inşaatını üstlenen BP şirketinin kriterlerine uygun olarak, Gürcistan vatandaşlarının yaklaşık 4 binden fazlasına iş temin edileceği bildirilmiştir. İktisadi sorunlar üzerinde uzman Maykl Şmidin, bildirgeye uygun olarak boru hattının yapımında vatandaşlarının gelirlerinin artacağını, Tiflis'in BTC'den gelen gelir ile daha arzu edilir bir bölgeye dönüşeceğini bildirmiştir.²¹⁹ 2018 yılında BTC boru hattı dünya pazarlarına, 3 milyar varil petrol ve 3929 tanker ihraç etmiştir.²²⁰

---

²¹⁷ Harun Bal ve Ali Eren Alperen, "Bakü-Tiflis -Ceyhan Boru Hattı ve Türkiye Ekonomisine Etkileri", Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt 19, Sayı 3, 2010, s. 351

²¹⁸ Trend Newagent, "Gürcistan Büyükelçisi: BTC'nin Gürcistan'dan Transit Olarak Geçmesi Hem Siyasi, Hem Ekonomi Önem Taşımaktadır, 3 Temmuz 2006, <https://az.trend.az/azerbaijan/politics/827052.html>, (Erişim Tarihi: 20 Ekim 2018)

²¹⁹ Özgür Radio Ajansı, "BTC Gürcistan'ın Umutlarını Doğrulaya Bildimi?", 09 May 2007, <https://www.azadliq.org/a/391936.html>, (Erişim Tarihi: 20 Ekim 2018)

²²⁰ Finans Ajansı, "BTC 3 milyar Varil Petrol İhraç Etmiştir", 16 Temmuz 2018, <https://finans.az/xeber/btc-ile-3-milyardinci-barel-neft-ixrac-olunub.html>, (Erişim Tarihi: 20 Ekim 2018)

BTC projesinin en önemli tarafı; esas süresinin 40 yıl olmasıyla birlikte, proje katılımcılarının talep etmesi durumunda onar yıllık dönemler halinde iki kez uzatılmasının mümkün olmasıdır.²²¹

Üçlü (Azerbaycan-Gürcistan-Türkiye) ilişkilerin, bir tek bölgede değil aynı zamanda bütün dünyada örnek bir iktisadiyatın özel ihtiyacı olan petrol ihracatını dünya pazarlarına taşımalarını, kayda değer bir iş olarak nitelendirmek mümkündür. Gürcistan-Türkiye ilişkileri bir tek boru hattıyla sınırlı değildir, diğer birçok işbirlikleri bölgede örnek olarak gösterilebilmektedir. Gürcistan Türkiye arasında kimlikle geçiş bu iki ülkenin gidiş gelişi nasıl kolaylaştırdığına örnek olarak verilebilir. İki ülkenin, bugüne kadar stratejik veya ekonomik açıdan çatışması söz konusu olmamıştır. İlişkilerine bu şekilde olumlu yönde devam ettikleri sürece gelecekte daha çok projelere ve anlaşmalara imza atacakları tahmin edilmektedir. Şunu da belirtmemizde fayda var ki bu iki ülke stratejik ve siyasi politikalarını değiştirirse o zaman bir coğrafyada yaşadıklarından dolayı her iki tarafı da etkileyecek durumlar ortaya çıkabilecektir.

3.2.2. Bakü-Tiflis-Erzurum Doğal Gaz Boru Hattı

Gündelik yaşamımızın vazgeçilmez doğal kaynaklarından olan petrol ve doğal gaz, aynı zamanda dünya ekonomisinin stratejik ham maddelerindedir. Bu iki kaynağın temininde yetersizlik olduğu takdirde, ülke ekonomilerinin yanı sıra dünya ekonomisinin de bundan etkileneceği açıktır. Sovyetlerin çöküşünden sonra enerji kaynakları arayışına çıkan ülkeler, dünyada sanayinin gelişimiyle paralel biçimde tüketilen ve onun gelişini hızlandıran ana faktörlerden biri olmuştur. Günümüz itibariyle enerji ve petrol kaynakları gibi maddelerin, milletler arasında dostluk ve düşmanlık stratejilerini belirleyen bir unsur olduğunu görmek gerekir. Enerji kaynakları; tüm dünyada cereyan eden çatışma, barış, savaş, anlaşmalar ile ekonomik ve siyasi faaliyetleri hatta terör hadiselerini yönlendiren bir hale gelmiştir.

Ayrıca ülkelerin enerji kullanım miktarlarında da farklılıklar olduğunu söylememiz gerekir. Dünyadaki nüfusun %20'sini oluşturan gelişmiş ülkeler, enerji talebinin %60'ından fazlasını tüketirken; az gelişmiş ülkelerin tüketimi %40'ın altındadır. Enerji kullanım miktarları belli olduğu için, kaynaklarının bulunduğu yer ve kullanım alanlarını

---

²²¹ Meftun Metin, *Politika ve Bölgesel Güç Hazar*, İstanbul ,IQ Kültür Sanat Yayıncılık, 2004, s. 240

ifade etmekte fayda vardır. Enerji kaynaklarının bulunduğu yer Ortadoğu ve Kafkaslar olurken; önemli tüketim yerleri Batı'da ABD ve AB, Doğu'da ise Çin ve Japonya ve Hindistan'ın yanı sıra²²² bu pazarların geçiş yolları ile kaynak ve tüketimi arasında yer alan köprü ülkelerdir.

Gürcistan'ın Türkiye'nin kilit noktası haline gelmesi ve ilişkilerin bu kadar ilerlemesinde, birbirine bağlı enerji ve petrol kaynaklarını örnek göstermemiz gerekir. Ermenistan tarafından Dağlık Karabağ'ı işgalinden sonra Türkiye ve Azerbaycan ülkeleri tarafından sınırların kapatılması, bölgede strateji yapılandırılmasına neden olmuştur. Ermenistan sınırının kapanışı, Türkiye'nin enerji ihtiyacını Orta Asya Türk devletlerinden karşılamasını zorlaştırmıştır. Türkiye, petrolde % 92 ve doğal gazda % 98 dışa bağlı bir ülkedir.²²³ Tabii ki de bu Türkiye-Gürcistan ilişkilerininin sağlanmasında tek neden değildir. XX. yüzyılın sonları ve XXI. yüzyılın başlarında, dünya düzeninin yeni model arayışına çıktığı bir dönemde devletler; güvenilir partnerlere ve istikrarlı ekonomik-ticari işbirliğine ihtiyaç duymuştur. Bu bağlamda Türkiye Gürcistan ilişkilerininin pekiştiğini görmek mümkündür. Gürcistan'ın Sovyet bünyesinden çıktığı, güvenlik ve iş ortağı dönemin Türkiye'nin kendi dış politikasını Kafkaslara yönelttiği bir döneme denk geldiğini söyleyebiliriz. "Asrın Projesine" imza atan bu ülkelerin (Gürcistan-Türkiye) yanı sıra asıl kaynağın ta kendisi olan Azerbaycan devletinin, ticari işbirliklerini uzunvadeli projelerle devam ettirdiğini görebilmekteyiz.

Ekim 2000 yılında başlayan ve Azerbaycan "Şah Deniz" yataklarından çıkan doğal gaz temini müzakereleri sonucunda; 12 Mart 2001'de Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı ile Azerbaycan Başbakan Yardımcısı tarafından "Hükümetlerarası Anlaşma" imzalanmıştır. Bu anlaşmaya istinaden aynı tarihte BOTAŞ (Türkiye) ve SOCAR (Azerbaycan) arasında "Doğal Gaz Alım- Satım Sözleşmesi" de imzalanmıştır. On beş yıl süreli doğal gaz alım anlaşmasında, alımların 2 milyar m³ ile başlayarak gelecekte de 6,6 milyar m³ e ulaşacağı öngörülmektedir. BTE'nin Türkiye inşası, BOTAŞ'a aittir. Gürcistan-Azerbaycan kısmını ise SOCAR şirketi üstlenmiştir.²²⁴

---

²²² Mustafa İlbaş, *Enerji-Politik Dünya ve Türkiye*, Ankara, Berikan Ofsent Matbaa, 2014, s. 15

²²³ İlbaş, s. 19

²²⁴ Yücel, a.g.e, s. 347

Türkiye’yi dışa bağlayan enerji ve petrol kaynakları, zaman zaman izlediği stratejinin değişmesine de neden olmuştur. Orta Asya’da bulunan doğal gaz rezervlerinden Türkiye’ye ve buradan da Avrupa pazarlarına aktarılması için Türkmenistan doğal gazını iyi kullanılması gerekir. Türkmenistan doğal gazı, dünyadaki doğal gaz rezervlerinin önemli bir kısmını karşılamaktadır. 2002 yılında 49,9 milyar m³ doğal gaz üreten Türkmenistan’ın doğal gaz üretiminin, ilerideki yıllarda 80 milyar m³’e yakın olacağı tahmin edilmiştir. Trans-Hazar boru hattıyla Türkiye’ye 30 milyar m³ gaz nakletmek amaçlanmıştır.²²⁵ “Güney Gaz Koridoru“ adı verilen bu projenin 300 kilometresinin Hazar denizinden geçmesine itiraz eden Rusya; Hazar’ın hukuki statüsünü öne sürerek Azerbaycan ve Türkmenistan arasında sorun yaratarak boru hattının çalışmasına karşı çıkmak istemektedir.²²⁶ Kendisinin (Rusya’nın) bu projede yer almamasından dolayı, Türkiye’nin “Mavi Akım“ doğal gaz projesine bağlı kalmasını istemiştir.

Rusya’nın “Mavi Akım“ doğal gaz projesi, Türkiye ile 2001 yılından itibaren 25 yıllık bir dönemde toplam 365 milyar m³ doğal gaz ihracı amaçlanmıştır. ”Mavi Akım”, Rusya Türkiye arasında, Karadeniz’in dibinden geçen 1200 km uzunluğunda bir boru hattından oluşmaktadır. Hattın deniz geçişi için 1,8 milyar dolar, Türkiye bölümü için yaklaşık 300 milyon dolar maliyeti olduğu tespit edilmiştir. Deniz geçişindeki maliyeti, hat konusunda anlaşma imzalayan İtalya şirketi ”En” ve Rus gaz şirketi ”Gazprom” üstlenmiştir. Projenin inşası ve teslimi için toplam 3,3 milyar dolar masraf edilmiştir. Son olarak “Mavi Akım“ doğal gaz projesine Türkiye’den BOTAS, Rusya’dan Gazprom, İtalya’dan EN şirketleri projenin resmi açılış törenine devlet liderleriyle beraber katılmışlardır.²²⁷ Rusya Türkmenistan’ı aradan çıkararak, 50 milyon m³ doğal gaz kaynaklarını almak üzere Türkmenistan’la anlaşma yapmıştır.²²⁸

İran Türkiye Avrupa Doğal Gaz Boru Hattı Projesi (İTE)ile İran ve Türkmenistan kaynaklarının Avrupa pazarlarına ulaştırılması amaçlanmıştır. Bunun üzerine İran İslam Cumhuriyeti Petrol Bakanlığı ve Türkiye Cumhuriyeti Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı Türkiye üzerinden transit geçişi sağlayacak, 17 Ağustos 2008 yılında “Mutabakat Tutanağı“ imzalamışlardır. Projenin hedefi, Avrupa’ya gidecek olan gazın

---

²²⁵ Yücel, a.g.e, 336

²²⁶ Trans Hazar Doğal Gaz Boru Hattı, <http://www.turkiye-turkmenistan.com/12371-2/>, (Erişim Tarihi: 20 Ekim 2018)

²²⁷ Yücel, a.g.e, s.341

²²⁸ Mert, a.g.e, s.276

yaklaşık yıllık 35 milyar metreküp çıkarılmasıdır. İran doğal gaz kaynağı anlaşmasına istinaden, Türkiye'nin gaz ihtiyacının 8 milyar metreküpünü karşılayacağını da belirtmiştir.²²⁹

Türkiye, doğal gaz ihtiyacının karşılanması için görüldüğü üzere birçok projeye imza atmış ve yine de alternatif yollar aramaya devam etmiştir. Rusya her defasında projelerin gerçekleşmesine karşı konumda yer alarak Türkiye'nin bir şekilde kendisine bağımlı olmasını sağlamıştır.

Azerbaycan, petrolü Gürcistan-Türkiye aracılığı ile Avrupa pazarlarına taşıyan BTC projesinin yanı sıra “Şah Deniz“ yataklarından çıkan doğal gazı da aynı güzergahı izleyerek taşımaya hedeflemiştir. Uzunluğu toplam 980 km olan bu boru hattının yıllık kapasitesi 20 milyar m³ olması planlanarak inşasına 2004 yılında başlanmış, 2006 yılının sonunda yapımı tamamlanmıştır. Şah Deniz gazı ilk olarak 13 Mart 2007'de bu hatta verilmiştir. Erzurum' a ulaşan gaz, Türkiye'nin dahili boru hattı ağlarıyla ülkenin batısına, oradan da Orta ve Güney Avrupa ülkelerine taşınmak üzere düzenlenmiştir. Kazakistan ve Türkmenistan da BTE projesine²³⁰ gelecekte katılarak, kendi doğalgazlarını bu hat vasıtasıyla Avrupa pazarlarına ulaştırmayı hedeflemektedir.

Türkiye doğal gaz ihtiyacının % 63'ü Rusya'dan, % 18'i İran'dan karşılanmaktadır. İran, Türkiye'nin yıllık 8 milyar metreküplük doğal gaz ihtiyacının yalnızca 6 milyar metreküpünü karşılamaktadır. İran gazının zamansız kesilmesi ve Türkiye'den tazminat istemeleri, ABD'nin bu ülkeye 20 milyar dolar üzerinde yatırım yapan şirket ve finans kuruluşlarını da ambargo koyması gibi sorunları; bu projenin uzun ömürlü olmayacağına işaretler.²³¹

Türkiye'nin doğal gaz alımının; Rusya'dan 37,3 Kuruş/metreküp, İran'dan 37 Kuruş/metreküp, Azerbaycan'dan 14,7 Kuruş/metreküp civarında olduğu ifade edilmektedir. Fiyatlara bakıldığında en yüksek fiyatı veren Rusya ve İran'dır. Diğer

---

²²⁹ Sebat Poje Mühendisliyi, İran Türkiye Avrupa Doğal Gaz Boru Hattı (İTE), kaynak: <https://sebatproje.com.tr/portfolio/iran-turkiye-avrupa-dogal-gaz-boru-hatti-projesi-ite/>, (Erişim Tarihi: 20 Ekim 2018)

²³⁰ Socar, <http://www.socar.az/socar/az/activities/transportation/baku-tbilisi-erzurum-gas-pipeline>, (Erişim Tarihi: 20 Kasım 2018)

²³¹ İlbaş, a.g.m, s.74-75

yandan Ermeni açılımı ile Türkiye-Azerbaycan arasında tartışma konusu olan Azerbaycan gaz fiyatının, Türkiye için en düşük miktar olduğu görülmektedir.²³²

Türkiye doğal gaz temini için birçok siyasi-ekonomik sorun yaşasa da bölgede kendi ihtiyacını temin etmeye çalışmış, aynı zamanda Avrupa pazarlarına çıkışı için de transit konumunda bulunmuştur. Türkiye Kafkas açılımı ile bölgede lider konumuna gelerek; Rusya, İran gibi ülkelerle rekabete girerken Azerbaycan ve Gürcistan ile müttefikliğe girmiştir. Gürcistan, BTE projesinde sadece bir transit ülke rolünü oynamasına rağmen, bu proje boyunca toplantı ve görüşmelerde yeni yatırımcıları kendi ülkesine çekme fırsatı yakalamıştır. Türkiye ve Azerbaycan gibi güvenilir partnerleri olmuş ve bölgede Rusya'ya karşıt, sağlam komşuların varlığı şekillenmiştir.

3.2.3. Bakü-Tiflis-Kars Demiryolu Projesi

Günümüzdeki ulaşım sistemini birkaç şekilde tanımlayabiliriz. Bunlar karayolu, deniz yolu, havayolu ve en son güvenlik ve güç açısından en sağlam olan demiryolu olarak ifade edebiliriz. Tarihte ülkelerarası kültürel, ticari ve siyasi ilişkilerinin oluşmasında ve iletişimin sağlanmasında en önemli vasıtalarından biri olan İpek Yolu'nu bu ulaşım ağına örnek olarak göstermek mümkündür. Özellikle XIX. yüzyılda devletlerin siyasi ve ekonomik gücünün temsili olan demiryolu, bir yüzyıl aradan sonra tekrar dünyanın stratejik konumlu ve tercih edilen ulaşım aracı olmuştur. Bu durum XX. yüzyılın sonunda bazı devletlerin sınırlarının yeniden çizilmesi ve yönetim değişikliği ile ilgili hale gelmiştir. Sovyetlerin dağılıştından sonra Orta Asya ve Kafkaslarda bulunan tabii kaynaklar bu coğrafyaya yakın olmayan devletlerin dikkatini çekmiştir. Bağımsızlığını kazanan veya yönetim biçimini değiştiren bu devletler, büyüme hızlarını yükseltmek amacıyla kaynaklarını, alım gücü yüksek Avrupa ülkeleri başta olmak üzere ABD, Rusya ve Çin gibi küresel güçlere açmış; küresel güç unsuru teşkil eden ülkeler ise ürettikleri ürünleri, bu ülkelere pazarlama gayretine girmişlerdir. Sovyetler Birliği'nin politikası, bünyesinde bulunan cumhuriyetlerin bağımsız politika yürütmemesi ve dünya ülkeleriyle kurulacak olan ilişkilerin Moskova aracılığıyla kurulması yönündedir.

Bu bağımlılığı azaltmak ve alternatif yol güzergâhları oluşturması için Tarihi İpek Yolu'nun yeniden canlandırılması, bunun vasıtasıyla Doğu – Batı arasındaki ticareti

---

²³² İlbaş, a.g.m, s.77

canlandırma fikri; 1990 yılında Vladivostok Uluslararası Konferansı'nda SSCB'nin Dış İşleri Bakanı Eduard Şevarnadze tarafından dile getirilmiştir. Bu fikir Avrupa, Türkiye, Orta Asya ve Kafkasya ülkeleri tarafından desteklenmiştir.²³³

20. yüzyılın başlangıcında Rusya İmparatorluğu, Kafkasları ve Orta Asya bölgelerini zapt eden merkezi bir sistem kurmuştur. Bu dönemin içinde olan birinci ve ikinci dünya savaşları, çeşitli alanlarda yönverici sistemlerin oluşmasına neden olmuştur. Ülkeler aynı zamanda Doğu ve Batı bloğu olarak ikiye ayrılmış ve aralarına demir perdeler çekilerek kapalı bir komünizm sistemine çevrilmiştir. Özellikle Çin ve Sovyetlerin egemenliği altındaki Asya toprakları, bu kapalılığın en tipik örneklerini bulundurmaktadır. 1989'da Berlin duvarının yıkılışı bu kapalı sistemi aralamaya başlamıştır. Tarihi çok eskilere dayanan İpek Demir Yolu'nun ismini Çin'deki ipek dokumacılığında aldığı belirtilmektedir. Çin'de üretilen ipek dokumalar; Asya, Orta Doğu ve Anadolu güzergâhlarıyla Avrupa pazarlarına taşınmaktaydı. Sonraki süreçlerde bu yol; halkların, farklı medeniyetlerin ve bilgilerin bulunduğu bir yol haline gelmiştir.²³⁴

Sovyetler Birliği yıkıldıktan sonra, AB tarafından Orta Asya'daki bağımsız devletlerin Avrupa'ya ulaşımı kolaylaştırmak amacıyla 1993 yılında bir koridor oluşturmak istenmiştir. Bu anlamda TRACECA (TRansport Coridor Europa Caucasus Asia) 13 ülkenin Ulaştırma Bakanlarının üye oldu kara, hava, deniz ulaşımına uyum sağlama amacıyla oluşturulan; Avrupa, Kafkasya ve Asya ulaşım koridorudur. Bu koridora 2002 yılında Türkiye, Romanya ve Bulgaristan da dahil edilmiştir.²³⁵

TRACECA projesinin en önemli amacı; ülkeler arasında ticari, kültürel ve detarihsel olarak yeniden canlandırmak için gündeme gelerek devam eden birçok projeyi yapmaktır. Bu projelerden biri Bakü-Tiflis-Kars (BTK) demiryolu projesidir. Demiryolu hattı Azerbaycan'ın başkenti Bakü şehriden, Gürcistan'ın Tiflis ve Ahılkelek şehirlerinden geçerek Türkiye'nin Kars şehrine ulaşacaktır.

Türkiye'nin Azerbaycan, Gürcistan ve Orta Asya ile doğrudan bağlantısını sağlayacak olan Bakü-Tiflis-Kars (BTK) Demiryolu projesi; 2007 yılında Gürcistan'ın başkenti Tiflis'te Azerbaycan, Gürcistan ve Türkiye arasında imzalanan bir anlaşma çerçevesinde

---

²³³ Fahri Atasoy, *Yükselen İpek Yolu-Küreselleşme Çağında Yükselen İpek Yolu*, Ankara, Epamat Matbaacılık, 2016, s. 74

²³⁴ Atasoy, a.g.e, 69

²³⁵ Atasoy, a.g.e, 75

başlamıştır. Projenin başlamasından on yıl sonra, BTK Demiryolu 2017 yılının ilk yarısında bitirilerek hizmete girecektir. Uzun bir yolu kat ederek ilk defa Çin'den kesintisiz bir şekilde Londra'ya varmıştır. Bu mesafe 17 günde kat edilmiştir.²³⁶

Sovyetler de Tiflis-Gümrü-Kars güzergâhlarını geçmiştir. Günümüzde Gümrü-Ermenistan kısmının yeri Bakü –Azerbaycan'la değişmiştir. BTK aslında eski İpek Demir yolunun devamı olarak görülse de Sovyetlerden sonra Güney Kafkas ülkelerinin Azerbaycan ve Gürcistan'ın iç sorunları yüzünden, demiryolu düzen değişimi yapmıştır. Azerbaycan'ın toprağı olan Dağlık Karabağ, Ermeniler tarafından işgal olunmuş, Gürcistan ise ayrılıkçı Abhazya sorunuyla ön plana çıkmıştır. Ermenistan ve Abhazya ayrılıkçı gruplarını destekleyen Rusya'yı da bu projeden devre dışı bırakmaktadır. Çünkü Rusya güzergâhlarına Gürcistan'ın ayrılıkçı bölgesi olan Abhazya'dan geçmektedir.²³⁷

Uzunluğu 838 kilometre olan yeni demiryolunun, 76 kilometresi Türkiye, 259 kilometresi Gürcistan ve 503 kilometresi ise Azerbaycan topraklarından geçmektedir. Bu projenin Gürcü kısmındaki "Marabdi -Kartsakhi Demiryolu"; Gürcistan demiryolunun şirkete bildirişiyle, Azerbaycan devletinden iki kısma bölünerek inşaat işlemlerinin bitirilmesi için kredi alınmıştır. Gürcistan tarafına toplam 750 milyon dolar masraf edilmiş, Türk tarafı masrafı kendi üzerine almıştır.²³⁸ İlk etapta hatla yıllık 1 milyon yolcu ve 6 buçuk milyon ton yük taşınabilecektir. Taşıma kapasitesinin 2034'e kadar 3 milyon yolcu ve 17 milyon ton yüke çıkartılması planlanmaktadır.²³⁹

Bu hat sayesinde ülkeler yeni pazar alanlarına dahil olacaklardır. Bu hattan uzun dönemde ekonomik çıkar sağlayacak her üç ülke, yolcu ve yük taşımacılığında Orta Asya'daki pazarlara kolay, ucuz ve güvenle ulaşabilecektir. Türkiye-Gürcistan bağlamında bu proje ile ilişkileri daha da derinleşmiştir.

3.3. İki Ülke Arasında Sosyal ve Eğitim Alanlarında Ortak İş Çalışmaları

---

²³⁶ Tabula Ajansı, "Çin'den Londra'ya Tiflisi Geçmeden", İlk Tren Varmıştır" 19 Ocak 2017, <http://www.tabula.ge/ge/story/116548-chinetidan-londonshi-pirveli-matarebeli-ukve-chavida-mas-tbilisze-ar-gauvliia>, (15 Ekim 2018)

²³⁷ JAMSNEWS Haber Aja İki Ülke Arasında Sosyal ve Eğitim Alanlarında Ortak İş Çalışmalarını, Kafkasya'dan Geçen İpek ve Demiryolu, 13 Haziran 2017, <https://jam-news.net/qafqazdan-kec%C9%99n-ip%C9%99k-v%C9%99-d%C9%99mir-yol/?lang=az-AZ>, (Erişim Tarihi: 20 Ekim 2018)

²³⁸ JAMSNEWS Haber Ajansı, a.g.m

²³⁹ AA Haber Ajansı, "Bakü-Tiflis-Kars Demiryolu'nda İlk Tren Yola Çıktı", 30 Ekim 2017 <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/baku-tiflis-kars-demiryolunda-ilk-tren-yola-cikti/951643>, (25 Ekim 2018)

3.3.1. Eğitim Alanında İşbirliği

Türkiye-Gürcistan ilişkileri, sadece ekonomik ve ticari işbirlikleri ile sınırlı değildir. Aynı zamanda eğitim yönünden, kültürel yönden yardımlaşma projeleri de yapılmaktadır. Yunus Emre Türk Kültür Merkezi (YETKM) Türkiye'yi, Türk dilini, tarihini, kültürünü, sanatını tanıtmak ve diğer ülkeler ile kültürel alışverişini artırıp dostluğunu genişletmek için; ilmi ve kültürel faaliyetlerini birçok ülkelerde hayata geçirmiştir.

Türk-Gürcü kültürel ilişkilerinin daha da geliştirilmesi ve Gürcü halkına Türk kültürünü ve dilinin daha yakından tanıtılması amacıyla açılmış bu merkezin bir dersliği, bir konferans salonu ve bir kütüphanesi Gürcistan vatandaşlarına hizmet etmektedir. Tiflis Yunus Emre Türk Kültür Merkezi (YETKM) Şubat 2012'de Tiflis Devlet Üniversitesi binasında faaliyetlerine başlamıştır. Tiflis YETKM hali hazırda 4 Türkçe öğretmeniyle 270 öğrenciye Türkçe kursları vermektedir. Ayrıca, Tiflis Büyükelçiliği de ücretsiz Türkçe kursları vermektedir.²⁴⁰

Türkiye, Soğuk Savaş'tan sonra Orta Asya ve Kafkaslara açıldığı ilk yıllardan beri Türk dil ve kültürünü dünyaya açmayı amaçlarken buna komşu ülkesi ve stratejik ortağı Gürcistan'la başlamıştır. 1993 yılından başlayarak, ilk adı ÇağlayanEğitim Kurumu olan ve kısa süre sonra Özel Demirel Koleji ismiyle değiştirilen ve bünyesinde 7 okul ve bir üniversite bulunan kurum vasıtasıyla faaliyetlerini yoğunlaştırmıştır. Uluslararası Karadeniz Üniversitesi (İBSU), Işık İlkokulu ve Nikoloz Tsereteli Uluslararası Okulu Tiflis'te, Niko Nikoladze İlköğretim Okulu ve Lisesi Kutaisi'de, Şahin İlköğretim Okulu ve Lisesi Batum'da, Rustaveli İlköğretim Okulu ve Lisesi de Rustavi kentinde faaliyetlerini sürdürmüşler.²⁴¹ Fakat sonradan Gürcistan'da bulunan Türk kolejleri çeşitli nedenlerden dolayı kapatılmıştır.

Gürcistan Türkiye arasında kültürel anlaşmalar da vardır. Kültürel çalışmalar, iki ülke arasında kültür etkileşimi amacını taşıyan çalışmalardır. Örneğin, Türkiye ve Gürcistan arasında imzalanmış ve 2017-2021 tarihlerinde geçerli olacak anlaşma çerçevesinde

---

²⁴⁰ Yabancı Türkçe Eğitim Dergisi, Gürcistan Tiflis (YETKM), <http://www.yabancilaraturkce.com/turkce-ogreten-kurumlar/yurt-disindaki-kurumlar/yunus-emre-turk-kultur-merkezleri/item/gurcistan-tiflis-yetkm.html> (Erişim Tarihi: 30 Ekim 2018)

²⁴¹ Eğitim Haberi, "FETÖ'nün Gürcistan'daki Faaliyetleri Örgüt, Türkiye'nin sınır komşusu Gürcistan'da Eğitim ve İş Dünyasında Faaliyet Gösteriyor", 25 Temmuz 2016, <http://beyazgazete.com/haber/2016/7/24/feto-nun-gurcistan-daki-faaliyetleri-3393320.html>, (Erişim Tarih: 30 Ekim 2018)

tiyatro, sinema, kültürel miras ve diğer stratejik yönlerde işbirliğine taahhüt edilmiştir. Anlaşma içeriğini; Gürcistan topraklarında olan Osmanlı kültür mirası anıtlarının, aynı şekilde Türkiye topraklarında olan Gürcü kültürel miras anıtlarının yeniden yapılandırılması ve yetkili makamlarla işbirliği yapılması öngörülmüştür.²⁴²

Eğitim alanında da ülkeler arası değişim programlarının fazla olduğunu söyleyebiliriz. Gürcistan'dan Türkiye'ye giden öğrencilerin her yıl hızla arttığını istatistiksel verilerde görebiliriz. Türkiye istatistik verilerine göre; 2017-2018 yıllarında Gürcistanlı 689 öğrenci Türkiye'nin farklı farklı şehirlerinde eğitim almaktadır.²⁴³

Gürcistan'da, 1993 yılından bugüne kadar Özel Demirel Koleji bünyesinde faaliyette bulunan ilköğretim ve üniversitelerin sertifika ve vergi ödemesini ihlal ettiği gibi çeşitli nedenlerden dolayı kapatılması haberleri yayınlanmıştır. Okulların ve üniversitenin kapanmasıyla ilgili haberlerin çıkması okullarda çalışan personel ve öğrencilerin itirazına neden olmuştur.²⁴⁴ Türkiye medyasında Gürcistan'da Türk okullarının FETÖ ile işbirliği yapması gibi suçlayıcı haberlerin çıkması Gürcü medyası; muhalefet ve siyaset uzmanlarını rahatsız etmiştir. O zamanın Başbakanı Giorgi Kvirikaşvili, 19 Temmuz 2016 tarihinde Türkiye Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'la Ankara'da görüşmüştür. Görüşmede, Kvirikaşvili, yaşanan darbe dolayısıyla çok üzgün olduğunu ve terörle mücadele için Türkiye'nin yanında olduğunu ve her zaman stratejik ortak olarak aynı safta durduğunu, bildirmiştir. Uzmanlar bu ziyareti okulların kapatılmasıyla ilişkilendirmişler ve Türkiye hükümetinin Gürcistan'ın iç işlerine karışması olarak nitelendirmişlerdir. Başbakan Giorgi Kvirikaşvili ise açıklamasında Türkiye'nin Gürcistan devletinin iç işlerine karışmadığını, iki tarafında demokrasi haklarını koruduğunu ve okulların kapatılması ile ilgili Ankara'dan herhangi bir talimat alınmadığını ifade etmiştir.²⁴⁵

---

²⁴² "Gürcistan ve Türkiye arasında Kültrel Projeye İmzandı", Liberti Ajanı, 26 Mayıs 2017, <http://liberali.ge/news/view/29473/saqartvelosa-da-turqets-shoris-kulturis-sferoshi-tanamshromlobis-programas-moetsera-kheli>, (Erişim Tarihi: 30 Ekim 2018)

²⁴³ Yüksek Öğretim Bilgi Yönetim Sistemi, Türkiye istatistik Kurumu, <https://istatistik.yok.gov.tr/> (2017-2018 yıllar)

²⁴⁴ "Batum Türk Lisesi'nde Protesto Mitingi Düzenleniyor", İMEDİ AJANI, 4 Şubat 2017, <https://imedinews.ge/ge/saqartvelo/3849/am-tsutebshi-saprotesto-aqtsia-mimdinareobs-batumis-turqul-skolalitseumshi>, (Erişim Tarihi: 30 Ekim 2018)

²⁴⁵ Lela Kunjulia, "Gürcistan FETÖ Taraftarları ile İlgili Türkiye'ye Ne Sözü Verdi?", 20 Temmuz 2016, <https://www.radiotavisupleba.ge/a/sakartvelos-premieris-viziti-turketshi/27869985.html>, (Erişim Tarihi: 30 Ekim 2018)

Uluslararası Karadeniz Üniversitesi'nin (IBSU) kapanması halen mahkeme kararına bağlıdır. Türkiye'nin Tiflis Büyükelçisi Fatma Ceren Yazgan, FETÖ'nün Türkiye'ye yönelik operasyonunu halen Gürcistan üzerinden yürüttüğünü ve terör yapılı üniversitelerin aktif olduğuna işaret etmiştir.²⁴⁶

FETÖ olayları iki ülke arasında güvensizlik yaratmıştır. Bu güvensizliği aslında Gürcistan yönetimi ortadan kaldırmıştır ve bunu malum okulları kapatmasıyla ispat etmiştir. Bu olaydan sonra işsiz kalan hocalar ve öğrenciler başka okullara yerleşme sorunu yaşamıştır.

---

²⁴⁶," FETÖ'le Mücadele Gürcü Makamlarıyla Sıkı İşbirliği Yapıyoruz", AA Ajansı, 16 Ağustos 20 <https://www.aa.com.tr/tr/10-buyukelciler-konferansi/feto-ile-mucadelede-gurcu-makamlariyla-siki-is-birligi-yapiyoruz/1233080> 18, (Erişim Tarihi: 30 Ekim 2018)

3.3.2. Gürcistan’’da TİKA’’nın Çalışmaları

Türk İşbirliği Koordinasyon Ajansı (TİKA), SSCB’nin parçalanmasından sonra kurulmuş ve çeşitli alanlardaki çalışmalarını Türkiye içinde ve yakın-uzak ülkelerde sürdüren bir ajanstır. Proje kapsamında hedeflenen çalışmalar dini, ırki ve kültürel benzerlikleri olan ülkelere yardım etmektir. TİKA, Dışişleri Bakanlığı’na bağlı olarak faaliyetlerini sürdüren bir kuruluştur.

TİKA Gürcistan faaliyetlerini 1994 yılından başlatarak günümüze kadar eğitim, kültür ve sağlığa dair projeler hayata geçirmiştir.²⁴⁷

Türkiye İşbirliği ve Kalkınma Ajansı, Bakanlar Kurulu’nun kararıyla 27 Ocak 1992’de Dışişleri Bakanlığına bağlı olarak kuruldu. 28 Mayıs 1992’de Başbakanlığa bağlandı. Son olarak da 12 Mayıs 2001’de ilgili devlet bakanlığına bağlı ve kamu tüzel kişiliğine sahip bir kurum olmuştur. Kuruluşun amacı; başta Türk dilinin konuşulduğu ve Türkiye’ye komşu olan ülkeler olmak üzere gelişmekte olan ülkelerin kalkınmalarına yardımcı olmak; bu ülkelerle ekonomik, ticari, sosyal, kültürel ve eğitim alanlarındaki işbirliğini projeler ve programlar aracılığıyla geliştirmektir. Görevlerinden ilki; gelişmekte olan ülkelerle işbirliğine ve bu ülkelerin kalkınmalarına katkıda bulunmaktır. İkincisi; bu ülkelerin kalkınma hedefleri ve ihtiyaçlarını göz önüne alarak, işbirliği ve yardım konularını belirlemek ve bu amaçla gerekli proje ve programları hazırlamak veya hazırlatmaktır. Üçüncüsü ise; bu ülkelerin bağımsız devlet yapılarının geliştirilmesi, mevzuat hazırlanması, kamu görevlilerinin eğitilmesi, serbest piyasasaya geçiş sürecine yardım, bu ülkelere uzmanlar gönderilmesi ve bu ülkelere gelecek kişilere burs tahsisinin eşgüdümü gibi şeyleri içermektedir.²⁴⁸

TİKA çerçevesinde Gürcistan’da “Eşitliğe Giden Yol Projesi“, “2018 yılında Tecrübe Paylaşım Programı“, “Uluslararası Polis Akademiler Birliği“, “Sosyal Rehabilitasyon ve Çocuk Bakımı Devlet Programı“ ile “Protez-Ortopedik Malzeme Temin“, “Dünyayı Eğitim ve Sevgi Kurtaracak“ gibi isimlerle çeşitli alanlarda yardım ve kültürel eğitim

---

²⁴⁷ "TİKA'nın Hayır Projeleri", 3 Ağustos 2015, GEONEWS, <https://geonews.ge/geo/news/story/65628-TIKA-saqartveloshi-saqvelmoqmedo-proeqtebs-ganakhortsiebs>, (Erişim Tarihi: 30 Ekim 2018)

²⁴⁸ Baskın, a.g.e, s. 382

açısından destek çalışmaları yapılmaktadır.²⁴⁹ 2013 yılındaGürcistan Uluslararası ve Stratejik Çalışmalar Vakfı'nın işbirliğiyle düzenlenen, “Gürcistan Genç Kamu Görevlileri Eğitim Organizasyon Projesi“ 3 etaptan oluşan bir eğitim programı olarak yapılmıştır.²⁵⁰ TİKA kendi çalışmalarını 5 kıtayı ve 150 ülkeyi kapsayan projelerle hayata geçirmiştir.²⁵¹ Hâlihazırda çalışmalarını Gürcistan'da ve diğer ülkelerde devam ettirmektedir.

---

²⁴⁹ AİSİ Engelliler Merkezi Personelin Eğitimi,2013 senesinden başlanmış bir program http://www.tika.gov.tr/tr/haber/gurcistan_aisi_engelliler_merkezi_personeli%27ne_egitim-37943

²⁵⁰ Gürcistan Uluslararası Stratejik Vakfı, 2016, <http://mkalp.gfsis.org/ge>, (Erişim Tarihi: 30 Ekim 2018)

²⁵¹ TİKA Ajansı, <http://www.tika.gov.tr/tr/sayfa/hakkimizda-14649>, (Erişim Tarihi: 30 Ekim 2018)

SONUÇ

Çalışma boyunca hedeflenen nokta; Türkiye Gürcistan ilişkilerinin uluslararası kamuoyunda ne kadar önemli olduğunu anlatabilmektir. Sovyetler Birliği dağıldıktan sonra Rusya faktörüne rağmen siyasi ve ekonomik yönünde Türkiye- Gürcistan ilişkileri gelişerek ileri bir seviyeye taşındığı sonucuna varılmıştır. Soğuk Savaş'tan sonra özellikle Güney Kafkasya'da Gürcistan'ın Batı yönlü siyaset izlemesi, Hazar Denizi'nde petrol ve doğal gaz kaynaklarının ortaya çıkması, Gürcistan için bir şans olmuştur. Ele aldığımız çalışmada; iki ülke arasında çoğunlukla siyasi ve ekonomik istikrara kavuşmanın önemi ve Türkiye açısından Karadeniz'de etkili olma isteğinin, ülkeleri nasıl yakınlaştırdığı anlatılmıştır.

Gürcistan'ın dış siyasetindeki gidişat Türkiye'yi fazla etkilemesede bunun aksine Türkiye'nin dış siyasi bağlantısı, özellikle ABD ve AB ile olan ilişkilerinin istikrarı ve bu durumun Gürcistan için önem arz ettiği bu çalışmada gösterilmeye çalışılmıştır.

Gürcistan'ın siyasi hayatında geçirdiği dönemlerin, iç sorununu tetikleyen unsurların ve bu ayrılıkçı grupları destekleyen kuzey komşusu Rusya'nın çıkarlarının neler olduğu ve bu çıkarlardaki köklü sebepler incelenip açığa kavuşturulmuştur. Hazar Denizi doğal kaynaklarının olması ve bu kaynakları Gürcistan üzerinden taşınması, Türkiye Gürcistan ilişkilerinin bu kadar hızlı ilerlemesini sağlamıştır. Bunların sonucunda, Rusya'nın Karadeniz ve Hazar Denizindeki söz sahipliğinin azaltılması hedeflenmiştir. Türkiye'nin en önemli hedeflerinden olan doğal gaz ve petrol kaynaklarının hem kendi pazarına hem de Avrupa pazarlarına çıkarılmasında Gürcistan, Türkiye için kilit nokta haline gelmiştir. Gürcistan'ın iç sorunu olan Abhazya ve Güney Osetya etnik çatışmaları, Rusya'nın Gürcistan'ı elinde tutmak için kullandığı en güçlü kozdur. Bu durum sorunlu bölge olarak, NATO'ya kabul edilme olasılığını azaltmaktadır. Diğer yandan Rusya'nın, Karadeniz üzerinde söz sahibi olmasını sağlamaktadır. Bu açıdan Türkiye'nin NATO üyesi olarak, Gürcistan'daki Batum ve Poti limanlarında deniz askeri üssünün bulunması ve askeri talimlerin tatbik edilmesi; bölgede Türkiye'nin Rusya'yı dengelemeye çalışan bir aktör haline geldiğini düşündürmektedir.

Kafkasya'da söz sahibi olmak isteyen Türkiye'den başka Batılı ülkelerin de var olduğunu düşünürsek, Rusya'nın özellikle üç kutupla karşı karşıya kaldığı kanaatine varabiliriz. Petrol ve doğal gaz kaynaklarının Avrupa'ya taşınması için birçok proje sunulmuş,

sunulan bu projelerin güzergâhların siyasi açıdan önemivurgulanmıştır. Türkiye veGürcistan dışında transit ülke olarak seçilen alternatifgüzergahların, ülkelerin çıkarlarına ters geldiğini de görebiliriz.

Rusya, Türkiye'nin Mavi Akımenerji projesine bağlı kalmasını isterken, aynı zamanda da elinden geldiğince, Türkiye'nin başka kaynakarayışını engellemeye çalışmıştır. Bu engele rağmen Hazar doğal gaz kaynakları, Azerbaycan'dan başlayarak Gürcistan güzergâhıyla Türkiye'ye gelmiş ve BTE boru hattıyla birleşerekTürkiye'nin kaynak havuzunun zenginleşmesini sağlamıştır.

Gürcistan'ın iç siyasi durumunda; Sovyetlerin dağılmasından sonra milli ruhu tetikleyen hareketle göreve başlayan Zviad Gamsakhurdya, ikinci döneminde ılımlı ve batı yönlü politika izlemeye gayret gösterse de, Rus etkisinden kendisini kurtaramayan Eduard Şevardnadze kendi siyasi partisinden çıkmıştır. Gürcistan tarihinde “reformist“ olarak bilinen genç aktivist Mikheil Saakaşvili; Gürcistan'daki yolsuzluğu azaltmış, siyasi ve iktisadi birçok alanda değişim sağlamıştır.NATO'nun şemsiyesi altında olduğuna güvenerekRusya'ya karşı çıkan Mikhail Saakhaşvili, son dört yılını sıkıyönetimle geçirse de; kamuoyunda hayırsever olarak tanınan Rus milyarder Bidzina İvanişvili'nin kurduğu “Gürcü Rüyası”koalisyonunun baskısıyla görevini bırakmıştır. Gürcistan'ın 2010 yılında parlamentodadevlet seçim sisteminin değişmesi gerektiği konuşulmaya başlamıştı.Bu yüzden parlamento, STK ve birçok yerli teşkilatlarla cumhurbaşkanlığı seçimleri için görüşmelerneticesinde 2013 yılında yeni seçim kararı alınarak yürürlüğe girmiştir. 2018 yılında iktidarın da desteklediği ve halk tarafından bağımsız aday olarak, ilk ve son defa cumhurbaşkanı Salome Zurabişvili seçilmiştir.

Gürcistan Türkiye arasında var olan ekonomik ve siyasi ilişkilerin, Türkiye'nin Gürcistan egemenliğini kabul ettiği ilk günden beri aktif halde olmasını; günümüzde ülkelerin dış siyasetlerine verdiği önemle açıklamak mümkündür. Türkiye'nin Hazar deniz havzalarından çıkan petrolüve bunun yanı sıra Azerbaycan'ın “Şahdeniz”doğal gaz yataklarından bulunan kaynakları, bir şekilde Türkiye'ye, oradan da Avrupa'ya çıkarma hedefi bu çerçeveden anlatılmıştır. 2008 yılında Azerbaycan-Gürcistan-Türkiye arasındaüçlü bir mutabakata varılsa da doğal gaz 2018 yılında Türkiye'ye ulaşmış, 2020 yılında Avrupa pazarlarına çıkarılması planlanmıştır.

Bu çalışmada Gürcistan ile Türkiye'yi bağlayan projeleri (BTE, BTC) doğal gaz ve petrol kaynaklarının Avrupa'ya taşınmasında Ermenistan, İran ve Rusya'nın devre dışı bırakılmasını ve bunun neticesinde de siyasi çıkarların öne sürüldüğünü genel olarak görebilmekteyiz.2008 yılında Rusya-Gürcistan savaşından sonra Gürcistan'da yaşayanların Rusya'ya karşı antipatik bir yaklaşım oluşmuş ve Rusya ile siyasi ilişkilerini kesmiştir. Savaş öncesi en güçlü müttefiki konumunda olan Rusya yerine Türkiye'ye yakınlaşan Gürcistan'ın Rusya ile ticari anlamda ikili ilişkiler ciddi oranda azaltmıştır.Bu yüzden bir devletin dış politikasının şekillenmesinde, iç faktörlerin önem arz ettiğini söylemek mümkündür.Türkiye Gürcistan bağlamında; Türkiye'nin Karadeniz'de etkili hale gelmek istemesi, Gürcistan'ın ise Rusya baskısından ayrılma isteğinin bu iki ülkeyi birleştirdiği kanaatine varabiliriz.

Tez çalışmada da görüldüğü gibi varılan sonuç,Gürcistan'ın Rusya ile yaşadığı sorunlardan dolayı yönünü Türkiye'ye doğru çevirmesi Türkiye-Gürcistan ilişkileri üst seviyeye çıkarmış ve bu durum Türkiye'nin avantajına olan bir ortam oluşmuştur. Diğer yandan ise bu ülkeleri birleştiren ve yakınlaştıran unsurların her iki ülke açısından amacı, Avrupa pazarlarına çıkmaktır. Özellikle de Gürcistan devletinin buna çok ihtiyacı vardır. 15 Temmuz 2016 tarihinde Türkiye'de yapılan askeri darbe girişiminden sonra Gürcistan medyasının Türkiye'yi Gürcistan'ın iç politikasına müdahale ettiğini eleştirse deGürcistan'daFETÖ tarafından açılmış okullar kapatılmış ve bu durumGürcistan hükümetinin Türkiye'yi terörle mücadelede desteklediğini göstermiştir.

Türk yatırımcılarının birçoğunun Gürcistan'da faaliyet göstermesi, bu ülkelerin kamuoyunda beraber adım atmasına da neden olmuştur. Bundan dolayı aynı safta bulunmanın, her iki ülke için çok önemli olduğunu belirtmek gerekir. İki ülke kamuoyları ilişkilere olumlu bakmaktadır.

Çalışmada; ülkeler arasındaki önemli işbirliği başlıklarından başlayarak ekonomik, siyasi, eğitim ve güvenlik alanlarında aynı safta durduğunun açık bir şekilde gösterilmiştir. İyi ilişkileri ortaya çıkaran ise devlet çıkarları ve stratejik açıdan ülkelerin birbirlerine duydukları ihtiyaç durumudur.

KAYNAKÇA

- AKIN, Ebru Kunt, (2008). *Gürcistan'da Son Dönemde Yaşanan Siyasi Olaylar Ve Yatırım Ortamı*, Bahçesehir Üniversitesi, Karadeniz ve Kafkasya Araştırmaları Merkezi, İstanbul.
- ARI, Tayyar ,(2010), *Orta Asya ve Kafkasya Rekabetten İşbirliği*, MKM Yayıncılık, Bursa
- ASLANLI, Araz,(2005), *Bölgesel ve Küresel Dengeler Arasında Abhazya Sorunu*, Karadeniz Araştırmaları, Berikan Matbaacılık, İstanbul.
- ATASOY, Fahri, (2016), *Yükselen İpek Yolu-Küreselleşme Çağında Yükselen İpek Yolu*, Epamat Matbaacılık, Ankara.
- AVAR, Banu, (2007), *Sınırlar Arasında*, Truva Yayınları, İstanbul.
- BALCI, Ali, (2013), *Türkiye Dış Politikası İlkele, Aktörler, Uygulamalar*, Etkileşim Yayınlar, İstanbul.
- BEDİRHAN, Yaşar, (2000), *Selçuklar ve Kafkaslar*, Konya, Çizgi Kitapevi Yayınları.
- BOLAT, Ali, (2006), *Gürcü-Acara Bütünleşmesi Gerçekleşti mi?,Kafkas Dosyası*, İstanbul, Tarih ve Tabiat Vakfı, TATAV Yayınları.
- ÇELİK, Kenar , (1998), *Orta Asya ve Kafkasya'daki Durum ve Avrupa Güvenliği*, (çev.)Ersan Bocutoğlu, KTÜ Matbaası, Trabzon.
- ÇELİKPALA, Mitat. (2006). *Dünden Bu güne Kuzey Kafkasya: Sosyal, Siyasal Yapı ve Etnik Çatışmalar*, Ahmetbeyoğlu, A, Ahışalı, R, Sancaktar,F,Başkan,Y, Demiroğlu, H. (Editörler). *Kafkas Dosyası*, Tarih ve Tabiat Vakfı, TATAV Yayınları, İstanbul.
- DAVUTOĞLU, Ahmet, (2014) *Stratejik Derinlik Türkiye'nin Uluslararası Konumu*, Küre Yayınları, Doksandördüncü Basım, İstanbul
- DOLAY, Nur, (2001), *Kafkasya Çemberi Sözü Anlamını Yitirdiği Yer, Çiviyazıları*, İstanbul.

- EFEGİL, Ertan,(2015), *Devlet İçi Çatışmalara Yönelik Teorik Yaklaşım*, (der), Ertan Efeğil ve Esra Pakin Albayrakoğlu, Gündoğan Yayınları, İstanbul.
- EMRE, Eşan,(2015), “Türkiyen’in Rusya ve Güney Kafkasya Politikası”, (der.), Burhanettin Duran,Kemal İnat ve Ali Balcı,*Türk Dış Politikası Yıllığı 2015*, Seta, ss.111-120, Ankara.
- HATİPOĞLU,Esra, (2006), *Avrupa Birliği'nin Güney Kafkasya Politikası*, Ahmetbeyoğlu, A., Ahışalı, R., Sancaktar, F., Başkan, Y., Demiroğlu, H. (Editörler). Kafkas Dosyası, Tarih ve Tabiat Vakfı, TATAV Yayınları, İstanbul.
- HORAVA, Bejan, (2004), *Abhazların 1867 Yılında Muhacirleri*, Artajun Yayınları, Sokhum.
- İLBAŞ, Mustafa, (2014), *Enerji-Politik Dünya ve Türkiye*, Berikan Ofsent Matbaa, Ankara.
- JGRENİA, Emzar ve Doris Poglia, Uygulamalar, Röportajlar, Eduart Şevardnadze, Gürcistan Parlamentosunun Milli Kütüphanesi, (Der), Tinatin Sulukhia ve Kukuri Kiğuradze, Tiflis.
- KALAY, Güler, (2013), *Soğuk Savaş Sonrası Eski SSCB Coğrafyasında Etnik ve Dinsel Çatışmalar*, Berikan Yayınları, Ankara
- KAMAL, İlyas, (2008), *Putin Dönemi Rus Dış Politikası Mokova'nın Rövanşı*, Yeditepe Yayınevi, İstanbul.
- KLEVEMAN, Lutz,(2004), *Yeni Büyük Oyun Orta Asyada Kan ve Petrol*, (çev.) Hür Güldü, Everest Yayınları, İstanbul.
- LANG, David Marshall, (1997), *Gürcüler*, (Çev), Neşenur Domaniç, Ceylan Yayıncılık, İstanbul.
- MAHMUT, Bi, (2011), *Kafkas Tarihi* , Berikan Yayınevi,(1. Baskı & Cilt), Maltepe/Ankara.
- METİN, Meftun , (2004),*Politika ve Bölgesel Güç Hazar*, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul.

- MOSE, Djanaşvili ve Aleksandr Kalandadze, (2000), *Gürcistan'ın Kısa Tarihi*, Ketevan Baskiev, Tiflis.
- NODİA, Gia, (2014), *Abhazyada Çatışmanın Nedenlerini Anlamak*, <http://www.nplg.gov.ge/gsd/cgi-bin/library.exe?e> elektronik adresinden alınmış, Tiflis Yayınları, Tiflis.
- OKAN, Mert, (2004), *Türkiye'nin Kafkasya Politikası ve Gürcistan*, IQ Kültür-Sanat Yayıncılık, İstanbul.
- SAVAŞ, Yanar, (2002), *Türk-Rus İlişkilerinde Gizli Güç: Kafkasya*, IQ Kültür Sanat Yayıncılık İstanbul.
- SÖNMEZ, Faruk, (2006), *II Dünya Savaşı'nın Günümüze Türkiye Dış Politikası*, Der Yayınları, İstanbul.
- TAVKUL, Ufuk, (2007), *Kafkasya Gerçeği*, İstanbul, Selenge Yayınları.
- VALİEV, Cavid ve Araz Aslanlı, (2011), *Güney Kafkasya Toprak Bütünlüğü, Jeopolitik Mücadele ve Enerji*, Berikan Matbaası, Ankara.
- WEİSBAND, Edward, (2002), *İkinci Dünya Savaşı ve Türkiye*, (çev.) M.A. Kayabağ-Öğren Uğurlu, Örgün Yayınevi, İstanbul.
- YALÇINKAYA, Alaeddin, (2006), *Kafkasya'da Siyasi gelişmeler Etnik Düğümde Küresel Kördüğüm*, Lalezar Kitabevi, Ankara.
- YAPICI, Utku, (2004), *Küresel Süreçte Türk Dış Politikasının Yeni Açılımları Orta Asya ve Kafkasya*, Otopsi Yayınları, İstanbul.
- YEŞİLOT, Okan, (2005), *Değişen Dünya Düzeninde Kafkasya*, Bayrak Matbaası, İstanbul.
- YILDIRIM, Hüriye, (2011), *Güney Osetya Sorunu*, (der.) Yrd.Doç.Dr. İYİKAN, Orta Asya-Güney Kafkasya Siyasi Gelişmeler 1991-2010, Hiperlink Yayınevi, İstanbul.
- YILMAZ, Muzaffer, (2007), *Soğuk Savaş Sonrası Dönemde Etnik Çatışmalar*, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.

YÜCE, Çağrı Kürşat, (2006), *Kafkasya ve Orta Asya Enerji Kaynakları Üzerine Mücadele*, Öztüken Yayınevi, İstanbul.

ZBİGNIEW, Brzezinski , (1997/1998), *Büyük Satranç Tahtası, Amerika'nın Önceliği ve Bunun Jeostratejik Gereklere*, (2.Baskı), Sabah Kitapları, Çağdaş Bakışlar, (Eserin orijinali 1997'de yayımlandı.), İstanbul.

Rapor, Makale

AGİT Demokrasi Kurumu ve İnsan Hakları Ofisinin Seçgilerde Gözlemci Nihayi Raporu, ''27 Ekim 2013 Gürcistan'da Cumhurbaşkan Seçimleri'', (Varşava 14 Ocak 2014 s.4)

AKGÜN, Sibel, ''Çatışma Çözümü Bağlamında Kosova Sorununun Değerlendirilmesi'', Doç.Dr, Sakarya Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler, 2015, s. 403

ALPBAZ, Eda, ''Geri Dönüş Yasası Öerçevesinde Ahıska Türkleri'nin Gürcistan Cumhuriyeti'ne Dönüşü'', Yayınlanmış Y. Lisans Tezi, Ankara, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2018, s. 46.

ARMANOĞLU, Fatih, (1993), Kafkaslar'da Yeni Yapılandırma, Silahlı Kuvveler Dergisi, Ankara.

AXALİ TAOBA, Gazete, Saakaşvili Acara'nın Silahsızlaşmasını Talep etti, 19Mart 2004, № 77 (1521).

CIA, ''Gürcistan Cumhurbaşkanı Zviad Gamsakhurdiya ve CIA'in Belgeleri'', Özgür Fikir ve Gelişim Enstitüsü, 11 Mayıs 2017, https://idfi.ge/ge/documents,_from_CIA, (Erişim Tarihi: 11 Mayıs 2017).

ÇAMAN, Efe, '' Kitlesele Şiddete – Savaşa Bir Eleştiri Denemesi: Savaşın Teorik Konsepti ve Devlet Tekelinden Çıkan Çatışma Davranışı'', (2013) ,Cilt.1, No.1.

DUGİN, Aleksandr, Moskova, 17 Eylül 2009, Kişisel Röportajı.

GEGEŞİDZE, Arçıl, ''Gürcistan'ın Dış Politikasında Ortavadeli Sorunun Perspektifleri'', Gürcistan Strateji ve Uluslararası Araştırma Fondu , 5 Say, 2013 Tiflis, s.7

GÜRCİSTAN Dış İşler Bakanlığı Resmi Site, <http://mfa.gov.ge/News>.

GÜRCİSTAN Milli Kütüphanesi, ''Gül Devriminde'' Sivil Toplumun Rolü'', Bölüm 4. Acara Olayları, <http://www.nplg.gov.ge/gsd/cgi-bin/library.exe>, 2008 (ISBN 978-99928-824-4-3).

- GÜRCİSTAN Milli Kütüphanesi, Gürcistan'ın Siyasi Manzarası, Bölüm: I, Kaynak:
<http://www.nplg.gov.ge>.
- GÜRCİSTAN Parlamentinin Milli Kütüphanesi, ''Gürcistan'da Biznes ve Politika'', 05
Mayıs 2006, s.5.
- JANDELİ, Gia, ''Türkiye Gürcistan Arasında Ekonomik İlişkiler'', Gürcistan strateji
Araştırma Merkezi, Tiflis, 2016, Say 58, s. 14.
- KAFKASLAR, ''Orta Doğu ve Avrasya perspektifinde Türkiye'nin Önemi'',
Sempozyumu, HAK .yayını, İstanbul,1998,s.4,191.
- KAKACHİA, Kornelia , (2012)''Gürcistan Parlamento Seçimleri Sonucu: Dış Politika
ve Yeni Yaklaşım Arayışları'', Tiflis Devlet Üniversitesi , Hazar Raporu,
s.37-38.
- KARAKAYA, İskender , 11 Eylül 2001 Sonrası ABD'nin Değişen
Güvenlik Algılamaları ve Politikası, Yayınlanmış Y.Lisans tezi, Ankara,
Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2010.
- KAŞTAN, Yüksel , (2006)''TÜRKİYE'DE DEMOKRATİKLEŞME HAREKETLERİ
İÇİNDE SİVİL TOPLUM ÖRGÜTLERİ (1945- 1960)'', Çukurova
Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, s.77-78.
- KOMAKHİDZE, Mamuka, '' Güney Kafkasya Enerji Koridoru: Beklentiler ve
Zorluklar'', Tiflis , Rondeli Fondation, Siyasi Bilim Fikri, Tiflis say 79, 2017,
s. 8.
- KURUBAŞ, Erol, (2008), ''Etnik Sorunlar:Ulusdevlet ve Etnik Gruplar Arasındaki
Varoluşsal İlişkiler'', Doğu Batı, Sayı:44- Ocak-Şubat-Mart 2008, s.32
- KUZU, Burhan, (2014),'' Resmi İdeoloji-Sivil Toplum'', Ankara, Ankara Üniversitesi.
- MANDACI, Nazıf (2012). ''Avrupa'daki Radikal Sağ Partiler ve Balkanlı Kuzenleri:
Çanlar Türkiye İçin Çalışıyor'', Uluslararası İlişkiler, Cilt 9, Sayı 33, s. 43.
- NARMANİA, Davit,(2009), ''Gürcistan'da Ekonomik Politika: Liberalizasyon'', Kafkas
Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Enstitüsü (CIESR), Turkish Policy
Quarterly,s.120.

- SEYİDOV, Kenan , Bakü-Tiflis-Ceyhan Petrol Boru Hattının Azerbaycan ve Türkiye Ekonomilerine Muhtemel Etkiler, Yayınlanmış Y. Lisans Tezi, İstanbul, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2006.
- SMOLICH, Francisko, De Facto Abhazya Devletinde Türkiye Gürcistan Dengesi, 2 Şubat, 2018, s.10.
- ŞAHİN, Güngör , '' Küresel Güvenliğin Dönüşümü; NATO Bağlamında Kavramsal, Tarihsel ve Teorik Bir Analiz''Kasım Say, 16, 2017, s. 69.
- ŞAHİN,Yakup ,(2013), '' Çatışma Kuramları ve Kimlik Temelli Çatışmalar; Teorik Bir Giriş'', Ankara Üni. Uluslararası İlişkiler Doktora Adayı, Cilt.1, No.1.
- VELİEV, Cavid, (2008), ''Türkiye Dikkatli Davranmak Zorunda Kafkasya'nın Güvenliği Tehlikede'', Cumhuriyet Strateji. Yıl: 5, Sayı: 216.
- YAPICI, Utku, (2011),''Gürcistan Savaşı: Öncesi ve Sonrası'' A.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Araştırma Görevlisi, s.189.

İnternet Kaynak

AA ,Anadolu Ajansı , ''Bakü-Tiflis-Kars Demiryolun'dan ilk Tren Yola çıktı'' , 30 Ekim 2017, <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/baku-tiflis-kars-demiryolunda-ilk-tren-yola-cikti/951643> (15 Ekim 2018)

AA Ajansı, '' FETÖ'le Mücadele Gürcü Makamlarıyla Sıkı İşbirliği Yapıyoruz'', 16 Ağustos 20 <https://www.aa.com.tr/tr/10-buyukelciler-konferansi/feto-ile-mucadelede-gurcu-makamlariyla-siki-is-birligi-yapiyoruz/1233080> 18, (Erişim Tarihi: 30 Ekim 2018).

ABULAŞVİLİ, İa , ''Gürcistan'da Seçimlerin Tarihi 1919-2012 yılar'', 12 Eylül 2016, http://www.resonancedaily.com/index.php?id_rub=5&id_artc=30599 (Erişim Tarihi:12 Eylül 2018)

ACARA Özerk Cumhuriyet'nin resmi sitesi [http:// www.adjara.gov.ge](http://www.adjara.gov.ge), (Erişim Tarihi: 15 Ekim 2018).

ALJAZEERA, '' Portre: Bidzina İvanişvili'',(2013), [ttp://www.aljazeera.com.tr/haber/portre-bidzina-ivanisvili](http://www.aljazeera.com.tr/haber/portre-bidzina-ivanisvili), (Erişim Tarihi: 15 Ekim 2018).

AMERİKA SESİ Ajansı, '' Ağustos Savaşının Beşinci Yıl Dönümünde Gürcü-Rus Paradigması''(2013), <https://www.amerikiskhma.com/a/russia-georgia-war-fifth-anniversary/1724816.html>,(Erişim Tarihi: 15 Ekim 2018).

AMERİKA SESİ Ajansı, ''Erdoğan: 'Gürcistan'a Yardım Edeceğiz'', 15 Ağustos 2008, <https://www.amerikaninsesi.com/a/a-17-2008-08-15-voa2-88102582/862947.html>, (Erişim Tarihi: 25 Ekim 2018).

AXALAİA, Levan, (2018), ''AB, Suriye Rejimnin Abhazya'yı Tanımasını Kınıyor, 29 May, <https://1tv.ge/news/evrokavshiri-siriis-redjimis-mier-saqartvelos-okupirebuli-regionebis-damoukidebel-sakhelmwifoebad-aghiarebas-gmobs/>, (Erişim Tarihi: 30 Ekim 2018).

BATAŞVİLİ, Davit, (2018), ''2008 Savaşını Kimin İlk Başladığını Bilmemiz Neden Gerekir?'' ,Gürcüstan Strateji Araştırma Merkezinin, Uzmanı, 31 Temmuz, <https://www.gfsis.org/ge/blog/view/855>, (Erişim Tarihi: 27 Ekim 2018).

- BEKİŞVİLİ, Nino,(2012) ,’’Bidzina İvanişvili’nin Siyasi Hatası’’, 12 Eylül <http://liberali.ge/articles/view/2648/bidzina-ivanishvilis-politikuri-shetsdomebi>,(Erişim Tarihi: 12 Eylül 2018).
- BERULAVA, Laşa, ’’01 Ekim 1994 yılında BTD’ye Dahil Olma ile ilgili Direk Oylama’’, 28 Kasım 2011 <https://droni.ge/?m=3&AID=5413>,(Erişim Tarihi: 20 Eylül 2018).
- BOJAEV, Olga, ’’ 08.08.08: Rusya ve Gürcistan Arasındaki Beş günlük Savaşın Kayıpları, Ordunun Yeni Reformuna Yol Açtı’’, 7 Ağustos 2018, <https://www.mk.ru/politics/2018/08/07/080808-poteri-pyatidnevnoy-voyny-rossiyagruziya-priveli-k-reforme-armii.html>, (Erişim Tarihi:07 Ağustos 2018)
- BUSNİESS Press News, 22 Şubat 2016, <https://bpn.ge/finansbi/20509-rogor-icvlebodya-laris-kursi-erovnuli-bankis-prezidentebthan-erthad.html?lang=ka-GE>, (Erişim Tarihi:10 Eylül 2018).
- CİVİL.GE Mikheil Sakaşvili Güney Osetya’yı Özerk Bölge Olarakta Kabul etme İhtimalı Ola bilir, 02 Haziran 2004, <https://civil.ge/ka/archives/132605>, (Erişim Tarihi:02 Haziran 2018).
- CNNTURK Ajansı, (2018), ’’ Natodan Kardenize Stratejik Hamle: Gürcistan NATO Üyesi Olucak’’, 12 Temmuz , <https://www.cnnturk.com/dunya/natodan-karadenizde-stratejik-hamle-gurcistan-nato-uyesi-olacak>,(Erişim Tarihi: 5 Kasım 2018).
- CULADZE, Zaza, (2011),’’ Bidzina İvanişvili Politikadan Ne İstiyor ?’’, 19 Ekim, <https://www.amerikiskhma.com/a/georgia--politics-ivanishvili-132069328/536874.html>, (Erişim Tarihi: 15 Ekim 2018).
- DEMOKRATİK HAREKET, ’’Gürcistan Birliği-Demokratik Hareket ’’ Partisi Resmi Site<http://www.democrats.ge/ka/chvenigundi/thavmjdomare/biografia>,(Erişim tarihi: 30 Ekim 2018)
- EFREMOV, Anton, ’’Sakaşvili Döneminin Sonu’’, (2013), <https://inosmi.ru/sngbaltia/20131031/214358407.html>, (Erişim Tarihi: 31 Eylül 2018).

EUMM, (2010). Mission Facts and Figures. Web: http://www.eumm.eu/en/about_eumm/facts_and_figures adresinden 1 Mayıs 2010, (Erişim Tarihi: 1 Haziran 2018).

EUROPEN GEORGIA: Karadeniz Güvenliği - Gürcistan İçin Bir Şans veya Uzun Vadeli Barış Perspektifi, 13 Haziran 2017, <http://eugeorgia.info/ka/article/635/shavizgvis-usafrtxoeba---shansi-saqartvelostvis-tu-mshvidobis-shoreuli-perspeqtiva/>, (Erişim Tarihi: 20 Ekim 2018).

FİNANS Ajans, "BTC 3 milyar Varil Petrol İhraç Etmiştir", 16 Temmuz 2018, <https://finans.az/xeber/btc-ile-3-milyardinci-barel-neft-ixrac-olunub.html>,(Erişim Tarihi: 20 Ekim 2018).

GAFARLI,Orhan, (2012), "Gürcistan Seçimleri ve Türkiye'nin Güney Kafkasya Politikası", 20 Kasım, <http://www.bilgesam.org/incele/160/-gurcistan-secimleri-ve-turkiye%E2%80%99nin-guney-kafkasya-politikasi/#.W-QMANUzbiU>, (Erişim Tarihi: 16 Ekim 2018).

GEOSTAT ,Gürcistan'ın İstatistik kurumu http://www.geostat.ge/?action=page&p_id=133&lang=geo,(Erişim Tarihi: 20 Ekim 2018)

GÜRCİSTAN DEVLETİ, "İşgal Olunmuş Bölge- Abxazya-Güney Osetya",http://gov.ge/index.php?lang_id=GEO&sec_id=213, , Resmi devlet sitesi, http://gov.ge/index.php?lang_id=GEO&sec_id=214,(Erişim Tarihi: 20 Kasım 2018)

GÜRCİSTAN hükümetinin resmi Cumhurbaşkanı sitesi, <https://www.president.gov.ge/ka-GE/saqartvelo/saqartvelos-shesakheb.aspx>,(Erişim Tarihi: 20 Kasım 2018).

GÜRCİSTAN Milli online Kütüphanesi , <http://www.nplg.gov.ge/wikidict/index.php>,(Erişim Tarihi: 20 Kasım 2018).

GÜRCİSTAN Parlamentosu, Eski Gürcistan Vatandaş Birliği'in Genel Sekreteri ve Parlamento Başkanı Zurab Jvania, Resmi site, http://www.gov.ge/index.php?lang_id=GEO&sec_id=29,(Erişim Tarihi: 25 Ekim 2018).

- GÜRCİSTAN ve Avrupa İttifagının Haber Ajansı, Resmi site, <http://infocenter.gov.ge/euinfo-visa-liberalization/>, (Erişim Tarihi: 20 Ekim 2018).
- GVAXARİA, Giorgi, (2010), "14 Ağustos Abhazya'nın Yas Günü", 13 Ağustos, <https://www.radiotavisupleba.ge/a/2126840.html>, (Erişim Tarihi: 15 Haziran 2018).
- IMEDİ AJANI, "Batım Türk Lisesi'nde Protesto Mitingi Düzenleniyor", 4 Şubat 2017, <https://imedineews.ge/ge/saqartvelo/3849/am-tsutebshi-saprotesto-aqtsia-mimdinareobs-batumis-turqul-skolalitseumshi>, (Erişim Tarihi: 30 Ekim 2018).
- IWPR GEORGİA, Rusya-Gürcistan arasında 2008 yılın Kronolijisi, kaynak, <https://iwpr.net/ka/global-voices/2008>,(Erişim Tarihi: 20 Ekim 2018).
- İSMAYİL, Elnur , "Seçim Sonrası Gürcistan", (2012), <http://www.bilgesam.org/incele/161/-secim-sonrasi-gurcistan/#.W97NB9UzbiU>, (Erişim Tarihi: 31 Eylül 2018).
- İSTATİSTİK, Yüksek Öğretim Bilgi Yönetim Sistemi, Türkiye İstatistik Kurumu, <https://istatistik.yok.gov.tr/> (2017-2018 yıllar), (Erişim Tarihi: 20 Kasım 2018).
- JAM-NEWS, "Gürcistan ve Türkiye Başbakanları arasında çeşitli İşbirliği belgelerine imza attılar", 23 Mayıs 2017, <https://jam-news.net/?p=39793&lang=ka>, JEMNEWS,(Erişim Tarihi:23 Ekim 2018).
- KOÇAK, Cemil,(2016), "Türk sovyet anlaşması 1945 yılında feshedilmişti", 26 Mart, <https://www.star.com.tr/yazar/turk-sovyet-anlasmasi-1945-yilinda-feshedilmisti-yazi-1098672/>,(Erişim Tarihi: 6 Kasım 2018).
- KOKOŞVİLİ, Dato,(2017), " Türkiye AB arasında Gerginlik Neden Gürcistanı ilgilendirsin?" 25 Mayıs, <http://netgazeti.ge/news/196112/>, (Erişim Tarihi: 1 Kasım 2018).
- KÖSEOĞLU, Samet, (2015),"Transkafkasya'nın Genel Özellikleri", 2 Nisan, <http://www.sametkoseoglu.com/transkafkasya-genel-ozellikleri/>, (Erişim Tarihi:31 Ekim 2018).

KUNJULIA, Lela, (2012), ''KEİ -Daha yaxşı Gelecek Beliyormu?'', 26 Haziran, <https://www.radiotavisupleba.ge/a/bsec-20/24626252.html>, (Erişim Tarihi: 15 Ekim 2018).

KUPREİŞVİLİ, Tazo , (2018), '' Zurabişvili Ninotsminda Ermenilerine: Saakaşvili Türklere Vatandaşlık Dağıtmış Size -Yok'', 03 Ekim <http://netgazeti.ge/news/308517/>, (Erişim Tarihi: 19 Ekim 2018).

LAKOBA, Stanislav , Kafkas Tarihçisi, Filolog, Siyasetçi, ''Kafkasya Konfederasyon Konusunda Abhazya ve Gürcistan Birliktimi Yoksa Ayrı mı?'', http://apsnyteka.org/1557akoba_s_k_voprosu_o_kavkazskoi_konfederatsii_abkhazia_i_gruzia_vmeste_ili_vroz.html, (Erişim Tarihi: 15 Haziran 2018).

LAW FIRM GLG GROUP ,'' 1989 yılın 9 Nisan'ın önemi'', 9 Nisan 2018, <https://www.lawfirmglc.com/single-post/1989--9-aprel> (Erişim Tarihi: 9 Ağustos 2018).

LİBERTİ AJANSI, ''Gürcistan ve Türkiye arasında Kültrel Projeye İmzandı'', 26 Mayıs 2017, <http://liberali.ge/news/view/29473/saqartvelosa-da-turqets-shoris-kulturis-sferoshi-tanamshromlobis-programas-moetsera-kheli>, (Erişim Tarihi: 30 Ekim 2018).

MATSNE, " Gürcistan Hükümetinin Yapısı, Yetki ve Faaliyet Kuralları Hakkında Gürcistan Yasasında Yapılan Değişiklikler". 24 Aralık 2004, <https://matsne.gov.ge/ka/document/view/32908?publication=0>, (Erişim Tarihi: 24 Haziran 2018).

MEDYA News Haber Ajansı , ''Giorgi Gaxaria (2017 yılda Gürcistan'ın Ekomomi ve Kalkınma Bakanı) Türkiye Ekonomi Başbakanla görüşü'', 23 Mayıs 2017, <http://medianews.ge/ge/giorgi-gakharia-turqetis-ekonomikis-ministrs-shekhvda/26779>, (Erişim Tarihi: 2018).

MFA,Gürcistan'ın İç İşler Bakanı resmi haber sitesi, bkz. ''Gürcistan NATO İlişkileri'', <http://mfa.gov.ge/Europion-and-Atlantic Partnership Council.-NATO-b-relation.aspx?lang=en-US>, (Erişim Tarihi: 20 Ekim 2018)

- NETGAZET Haber Ajansı, ” Lincoln Mitchell: Gürcü hükümeti Ivanishvili’den gerçekten korkuyor”, (2011), <http://netgazeti.ge/opinion/11119/>,(Erişim Tarihi:21 Ekim 2018).
- NPLG, 24 Saat , Gürcistan Milli Kütüphanesi, ”Gül Devriminde” Sivil Toplumun Rolü”, 13 Mayıs 2003 , <http://www.nplg.gov.ge/gsd/>, (Erişim Tarihi: 13 Eylül 2018).
- NPLG, Gürcistan Anayasası, Gürcistan Parlamentosunun Ulusal Kütüphanesi, <http://www.nplg.gov.ge/gsd/cgi-bin/library.exe?e>,(Erişim Tarihi: 20 Ekim 2018).
- ON.GE, 28 Ekim Cumhurbaşkanlık Seçimleri Ön Sonuçlar, (2018), <https://on.ge/elections/2018/results>, (Erişim Tarihi: 30 Ekim 2018).
- OSCE, ” Demokrasi Enstitüsü ve İnsan Hakları Ofisi”, Gürcistan Olağanüstü Cumhurbaşkanlığı Seçimleri 4 Ocak 2004, AGİT Demokrasi Enstitüsü ve İnsan Hakları Ofisi Seçimlerde Gözlemci Raporu, Varşava, 28 Şubat 2004, <https://www.osce.org/ka/odhr/elections/georgia/24600>, (Erişim Tarihi: 28 Eylül 2018),s.2
- OSCE, Mandate, (2010), 25 Mart, Web: <http://www.osce.org/georgia/13203.html>, (Erişim Tarihi: 1 Haziran 2018).
- ÖZBAY, Fatih, (2008),”Tarihsel Süreç İçerisinde Güney Osetya”, 25 Haziran, http://www.bilgesam.org/incele/999/-tarihsel-surec-icerisinde-guney-osetya-sorunu/#.W_Ek_jgzbiU, (Erişim Tarihi: 25 Ekim 2018).
- ÖZEL Büro İstihbarat Grubu, ”Darbeler Dosyası, Askeri Darbeler Türkiye’de Yeniden Askeri Darbe Olur mu?”, <http://www.ozelburoistihbarat.com/milli-sorunlar-dosyasi/darbeler-dosyasi-askeri-darbeler-turkiyede-yeniden-askeri-darbe-olur-mu-1534>, (Erişim Tarihi: 30 Ekim 2018).
- ÖZKOŞAR, Burhan , (2011), ”Ahiskalılara Yurda Dönüş Statüsü Verilmeye Başlanıldı”, 1 Ağustos, <https://www.ahiska.net/makale/2278/110/ahiskalilara-yurda-donus-statusu-verilmeye-baslandi>, (Erişim Tarihi: 19 Ekim 2018).

- PRESİDENT, „Resmi Cumhurbaşkanı sitesi <https://www.president.gov.ge/ka-GE/saqartvelo/saqartvelos-shesakheb.aspx>, Gürcistan Tarihi,(Erişim Tarihi: 20 Kasım 2018)
- PRİMETime Gazetesi, (2018), ”Hükümet Değişilmesi ile ”Omega Grupun” ilişkileri nedir? ”, 1 Ekim, <http://kvira.ge/424027>, (Erişim Tarihi: 15 Ekim 2018).
- RADİO TAVİSUPLEBA AJANI,Davit Kamladze, ”Gürcistan’ın Jeopolitik Konumu”, 25 Ekim 2016,https://www.radiotavisupleba.ge/a/tavisupali-sivrtse-davit-kamladze-saqartvelos-geopolitikuri-mdgomareoba_/28075927.html (Erişim Tarihi:02 Ekim 2018), s.1.
- RIA Haberi Ajansı, ”Gürcü-Abhaz Çatışması ve Tarihi Soru”, 29 Eylül 2007, <https://ria.ru/spravka/20070927/81316995.html>, (Erişim Tarihi: 15 Temmuz 2018).
- RODONİA, Nino, ”7 Kasım Olaylarında Kurbanların Vakası Strasburk İncelemesi”,(2009), <https://www.radiotavisupleba.ge/a/1871343.html> (Erişim Tarihi: 31 Eylül 2018).
- RUSSİAn MONY," Parasal Reforma 1993 yılında", Rusya Parası Geçmişten Günümüze, 27 Temmuz 2017, <https://www.russian-money.ru/articles/reform-1993>, (Erişim Tarihi: 10 Eylül 2018).
- RUSTAVİ 2 ,”Aslan Kaçtı Acara Özgür Oldu” Acara İnkılabından 14 sene Geçiyor, 06 Mayıs 2018, <http://rustavi2.ge/ka/news/103263>,(Erişim Tarihi: 20 Kasım 2018).
- SCHWARZ, Peter,(2008), ”Gürcistan Çatışması Türkiye’yi İkilemede Bıraktı”, (çev) Sinan İkinci, World Socialist Web Site, 9 Eylül , <https://www.wsws.org/tr/2008/sep2008/geor-s16.shtml>, (Erişim Tarihi: 25 Ekim 2018).
- SEBAT Poje Mühendisliyi, İran Türkiye Avrupa Doğal Gaz Boru Hattı (İTE), kaynak: <https://sebatproje.com.tr/portfolio/iran-turkiye-avrupa-dogal-gaz-boru-hatti-projesi-ite/>, (Erişim Tarihi: 20 Ekim 2018).

SİLİNGER, Leni , (2015), ''Gürcü Dili Dünyada En Zor Dillerden Beşincisi Oldu'', 24 Ekim , (çev) Ani Nemtsidze, <https://edu.aris.ge/news/qartuli-ena-msoflioshi-yvelaze-rtuli-enebis-xuteulshi-moxvda.html>,(Erişim Tarihi: 31 Ekim 2018).

SPUTNİK Ajansı, ''Rus Uzmanı: Türkiye ile ABD Arasında Gerginlik Ciddi, Ancak Kopma olmaz'', 15 Ağustos 2018, <https://tr.sputniknews.com/analiz/201808151034764118-rus-uzman-abd-turkiye-arasigerginlik-ciddi-ancak-kopma-olmaz/>,(Erişim Tarihi: 1 Kasım 2018).

SPUTNİK Ajansı,(2016), ''Gürcistan Bayrağı En Kadim Bayrak Olarak Dünyada İkinci Yerdedir'', 14 Ocak , <https://sputnik-georgia.com/society/20160114/229790849.html>, (Erişim Tarihi: 10 Kasım 2018).

STRATEJİK Ortak Ajansı, ''5 Ülkenin Anlaştığı Hazar Denizinin Statü Sorunu Nedir?'', 15 Ağustos 2018, <https://www.stratejikortak.com/2018/08/hazar-denizi-statue-sorunu.html>, (Erişim Tarihi: 20 Ekim 2018).

ŞUKVAN,Tamar, (2017,)''Kvirikaşvili Nereye Gitti? O Yeni yaranacak Muhalifet Lideri olması Gerekiyordu'',18 Haziran , http://www.resonancedaily.com/index.php?id_rub=2&id_artc=52179, (Erişim Tarihi: 17 Ekim 2018)

TABULA Haber Ajansı, ''Condaliza Rice'nin Rusya Gürcü Savaşıyla ilgili açıklaması'', 16 Kasım 2011, <http://www.tabula.ge/ge/story/56800-kondoliza-raisi-agvistomis-shesaxe>, (Erişim Tarihi: 30 Ekim 2018).

TABULA, ''Seçimler, Seçim Tarihçesi'', (2016), <http://www.tabula.ge/ge/elections-2016/history>, (Erişim Tarihi: 31 Eylül 2018).

The World Bank,Rapor (çev.) İrine Javakhadze, '' Kamu Hizmetlerinde Yolsuzluk Mücadelesi'', Washington, 2012, s. http://siteresources.worldbank.org/INTGEORGIA/Resources/Georgia_Book_Georgian.pdf (Erişim Tarihi: 02.11.2018).

- TOPWAR Ajansı, "Türkiye ve NATO: Nefret ve Sevgi Hikayesi", 3 Temmuz 2018, <https://topwar.ru/143800-turciya-i-nato-istoriya-lyubvi-i-nenavisti.html>,(7 Kasım 2018).
- TRİALETİ, "Mikheil Saakaşvili Bir Suçlu Olarak Cinayet İşini Kaldırıldı", (2014), <http://trialeti.ge/?p=4187>, (Erişim Tarihi: 31 Eylül 2018).
- TSAMALASHVİLİ, Eka, " Mikheil Saakaşvili ve Onun Vaatleri", 30 Aralık 2003, <https://www.radiotavisupleba.ge/a/1532842.html>, (Erişim Tarihi: 02 Eylül 2018),s.1.
- Turkish Statistics Unstitute: w.turkstat.gov.tr/UstMenu.do?metod=temelist,(Erişim Tarihi: 25 Ekim 2018).
- TÜRKİYE-GÜRCİSTAN Vize anlaşması, 08 Şubat 2006, ww.und.org.tr/tr/7846/turkiye-gurcistan-vize-anlasmasinda-degisiklik (Erişim Tarihi: 08 Eylül 2018).
- WAAL, Thomas de "Odessa" Projesinde Saakaşvili Nasıl Başarıya Ulaştı", (2016), <https://inosmi.ru/politic/20160229/235566689.html>, (Erişim Tarihi:31 Eylül 2018).
- WAAL, Thomas De,(2017) "Açık Gürcistan, Kapalı Gürcistan",2 Ağustos, <https://jam-news.net/thomas-de-waal-open-georgia-closed-georgia/>, (Erişim Tarihi: 19 Ekim 2018).
- YILMAZ, Reha, (2011),"Türkiye Gürcistan İlişkileri", 15 Temmuz, <http://www.bilgesam.org/incele/173/-turkiye-gurcistan-iliskileri-uzerine/#.W-7upjgzbiU>, (Erişim Tarihi: 1 Ekim 2018).

ÖZGEÇMİŞ

Ulvia Musaeva 10 Eylül 1988 tarihinde Gürcistan'nın Gardabani ilinde doğdum. İlkokul ve orta okul tahsillerimi büyüdüğüm ilçede tamamladıktan sonra 2012 senesinde ''Tiflis Siyasi Akademisi'' Üniversitesinin Sosya Bilimler Fakültesinin Uluslararası Ekonomi İlişkilerbölümünde lisans eğitimimi tamamladım. Öğrenci yıllarımda bir çok Sivil Toplum Kuruluşlarına katıldım. Lisans eğitimimden sonra çeşitli firmalarda pazarlamacı olarak çalıştım.

2015 yılında Yüksek Lisans eğitimime Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsünün, Uluslararası İlişkiler bölümünde başladım.

2018 yılında TURAN-SAM hakemeli dergisinde ''Gürcistan-Türkiye Ekonomi İşkileri'' adlı makalem yayınlanmıştır.